

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA - PRZYJAZNE MAZOWSZE

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU na lata 2023 - 2027

Płońsk, październik 2025 r.

25^{lat} Mazowsze

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
1.1. Nazwa LGD i forma prawna	3
1.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa LGD-PM	3
1.3. Opis struktury LGD (reprezentatywność)	7
1.4. Opis organu decyzyjnego.....	8
1.5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	8
1.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD.....	9
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	10
2.1. Zwięzły opis oraz mapa obszaru objętego LSR	10
2.2. Mapa obszaru objętego LSR	10
2.3. Spójność wewnętrzna obszaru LGD-PM	11
Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR.....	13
<i>Partycypacja na etapie przygotowania LSR.....</i>	13
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR	21
IV.1. Potencjał LSR	21
4.1. Działalność sektora społecznego	21
4.2. Problemy społeczne.....	22
4.3. Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne	23
4.4. Zagospodarowanie przestrzenne	25
4.5. Stan infrastruktury.....	25
4.6. Dziedzictwo kulturowe	26
4.7. Potencjał dla rozwoju turystyki	27
4.8. Sytuacja ekonomiczna i charakterystyka gospodarki	28
4.9. Charakterystyka rynku pracy	30
IV.2. Kluczowe grupy docelowe	32
IV.3. Możliwości wsparcia inicjatyw lokalnych i ponadlokalnych.....	34
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia.....	35
Rozdział VI Cele i wskaźniki.....	39
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	45
Rozdział VIII. Plan działania	49
Rozdział IX. Plan finansowy LSR.....	49
Rozdział X Monitoring i ewaluacja.....	50
Literatura:	56
Załączniki:	58

Wykaz skrótów:

LSR – Lokalna Strategia Rozwoju
LGD-PM – Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze
KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
PS WPR – Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej
RLKS – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność
FEM – Fundusze Europejskie dla Mazowsza
EFRROW – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFS+ – Europejski Fundusz Społeczny Plus
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
RPO – Regionalny Program Operacyjny
POIR – Program Operacyjny Inteligentny Rozwój
POPC – Program Operacyjny Polska Cyfrowa
POWER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój
POIS – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
POIG – Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka
ASOS – Program na rzecz Aktywności Osób Starszych
PO RPW – Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej
MRiRW – Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
UMWM – Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
KSOW – Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
NIW – Narodowy Instytut Wolności
FIO – Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
MODR – Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
JST – Jednostki Samorządu Terytorialnego
OSP – Ochotnicza Straż Pożarna
CIS – Centra Integracji Społecznej
KIS – Kluby Integracji Społecznej
WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej
ZAZ – Zakłady Aktywizacji Zawodowej
SV – SMART VILLAGE
NGO – organizacja pozarządowa
IDI – Indywidualne Wywiady Pogłębione
CAWI – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW – technika zbierania informacji w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej
FGI – Zogniskowany Wywiad Grupowy
Wopp – Wniosek o przyznanie pomocy
Wop – Wniosek o płatność

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1.1. Nazwa LGD i forma prawna

Nazwa:	Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze
Status prawny:	Stowarzyszenie z uwzględnieniem zapisów Art. 4 ustawy z 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności
Data wpisu w KRS:	9 maja 2003 r.
Numer KRS:	0000160605

1.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa LGD-PM

Partnerstwo na obszarze LGD-PM działa od ponad 15 lat. W okresie 2003-2007 Stowarzyszenie funkcjonowało, jako Mazowieckie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego (MSDR) utworzone pod kierownictwem prezes Grażyny Opolskiej. Stowarzyszenie realizowało różne projekty m.in. z Programu Przemiany w Regionie RITA 2, współpracowało z podmiotami z Ukrainy i Białorusi w zakresie rolnictwa oraz uczestniczyło w Schemacie I Pilotażowego Programu Leader+. W lipcu 2008 roku MSDR zostało przekształcone w Lokalną Grupę Działania – Przyjazne Mazowsze (LGD-PM). Do stowarzyszenia przystąpili: gminy powiatu płońskiego stanowiąc sektor publiczny LGD, przedsiębiorcy – sektor gospodarczy oraz organizacje pozarządowe – sektor społeczny. W maju 2015 r. uchwałą Rady Gminy do LGD-PM przystąpiła gmina Czerwińsk nad Wisłą, jedyna z gmin powiatu płońskiego, która we wcześniejszej perspektywie funkcjonowała w ramach innej Lokalnej Grupy Działania. W marcu 2022 r. Uchwałą Rady Gminy do LGD-PM przystąpiła gmina Staroźreby z powiatu płockiego.

Na przestrzeni ostatnich siedmiu lat skład LGD-PM uległ zmianom polegającym na przyjęciu nowych członków reprezentujących sektor publiczny, gospodarczy oraz sektor społeczny. Dzięki temu utrzymana jest właściwa reprezentacja poszczególnych sektorów, które jednocześnie stanowią zidentyfikowane grupy interesów na obszarze stowarzyszenia. Wśród członków LGD – Przyjazne Mazowsze są osoby, które w różnym stopniu angażują się w działalność stowarzyszenia. Część z nich bierze aktywny udział w przedsięwzięciach organizowanych przez LGD, są to przeważnie osoby, które działają także w innych stowarzyszeniach (sektor społeczny), zwłaszcza seniorzy, którzy dysponują wolnym czasem. Do osób aktywnych należą także przedstawiciele JST (sektor publiczny), z którymi LGD współpracuje już od kilkunastu lat oraz niektórzy przedstawiciele firm lokalnych (sektor gospodarczy). Wyżej wymienione osoby uczestniczą w warsztatach, wyjazdach studyjnych czy spotkaniach dotyczących LSR. W celu zwiększenia współpracy i aktywności poszczególnych członków LGD-PM planuje organizację wizyt studyjnych integracyjnych, połączonych z poznaniem walorów obszaru LGD. Aktywni członkowie będą mieli pierwszeństwo do udziału w wyjazdach studyjnych czy szkoleniach, warsztatach. Do certyfikatu Marka Przyjazne Mazowsze zostanie wprowadzona nowa kategoria, w ramach której certyfikat będą mogły otrzymać osoby aktywne w stowarzyszeniu. Stowarzyszenie stawia również na rozwijanie kompetencji ekonomicznych i administracyjnych członków organów decyzyjnych oraz pracowników biura, niezbędnych do gospodarowania środkami publicznymi, poprzez udział w różnego rodzaju formach szkoleniowych czy kursach.

Przedstawiciele Zarządu LGD-PM na bieżąco zachęcają członków stowarzyszenia do uczestniczenia w tematycznych zespołach doradczych, panelach dyskusyjnych oraz forach internetowych dotyczących funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR. Członkowie stowarzyszenia mogą zgłaszać bezpośrednio Zarządowi LGD wnioski i postulaty dotyczące działalności i funkcjonowania LGD w tym wdrażania LSR oraz pogłębiania partnerstwa między członkami LGD.

LGD będzie komunikowała się z partnerami za pomocą metod i narzędzi ujętych w Planie komunikacji.

Doświadczenie Lokalnej Grupy Działania (ujęcie z perspektywy organizacji)

- LGD-PM uczestniczyło w Schemacie I Pilotażowego Programu Leader + „Lokalne Grupy Działania jako Wiejska Inicjatywa Niezależna”, (wówczas występowało jako MSDR w Płońsku) umowa nr L/01/137/2005. Całe przedsięwzięcie było zaplanowane pod kątem aktywizacji mieszkańców oraz prezentacji możliwości obywatelskiego wpływu na kształt lokalnej polityki za pomocą organizacji pozarządowej, jaką jest Lokalna Grupa Działania. Ogółem w głównych spotkaniach szkoleniowych-forach wzięło udział 227 osób. Całkowity budżet projektu 150 tys. zł.
- Stowarzyszenie LGD-PM pod koniec maja 2009 roku zostało wybrane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego do realizacji LSR w ramach osi IV LEADER PROW. W latach 2009-2015 Lokalna Grupa Działania realizowała strategię. LGD-PM wzięło udział w dwóch konkursach na wybór LGD do realizacji LSR w ramach PROW 2007-2013. Pierwszy konkurs odbył się w 2009 r., w którym pozyskano ponad 6,7 mln zł. Drugi konkurs (o dodatkowe środki na realizację LSR) odbył się w 2012 roku. LGD-PM jako jedna z 9 grup z Mazowsza zdobyła maksymalną dodatkową kwotę 4,5 mln zł. Zrealizowano 140 projektów o łącznej wartości dofinansowania 9.065.000 zł.
- Stowarzyszenie LGD-PM w I połowie roku 2016 zostało wybrane w konkursie i podpisało umowę z Samorządem Województwa Mazowieckiego na realizację RLKS w ramach PROW na lata 2014-2020. Pozyskało 8 mln zł, a w 2020 roku jako dodatkowy bonus 800 tys. zł. Ponadto w związku wydłużeniem okresu programowania, w 2021 roku otrzymało 2 mln zł na wdrażanie LSR. Realizacja wniosków przypada na okres od 06.2016 do 06.2024 roku. W tym czasie ogłoszono 23 nabory wniosków ze wszystkich zaplanowanych działań. Zrealizowano ok. 115 projektów o łącznej wartości dofinansowania ok. 12 mln zł

Doświadczenie LGD (Zarząd oraz pracownicy biura LGD)

Zarząd stowarzyszenia i członkowie poszczególnych organów posiadają duże doświadczenie niezbędne do zarządzania grupą i realizacji LSR. Kadra kierująca LGD-PM legitymuje się udokumentowaną znajomością podejścia Leader, posiada trzynastoletnie doświadczenie we wdrażaniu LSR. Aktualni członkowie Zarządu i pracownicy biura LGD-PM opracowali dokumentację aplikacyjną o środki z podejścia Leader w ramach PROW 2007-2013, PROW 2014-2020. Pracownicy biura LGD-PM posiadają wieloletnie doświadczenie w zakresie organizacji konkursów, doradztwa dla wnioskodawców, aktywizacji społeczności lokalnej, monitoringu i ewaluacji oraz przygotowania i zarządzania projektami, w tym międzynarodowymi projektami współpracy. Zespół LGD-PM opracował w sposób partycypacyjny strategię na lata 2016-2020 oraz niniejszą strategię wraz z dokumentami, niezbędnymi do aplikowania o środki na realizację LSR w okresie 2023-2027.

Doświadczenie członków LGD

W latach 2009-2015 beneficjenci przy pomocy LGD-PM zrealizowali 140 operacji, dla których kwota dofinansowania przekroczyła 9 mln zł. Poziom realizacji LSR wyniósł ok. 81 % (pomimo krótkiego czasu na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych dofinansowanych z drugiego konkursu). Wiele działań LGD-PM ukierunkowanych było na promocję regionu, tworzenie produktu turystycznego pozwalającego ekonomicznie wykorzystać lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe oraz wspieranie aktywności mieszkańców wsi. W latach 2014 – 2022 beneficjenci (w tym JST, NGO, przedsiębiorcy) przy pomocy LGD-PM zrealizowali ok. 115 wniosków. Oprócz projektów realizowanych w ramach działania LEADER członkowie stowarzyszenia (Stowarzyszenie „Amicus” gminy Dzierżążnia), realizują samodzielnie lub w partnerstwie projekty z innych programów, np. Fundusze norweskie, FIO, ASOS i inne.

Projekty współpracy

LGD-PM w latach 2012-2014 zrealizowała międzynarodowy projekt współpracy “Tourism for Economic Revival of Rural Areas”/ Turystyka – dla ożywienia gospodarczego obszarów wiejskich” (akronim: TERRA) w partnerstwie

z dwiema grupami z Polski oraz jedną z Finlandii (Partnerstwo Zalewu Żegrzyńskiego, Aktywni Razem oraz Perapohjolan kehitys ry). **Projekt o wartości ok. 170 tys. PLN** finansowany z działania „Projekty Współpracy” (PROW 2007 – 2013) miał na celu lepsze wykorzystanie turystycznego potencjału obszarów objętych LSR uczestniczących w nim grup. Rezultatami projektu była organizacja spotkań klubowych dla przedstawicieli z branży turystycznej i stworzenie trzech zintegrowanych produktów turystycznych, organizacja trzech wizyt studyjnych do Finlandii, trzech wizyt studyjnych na obszarach partnerskich LGD w wybranych firmach turystycznych. Opracowano i wydano mapę obszaru turystyczną, aplikację informatyczną z narzędziem lokalizacji obiektów.

W latach 2016 – 2022 LGD-PM zrealizowała w ramach poddziałania 19.3 Projekty współpracy trzy projekty współpracy: dwa międzynarodowe, jeden regionalny. Międzynarodowy projekt współpracy pn. „Co wieś to inna pieśń” (akronim CoWiP) realizowany był w okresie 03.2019 – 09.2020. Wartość projektu po stronie LGD-PM to ok. 128 tys. zł. Liderem projektu była Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze, natomiast partnerami w projekcie: Stowarzyszenie Społecznej Samopomocy - Lokalna Grupa Działania (partner krajowy) oraz związek Mancomunidad de Desarrollo Condado de Huelva (partner zagraniczny z Hiszpani). Celem projektu była identyfikacja i promocja produktów lokalnych obejmujących produkty kulinarne i inne wytwory takie jak rękodzieło, twórczość artystyczna lub wydarzenia nawiązujące do lokalnego dziedzictwa poprzez realizację zadań wspólnych partnerów i własnych. Rezultatami projektu była m.in. inwentaryzacja zasobów lokalnych, w tym produktów lokalnych i walorów turystycznych powiatu płońskiego, konkurs na produkt lokalny, wizyta studyjna do Hiszpanii, której celem było zapoznanie się z dobrymi praktykami na obszarze partnera, wizyta studyjna grupy hiszpańskiej po obszarze LGD-PM, SSS-LGD, wydanie trójjęzycznej publikacji, utworzenie strony www.cowip.pl, służącej do prezentacji lokalnych zasobów turystycznych, przyrodniczych, historycznych, kulturowych i produktów lokalnych z obszaru partnerów, ich promocji oraz wymianie doświadczeń LGD uczestniczących w projekcie w trzech wersjach językowych, nagranie filmu. Następnym międzynarodowym projektem współpracy był realizowany w okresie 2018 - 2022 projekt pn. „Wymiana doświadczeń, integracja, edukacja, środowisko naturalne” o akronimie „Wieś”. Wartość projektu po stronie LGD-PM ok. 25 tys. zł. Liderem projektu było Stowarzyszenie Społecznej Samopomocy-Lokalna Grupa Działania w partnerstwie z LGD – Przyjazne Mazowsze i Lokalen Aktionsgruppe „Rund um den Drömling” z Niemiec. W ramach projektu odbyły się wizyty studyjne grupy niemieckiej na obszarze LGD-PM i SSS LGD, wizyta reprezentantów instytucji rynku pracy oraz grup zawodowych do Niemiec dotycząca rozwoju przedsiębiorczości i aktywizacji mieszkańców obszaru objętego projektem, konferencja międzynarodowa. Kolejnym przygotowanym i zrealizowanym projektem współpracy był projekt pn. Utworzenie Centrum Edukacyjno – Rekreacyjnego Skrzatolandia (akronim CERS), w którym liderem projektu była LGD- Przyjazne Mazowsze, partnerem LGD „Kurpsie Razem”. Realizowany był w latach 2021 - 2022. Wartość projektu po stronie LGD-PM to ok. 600 tys. zł. Celem inicjatywy była aktywizacja mieszkańców obszaru obu LGD i jego promocja oraz wzrost atrakcyjności turystycznej regionu poprzez utworzenie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjnego Skrzatolandia. Rezultatami projektu było: utworzenie CERS - budowa placów zabaw we wszystkich gminach obszaru działania obu LGD, opracowanie i wydanie Gry Memory, która przedstawia wybrane zasoby z obszaru partnerów projektu, animacja uczestników podczas uroczystego otwarcia placów zabaw, opracowanie fotokastów do promocji CERS i zachęcenia mieszkańców do korzystania i spędzania czasu na nowo powstałych placach zabaw (11 gmin z LGD-PM).

Współpraca z Krajową Siecią Obszarów Wiejskich (KSOW)

LGD-PM w latach 2010 – 2014 zrealizowała kilka zadań przy współudziale Sekretariatu Regionalnego KSOW Województwa Mazowieckiego, którego jest partnerem. Współpraca ta obejmowała m.in. działania takie jak:

- Współorganizacja stoiska podczas Dożynek Województwa Mazowieckiego w Sierpcu, rok 2010,
- Współorganizacja stoiska wystawienniczego na IV Międzynarodowych Targach Turystyki Wiejskiej i Agroturystyki Agrotavel 2012 r. w Kielcach,

- Warsztaty z odkrywania dziedzictwa przyrodniczego w miejscowości Polka Raciąż dla 20 przedstawicieli LGD z terenu Mazowsza. Efektem warsztatów jest broszura pt. „Piachem, Półką, lasem z ptasim kompasem. Quest – wyprawa odkrywców”. Warsztaty z questingu zostały wybrane do europejskiej bazy dobrych praktyk w 2014 r. i zamieszczone na stronach Europejskiej Sieci Obszarów Wiejskich (ENRD),
- „Dziedzictwo stołu. Wędrówki kulinarne po obszarze mazowieckich lokalnych grup działania”. Przewodnik opracowany we współpracy z mazowieckimi lokalnymi grupami działania,
- Wizyta studyjna do Norwegii dla lokalnych grup działania z województwa mazowieckiego.
- Prezentacja dobrych praktyk na obszarze powiatu płońskiego przedstawicielom Ministerstwa Rolnictwa Rumunii, zaangażowanych w realizację podejścia LEADER,
- kilkukrotny udział w programie telewizyjnym (emitowanym przez TVP Warszawa) pt. Wieści z Mazowsza - prezentacja ciekawych przykładów projektów.

2017-2022

- Konferencja Oxytree – korzystna inwestycja – zdrowszy klimat (2016). Konferencje zrealizowano w partnerstwie z LGD „Wspólny Trakt”, LGD Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Płockiej i Nasza Wkra.
- „Innowacyjna Szampania” - wizyta studyjna do Francji (2016). Partnerami w projekcie byli LGD „Wspólny Trakt”, LGD Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Płockiej i Nasza Wkra
- Wizyta studyjna do Niemiec dla mazowieckich LGD (2017)
- Realizacja operacji pt. „Lokalna żywność od rolnika bez pośrednika” (2018)
- Inclusion Leader (2021) - operacja obejmowała zadania: promocję projektu, realizację konkursu o tytuł Inclusion Leadera, opracowanie publikacji pt. Inclusion Leader – poznaj dobre praktyki lokalnych grup działania i ich beneficjentów i jej popularyzację. Partnerzy projektu: Powiat Płoński, Gmina Załuski, Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL.

Współpraca z innymi podmiotami

Oprócz mazowieckiego KSOW LGD-PM realizowała zadania/projekty we współudziale z lokalnymi grupami działania z Mazowsza, Mazowieckim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej, MODR Warszawa Oddział Poświętne, projekty współfinansowane przez Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO), Samorząd Województwa Mazowieckiego, Powiat Płoński

- I Subregionalne Forum Przedsiębiorczości (2016) – Konferencję zrealizowano w partnerstwie z Stowarzyszeniem Społecznej Samopomocy LGD, LGD Północne Mazowsze i Powiatowymi Urzędami Pracy w Mławie, Ciechanowie i Płońsku
- Realizacja projektu Wspólna Sprawa (2017) z Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, (partner: Gmina Płoński) w wysokości ok. 100 tys zł.
- Dbajmy o powietrze (2017) projekt współfinansowany przez Samorząd Województwa Mazowieckiego, (partner – Nadleśnictwo Płoński)
- „Wzmocnienie Klastra Bezpieczna Żywność - rozwój współpracy poprzez transfer wiedzy i doświadczeń” (2018) w partnerstwie z Mazowieckim Parkiem Naukowo Technologicznym - Park Spółdzielczy w Płońsku.
- Wyspa akcji i animacji (2019) – projekt współfinansowany ze środków Powiatu Płońskiego.
- Seminarium – Inteligentne wioski – nowe standardy w kulturze współpracy na wsi na rzecz zaspakajania lokalnych potrzeb i wyzwań (2019) projekt współfinansowany ze środków Powiatu Płońskiego
- Operacja własna Marka – Przyjazne Mazowsze (2018-2019). W ramach projektu opracowano m.in. zasady certyfikatu nadawania Marki Przyjazne Mazowsze.
- Projekt grantowy pt. Aktywna Wieś (2018-2019) - 5 organizacji pozarządowych otrzymało wsparcie finansowe w kwocie po 10 000 zł w formie.
- Laboratorium Edukacji Lokalnej (2020) projekt sfinansowany w ramach ogólnopolskiego Programu Funduszu Inicjatyw Lokalnych (FIO) Narodowego Instytutu Wolności (NIW) w wysokości 115 tys. zł.

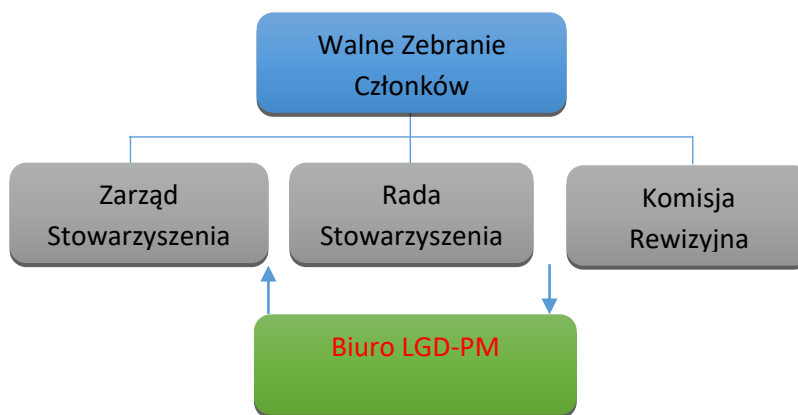
- 21.03.2019 r. - seminarium „Mazowiecki dobre praktyki i tradycje kulinarne - od rolnika bez pośrednika czyli zdrowa żywność ze znanego źródła” – we współpracy z UMWM
- 28.08.2019r.- współpraca przy organizacji szkolenia w partnerstwie ze Starostwem Powiatowym w Płońsku pt. „ABC pisania wniosków na konkursy ofert w powiecie płońskim”- Raciąż
- 29.08.2019r. – współpraca przy organizacji szkolenia w partnerstwie ze Starostwem Powiatowym w Płońsku pt. „ABC pisania wniosków na konkursy ofert w powiecie płońskim” – Płońsk
- 20.10.2021 r. - spotkanie sieciujące pt. „Produkt lokalny na miarę XXI wieku” – we współpracy z MOWES oraz Starostwo Powiatowe w Płońsku
- 16.11.2021 r. – szkolenie pt. „Mazowieckie dobre praktyki i tradycje kulinarne - kiszonki warzywne” – we współpracy z UMWM oraz MODR/ Oddział Poświętne w Płońsku
- 26.04.2022 r. – szkolenie pt. „Mazowieckie dobre praktyki i tradycje kulinarne - Dobre praktyki pszczelarskie”- we współpracy z UMWM oraz MODR/ Oddział Poświętne w Płońsku
- 17.05.2022 r. - warsztaty dotyczące budowania marki lokalnej - we współpracy z MOWES oraz MODR/ Oddział Poświętne w Płońsku
- 16.09.2022 r. - szkolenie pt. „Mazowieckie dobre praktyki i tradycje kulinarne - Dobre praktyki pszczelarskie”- we współpracy z UMWM oraz MODR/ Oddział Poświętne w Płońsku.

1.3. Opis struktury LGD (reprezentatywność)

LGD - Przyjazne Mazowsze stawia na budowanie Partnerstwa trójsektorowego, którego celem jest współpraca 3 sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego dotycząca wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, wsparcia merytorycznego, promocyjnego, pomoc w organizacji różnego rodzaju akcji społecznych, pozyskiwanie środków na inicjatywy. Dąży do stworzenia warunków do rozwijania aktywności społecznej lokalnej poprzez działania edukacyjne, animacyjne i promocyjne. Obecnie LGD-PM zrzesza 96 członków zwyczajnych, w tym 42 osoby prawne i 54 osoby fizyczne.

Tab. 1. Zestawienie liczby członków w poszczególnych gminach z podziałem na sektory

Gmina	Sektor publiczny	Sektor społeczny	Sektor gospodarczy	Ogółem
Baboszewo	1	4	2	7
Czerwińsk nad Wisłą (gmina miejsko-wiejska)	1	4	1	6
Dzierżążnia	1	3	1	5
Joniec	1	3	3	7
Naruszewo	1	2	4	7
Nowe Miasto (gmina miejsko-wiejska)	1	3	1	5
Płońsk	3	16	7	26
Raciąż (gmina miejska)	1	5	2	8
Raciąż (gmina wiejska)	1	3	2	6
Sochocin (gmina miejsko-wiejska)	1	5	5	11
Staroźreby	1	1	1	3
Załużki	1	3	1	5

Schemat: Struktura LGD-PM

Sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD

Zagadnienie to zostało szczegółowo opisane w Statucie. LGD-PM, poprzez działania informacyjno-promocyjne i aktywizujące, starać się będzie o powiększanie grona członków grupy.

1.4. Opis organu decyzyjnego

Struktura rady lub innego organu LGD, do którego wyłącznej właściwości należy wybór operacji zgodnie z wytycznymi MRiRW nr 9/2/2021. W skład Rady wchodzi 11 osób, w podziale na trzy sektory w następujący sposób:

- a) partnerzy publiczni - 2 osoby, co stanowi 18 % składu Rady
- b) partnerzy gospodarczy - 4 osoby, co stanowi 36 % składu Rady
- c) partnerzy społeczni - 5 osób, co stanowi 46 % składu Rady

Sektor publiczny stanowi mniej niż 30 % składu organu decyzyjnego. Każdy z sektorów jest reprezentowany, przez co najmniej 2 osoby. W składzie organu decyzyjnego znajduje się przynajmniej po jednym:

- przedsiębiorcy,
- kobiecie,
- osobie poniżej 25 roku życia,
- seniorze,
- przedstawicieli KGW,
- sołtysie.

W Radzie LGD-PM utrzymana jest właściwa reprezentacja poszczególnych sektorów, które jednocześnie stanowią zidentyfikowane grupy interesów na obszarze stowarzyszenia.

Zgodnie z zapisami w Regulaminie Rady stowarzyszenia wyboru członków Rady należy tak dokonać, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie mogła kontrolować decyzji w sprawie wyboru. W szczególności żadna grupa interesu nie może posiadać więcej niż 49% praw głosu.

1.5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Na potrzeby zachowania zasad bezstronności przy wyborze operacji podczas głosowania nad wyborem projektu dotyczącego podmiotu reprezentowanego przez członka Rady, członek ten jest zobowiązany do wyłączenia się z głosowania na mocy obligacyjnej, podpisanej przez niego deklaracji poufności i bezstronności. Wzór deklaracji zamieszczono w załączniku do *Procedury wyboru i oceny operacji* w ramach LGD-PM, w którym wskazano zakres powiązań podlegających wyłączeniu. Każde wyłączenie z głosowania będzie odnotowane w prowadzonym rejestrze interesów członków organu decyzyjnego w celu identyfikacji charakteru potencjalnych powiązań członków organu decyzyjnego z wnioskodawcami.

1.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD

LGD-PM funkcjonuje na podstawie następujących dokumentów, które są uchwalane przez Walne Zgromadzenie Członków lub Zarząd Stowarzyszenia i aktualizowane zgodnie z zapisami ujętymi w tych dokumentach:

- Statut,
- Regulamin Rady,
- Regulamin Biura LGD,
- Regulamin Pracy Zdalnej,
- Polityka Bezpieczeństwa Ochrony Danych Osobowych.

Tab.2. Zestawienie dokumentów w LGD-PM

Lp.	Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie
1.	Statut LGD (dokument-wymaga przyjęcia- uchwałą Walnego Zgromadzenia Członków)	Minimalny zakres uregulowań zgodnie z ustawą Prawo o stowarzyszeniach oraz ustawą o rozwoju lokalnym. Dodatkowo Statut reguluje m.in. następujące kwestie: <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje organ nadzoru – Marszałka Województwa, – wprowadza organ stowarzyszenia – odpowiedzialny za wybór operacji oraz szczegółowo określa jego kompetencje i zasady reprezentatywności, – określa organ LGD kompetentny w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji oraz kryteriów wyboru operacji, – reguluje zachowanie bezstronności członków organu decyzyjnego w wyborze operacji (w tym przesłanki wyłączenia z oceny operacji), – określa zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD oraz jej organach.
2.	Regulamin Rady (dokument wymaga przyjęcia uchwałą Walnego Zgromadzenia Członków)	<ul style="list-style-type: none"> – szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach, itp.), o ile nie zostały one określone w Statucie, – szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), – szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (ocena wniosków, sposób podziału wniosków do oceny pomiędzy członków organu, zasady preselekcji operacji, jeśli dotyczy, zasady dokumentowania oceny, wzory dokumentów, itp.), o ile nie zostały określone w Statucie lub innych procedurach, – zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, – zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.
3.	Regulamin Biura LGD (dokument wymaga zatwierdzenia uchwałą Zarządu)	<ul style="list-style-type: none"> – zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, – uprawnienia kierownika biura, – zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych.
4.	Regulamin Pracy Zdalnej (dokument wymaga zatwierdzenia uchwałą Zarządu)	– zasady wykonywania pracy zdalnej oraz związane z tym prawa i obowiązki w Lokalnej Grupie Działania - Przyjazne Mazowsze.

5.	<p>Polityka Bezpieczeństwa Ochrony Danych Osobowych (dokument wymaga zatwierdzenia uchwałą Zarządu)</p>	<p>– zasady bezpiecznego przetwarzania danych osobowych w Lokalnej Grupie Działania – Przyjazne Mazowsze oraz zapewnienie prawidłowej ochrony przetwarzanych danych osobowych oraz informacji poufnych.</p>
----	--	---

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

2.1. Zwięzły opis oraz mapa obszaru objętego LSR

Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze (zwana dalej LGD-PM) swym działaniem obejmuje **12 gmin**, w tym **8 wiejskich** (Baboszewo, Dzierżążnia, Joniec, Naruszewo, Płońsk, Raciąż, Staroźreby, Załuski) **3 miejsko-wiejskie** (Czerwińsk nad Wisłą, Nowe Miasto, Sochocin) oraz **1 gminę miejską** (miasto Raciąż). Leży w powiecie płońskim (11 gmin) oraz w powiecie ptockim (1 gmina), granicząc z ośmioma innymi powiatami. Charakteryzuje się typowo nizinnym krajobrazem. Łączna powierzchnia gmin obszaru LGD-PM wynosi 1505,85 km², co stanowi 4,23% powierzchni województwa. Jest on położony około 60 km od aglomeracji warszawskiej, ma charakter rolniczy, na którym przeważają uprawy kukurydzy, ziemniaka i buraka cukrowego. Przeważają mikro i małe przedsiębiorstwa. Na specyfikę obszaru LGD składają się następujące elementy: bliskość Warszawy, dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze: zagłębienie truskawek, malin, jabłek i innych owoców miękkich, ziół (mięta, melisa, rumianek), szlak Sienkiewicza, guzik Sochociński wykonany z muszli rzecznej, związki z historią żydowską. Na tym terenie można spotkać historyczne zespoły folwarczne świadczące o rolniczym charakterze regionu. Obszar ten charakteryzuje się licznymi dworami, zespołami pałacowymi i parkami - pozostałościami majątków. Na obszarze LGD-PM poznamy również niesamowite miejsca związane z historią Polski i zabytki: drewniane kościoły, grodziska, dwory szlacheckie, historyczne zespoły rolnicze oraz wiekowe domy mieszkańców.

2.2. Mapa obszaru objętego LSR

Obszar LGD leży w północno-zachodniej części województwa i pod względem geograficznym stanowi spójną całość.

- od południa graniczy z gminą Leoncin (powiat nowodworski) i Brochów (powiat sochaczewski),
- od zachodu z gminami Drobin, Radzanowo, Bulkowo, Mała Wieś, Wyszogród (powiat ptockim)
- od strony północno-zachodniej z gminą Zawidz (powiat sierpecki) i gminą Siemiątkowo (powiat żuromiński),
- od północy z gminą Strzegowo (powiat mławski)
- od północnego wschodu z gminami Głinojeck, Ojrzeń, Sońsk (powiat ciechanowski), Świercze (powiat pułtuski)
- oraz z gminami Nasielsk, Zakroczym (powiat nowodworski).

Rys 1. Obszar LGD-PM na tle mapy administracyjnej.

Obszar LGD nie obejmuje gminy miejskiej Płock, która ze względu na przekroczenie 20 tys. mieszkańców, nie mogła zostać objęta Lokalną Strategią Rozwoju (zwaną dalej LSR). Wszystkie miejscowości obszaru LGD-PM mają mniej niż 5 tys. mieszkańców.

Tab. 3. Zestawienie podstawowych informacji o gminach LGD-PM na dzień 31.12.2020

Lp.	Gmina	Typ	Identyfikator	Powierzchnia(w ha)	Ludność
1	Baboszewo	wiejska	1420032	16 223	7 588
2	Czerwińsk nad Wisłą	miejsko-wiejska	1420043	14 411	7 332
3	Dzierżążnia	wiejska	1420052	10 248	3 449
4	Joniec	wiejska	1420062	7 315	2 714
5	Naruszewo	wiejska	1420072	15 950	6 116
6	Nowe Miasto	miejsko-wiejska	1420082	11 785	4 595
7	Płock	wiejska	1420092	12 691	8 224
8	Sochocin	miejsko-wiejska	1420113	12 219	5 737
10	Staroźreby	wiejska	1419142	13 766	6 917
11	Załuski	wiejska	1420122	10 848	5 598
12	Raciąż	miejska	1420021	840	4 163
13	Raciąż	wiejska	1420102	24 289	8 071
Razem				150 585	70504

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych na dzień 31 grudnia 2020, (dostęp 04.04.2023 r.)

2.3. Spójność wewnętrzna obszaru LGD-PM

Obszar LGD-PM cechuje występowanie wielu elementów wspólnych, zarówno w odniesieniu do posiadanych zasobów, jak i potrzeb oraz oczekiwań, co stanowi o szczególnej specyfice tego terenu, będącą jednocześnie podstawą do podjęcia decyzji o przygotowaniu jednolitej strategii rozwoju. Cały obszar analizowanych terenów, których dotyczy LSR leży w obrębie sąsiadujących ze sobą gmin. Teren gmin wchodzących w skład LGD-PM tworzy zwarte terytorium, o zbliżonych cechach krajobrazu i środowiska przyrodniczego, tradycji i kulturze. Gminy należące do LGD położone są na obszarze wykazującym jednorodność cech pod względem typu krajobrazu, klimatu, gleb, bogactw naturalnych, lesistości, zasobów wodnych oraz stanu środowiska naturalnego.

Elementem integrującym opisywany obszar jest wieloletnia tradycja współpracy pomiędzy tymi gminami. Analizowany obszar jest spójny, jeśli chodzi o cechy lokalnej społeczności i wskaźniki demograficzne. Należą do nich: proces starzenia się „wsi”, ujemny przyrost naturalny, wysoki wskaźnik bezrobocia, ale także niska aktywność społeczna, która wyraża się trudnościami w funkcjonowaniu NGO na tym terenie oraz małym zaangażowaniem mieszkańców w sprawy publiczne i społeczne. Ukryte bezrobocie, niskie wykształcenie, odpływ ludzi młodych, starzenie się społeczności stanowi ogromny problem, ale zarazem wyzwanie. Obszar ten nie zatrzymuje młodych, dobrze wykształconych, którzy z trudem mogliby znaleźć interesującą pracę, dlatego w procesie animowania społeczności lokalnej uwzględniamy włączenie ludzi młodych do współpracy z LGD oraz seniorów poprzez wspólne inicjatywy i projekty. Obszar objęty diagnozą w ramach LSR posiada jednorodny charakter, jeśli chodzi o cechy gospodarcze. Jest to obszar typowo rolniczy, o tradycyjnym sposobie prowadzenia gospodarstw rolnych, z rozwijającą się przedsiębiorczością. O spójności obszaru decyduje w znacznej mierze wiejski charakter gmin oraz podobna struktura gospodarstw w większości do 13 ha. Gospodarstwa rolne obszaru LGD mają większy udział w zagospodarowaniu przestrzeni niż w innych regionach Mazowsza.

Na całym obszarze zidentyfikowano szereg specyficznych i charakterystycznych dla niego produktów, mogących stać się silną lokalną i regionalną marką regionu. Uzasadnione wydaje się zatem wspieranie rozwoju turystyki, w tym turystyki weekendowej nastawionej na „turystę wewnętrznego” i „turystę zewnętrznego”. Spójność turystyczna tego regionu przejawia się poprzez sieć szlaków rowerowych, które łączą obszar gmin LGD. Obszar LGD połączony jest różnorodnymi atrakcjami przyrodniczymi i kulturowymi. Na omawianym obszarze brakuje wspólnej oferty turystycznej.

Obszar objęty Strategią posiada wiele spójnych, unikatowych w skali regionu i kraju, cech świadczących o jego wyjątkowości. Wynikają one zarówno z położenia, jak i uwarunkowań kulturowych, przyrodniczych, historycznych i środowiskowych. Zebrane w toku prac nad LSR informacje świadczą o spójności tego obszaru w ujęciu kilku perspektyw:

- spójności przestrzennej

- gminy wchodzące w skład LGD-PM pod względem obszarowym tworzą jedną całość, sąsiadują bezpośrednio, obejmują prawie cały obszar powiatu płońskiego (z wyłączeniem miasta Płońsk) oraz jedna gmina z powiatu płockiego (sąsiadującego)
- podobieństwo gmin pod względem ludnościowym i obszarowym,
- sieć szlaków rowerowych łączących poszczególne gminy,

- spójności historycznej:

- występowanie licznych zabytków sakralnych i świeckich, potwierdzających bogatą historię,
- wspólne miejsca pamięci wydarzeń historycznych,

- spójności kulturowej:

- wspólne tradycje obrzędów lokalnych kultywowanych do dnia dzisiejszego,
- liczne zabytki kultury materialnej,
- dziedzictwo kulturowe: twórcy ludowi (rzeźba, malarstwo, tkactwo, poezja), izby regionalne, zespoły folklorystyczne, dni miejscowości, dożynki, kultywowanie regionalnych zwyczajów, potrawy regionalne,

- spójności przyrodniczej:

- zbliżone warunki rozwoju fauny i flory na obszarze LGD ze względu na położenie w obrębie tej samej krainy geograficznej,
- rzeki umożliwiające integrację różnych gmin wokół kajakarstwa,
- gęsta sieć wód powierzchniowych,

- spójność gospodarcza:

- teren działania LSR jest terenem typowo rolniczym,
- podobny w większości gmin model produkcji rolnej,
- stosunkowo niski poziom przedsiębiorczości,
- istnienie dogodnych połączeń komunikacyjnych pomiędzy gminami,

- dobra współpraca samorządów LGD-PM,
- zbliżony poziom rozwoju infrastruktury.

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR

Partykypacja na etapie przygotowania LSR

LSR dla LGD-PM jest dokumentem wypracowanym przy aktywnym udziale społeczności lokalnej z obszaru działania stowarzyszenia. Do współpracy przy opracowaniu strategii włączyliśmy KGW, OSP, organizacje młodzieżowe, MOWES, PCPR, sołtysów, przedstawiciele JST oraz mieszkańców obszaru. Różne formy konsultacji społecznych stworzyły mieszkańcom przestrzeń do wyrażenia własnych potrzeb i opinii, a pozyskana przez LGD-PM wiedza stanowiła podstawę do analizy jakościowej w diagnozie oraz do planowania działań. Przed przystąpieniem do pracy ze społecznością lokalną powołano zespół roboczy złożony z członków stowarzyszenia (zespół zadaniowy ds. konsultacji strategii), przedstawiciele Zarządu, Rady oraz pracowników biura, który zaplanował harmonogram zadań związanych z opracowaniem LSR oraz włączaniem mieszkańców do współpracy. Przyjęto zasady prowadzenia konsultacji społecznych, takie jak:

- Powszechność – informacja na temat prowadzonych konsultacji jest rozpowszechniana za pośrednictwem różnych kanałów, tak, aby jak największa liczba mieszkańców się o nich dowiedziała i mogła wyrazić swoją opinię (np. gazety lokalne m.in. Ekstra Płońsk) – informacje na tablicach ogłoszeń w urzędach gmin, strona internetowa LGD-PM i strony gmin oraz starostwa powiatowego w Płońsku, profil LGD-PM na portalu społecznościowym FB);
- Przejrzystość – informacje dotyczące celu, zasad, przebiegu i wyników konsultacji są powszechnie dostępne (na stronie internetowej LGD-PM, na portalu społecznościowym FB oraz udostępniane w siedzibie). Na stronie internetowej utworzono odrębną zakładkę poświęconą konsultacjom społecznym Wsparcie przygotowawcze 2022;
- Dialog obywatelski/partnerstwo/różne grupy docelowe – uczestnicy konsultacji z różnych sektorów, grup społecznych słuchają się nawzajem, wykazując wolę zrozumienia odmiennych racji oraz poszukując wspólnych rozwiązań;
- Ciągłość prac – konsultacje zostały włączone na stałe, jako metoda zarówno przygotowania LSR jak i jej późniejszego wdrożenia, ewaluacji wprowadzania zmian.

Ustalono również wskaźniki pomiaru partykypacji mieszkańców w procesie opracowania LSR: liczba odbytych spotkań oraz ich zróżnicowanie wg przyjętych metod, liczba uczestników poszczególnych form partykypacji, liczba zgłoszonych propozycji i uwag przez mieszkańców, liczba przyjętych przez LGD uwag i pomysłów. Sposób prowadzenia konsultacji był poddawany okresowej ocenie przeprowadzanej przez Zarząd LGD i w jej wyniku udoskonalany.

Została przeprowadzona **analiza społeczności lokalnej** pod kątem potrzeb przyszłej LSR. Analiza ta umożliwiła poznanie „głównych aktorów” oraz potencjalnych Wnioskodawców, a także dobór najtrafniejszych metod współpracy.

Grupy docelowe dla działań partykypacyjnych na etapie tworzenia LSR: przedsiębiorcy, rolnicy, samorządowcy, organizacje pozarządowe oraz koła gospodyń i OSP. W ramach wspierania włączenia społecznego szczególnie nacisk zostanie położony na potrzeby seniorów (osoby, które ukończyły 60 rok życia) i ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz potrzeby zdiagnozowanych na obszarze LGD objętym LSR grup osób w niekorzystnej sytuacji takich jak: osoby poszukujące zatrudnienia, kobiety powracające na rynek pracy do 4 lat po urodzeniu dziecka, rolnicy z małych gospodarstw, niepełnosprawni.

Pomocne przy identyfikacji grup w niekorzystnej sytuacji były spotkania konsultacyjne w gminach, PCPR i podczas debaty.

W procesie przygotowania LSR zastosowano metody oraz techniki dostosowane do grup docelowych oraz komplementarne zwracając uwagę na ich skuteczność. Kluczowe znaczenie miało zastosowanie form aktywizacyjnych zwiększających stopień zaangażowania społeczności lokalnej:

1. Wywiady plenerowe (podczas jarmarków i festynów lokalnych) – rozmowy indywidualne z mieszkańcami – metoda ta umożliwiła dotarcie i zebranie informacji od całych rodzin z obszaru LGD, (zachęcano mieszkańców do odpowiedzi np. poprzez zapisywanie odpowiedzi na tablicy lub kartkach samoprzylepnych czy naklejek z odpowiedziami). Zdobyta w ten sposób wiedza pozwalała zainteresować problemem mieszkańców obszaru LGD-PM, nawiązać z nimi kontakt oraz wypowiedzieć się w niezobowiązujący sposób. Akcje plenerowe były atrakcyjne dla odbiorców.

2. Spotkania otwarte z mieszkańcami – otwarta formuła umożliwiła zebranie danych od zainteresowanych mieszkańców, identyfikację problemów i potrzeb lokalnej społeczności. Rozmowy prowadzone były także nieformalnie przy okazji różnego rodzaju konferencji, spotkań i szkoleń organizowanych przez inne podmioty niż LGD. Te nieformalne spotkania miały na celu sondowanie społeczności lokalnej pod kątem głównych kierunków zmian.

3. Warsztaty obywatelskie – prowadzone były przy okazji spotkań otwartych z mieszkańcami i zapewniły dogłębną analizę problemów i potrzeb, wymianę poglądów pomiędzy uczestnikami, możliwość stosowania różnorodnych technik w zależności od ilości uczestników oraz grup docelowych: **burza mózgów, okrągły stół, open space, word cafe, meta plan**. Dyskusja okrągłego stołu polegała na swobodnej wymianie poglądów między uczestnikami a prowadzącymi jak również między samymi uczestnikami. Celem dyskusji okrągłego stołu było zbliżenie stanowisk, wypracowanie konsensusu. Burza mózgów była nieoceniona przy generowaniu nowych pomysłów, i dostarczyła nam ogromną liczbę inspirujących obserwacji i sugestii. Open space i word cafe zapewniają swobodną wymianę poglądów, opinii oraz wzajemne uzupełnianie się i wypracowanie konsensusu.

4. Grupy fokusowe – z udziałem wybranych grup docelowych w tym przedstawicieli 3 sektorów oraz instytucjami zajmującymi się grupami w niekorzystnej sytuacji. Metoda ta została wykorzystana szczególnie w kontekście pozyskania pogłębionej i konstruktywnej wiedzy nt. diagnozy słabych stron obszaru LGD, identyfikacji grup w niekorzystnej sytuacji, wskazania przewag konkurencyjnych oraz planów na przyszłość, procedur i kryteriów oceny wniosków. Dynamika tej formy badania sprzyja odkrywaniu różnych aspektów zjawisk i ujawnieniu ich kontekstów. W ramach tej formy starano się identyfikować obszary dopasowania kierunków strategicznych do potrzeb mieszkańców, uwzględniając grupy w niekorzystnej sytuacji.

5. Ankiety online i papierowe, fiszki projektowe – skierowane do ogółu społeczności lokalnej. Ta forma umożliwiła dotarcie do większej ilości osób, zapewniając wstępne zebranie danych o problemach, potrzebach i zasobach, pomysłach na projekty, które potem podczas warsztatów obywatelskich były pogłębione i uzupełnione.

6. Debata - skuteczna metoda do podsumowania zebranych danych, wspólnego wypracowania kierunków rozwoju dla całego obszaru, wytyczenia celów, przedsięwzięć i wskaźników, kryteriów wyboru operacji oraz podziału budżetu, zasad ewaluacji i metod komunikacji ze społecznością. Debata umożliwiła skorzystanie z wiedzy i doświadczenia eksperta.

7. Pogłębione wywiady indywidualne z kluczowymi osobami, z punktu widzenia ustalenia celów LSR, wsparcia grup w niekorzystnej sytuacji, zebranie opinii osób zaangażowanych w realizację LSR.

Wyniki badań ilościowych i jakościowych; wywiadów, spotkań, warsztatów, ankiet, przedstawiono w tabelach dla poszczególnych etapów merytorycznych, poszczególne metody użyte były w różnym czasie, czasem zązębiały się ze sobą.

Tab. 4. Zestawienie użytych metod dla poszczególnych etapów przygotowania LSR (najważniejsze informacje)

Metoda	Termin realizacji/ Grupa docelowa	Liczba przeprowadzonych spotkań/liczba uczestników
Etap – diagnoza i analiza SWOT		
1. Badania ankietowe CAWI (kwestionariusze papierowe)	Badanie prowadzono w roku 2022 wśród ogółu społeczności.	Liczba ankiet ogółem: 20
2. Badania ankietowe PAPI	Badanie prowadzono w roku 2022 wśród ogółu społeczności.	Liczba ankiet: 118
3. Fiszki projektowe	Badanie prowadzono w 2022 ogółu społeczności.	Liczba propozycji projektów: 30
4. Otwarte spotkania konsultacyjne z mieszkańcami	W 2022 roku (II i III kwartał) odbywały się we wszystkich gminach dla ogółu społeczności lokalnej	Liczba spotkań: 12 (10.05.2022, 12.05.2022, 17.05.2022, 18.05.2022, 19.05.2022, 24.05.2022, 25.05.2022, 31.05.2022, 06.06.2022, 07.06.2022, 08.06.2022, 09.06.2022). Liczba uczestników ogółem - 142 osoby
5. Wywiady plenerowe (podczas jarmarków i festynów lokalnych w gminach)	W 2022 r. wywiady z mieszkańcami podczas imprez	Liczba imprez: 2 (14 sierpnia i 10 września 2022) Liczba wywiadów: 50
6. Grupy fokusowe	spotkanie z samorządowcami spotkanie z seniorami spotkanie z młodzieżą spotkanie z KGW i MOWES Zarząd OSP w Królewie	10.03.2022 – 15 osób 26.04.2022 – 17 osób 13 i 14.09.2022 – 40 osób 25.10.2022 – 16 osób 2.11.2022 - 7 osób
<p>Efekty: Konsultacje na etapie diagnozy zostały ukierunkowane na ocenę warunków życia na obszarze LGD, identyfikację potencjału obszaru oraz wskazanie potrzeb i problemów, które wymagają rozwiązania m.in. poprzez wskazanie działań, które powinny zostać podjęte w pierwszej kolejności. Podczas spotkań mieszkańcy określili kierunki priorytetowe dla przyszłych inwestycji spośród obszarów wskazanych w PW WPR 2023-2027. Ważnym elementem było podkreślenie posiadanych zasobów z uwzględnieniem ich mocnych i słabych stron. Mieszkańcy podczas spotkań konsultacyjnych wskazali na szereg walorów przestrzennych oraz infrastrukturalnych, potencjałem gmin powiatu płońskiego jest ich dobra lokalizacja (położenie blisko Warszawy, przy trasach krajowych S7, S10). Bogactwo zieleni, czyste środowisko, dziedzictwo przyrodnicze, atrakcyjne krajobrazowo tereny położone nad rzekami (Wisła, Wkra, Płonka, Łydynia i Raciążnica) oraz Zalew Nowomiejski stwarzają dobre warunki dla rozwoju turystyki, zwłaszcza weekendowej, rozwoju bazy kajakowej i noclegowej. Obszar jest zagłębieniem truskawek, malin, jabłek i innych owoców miękkich oraz ziół, co stwarza warunki do rozwoju produktu lokalnego. Społeczność lokalna określiła szereg elementów wymagających interwencji, z czego za najważniejsze uznano m.in.: rozwój przedsiębiorczości, potrzebę wsparcia w zakresie przetwórstwa produktów lokalnych, rozwoju aktywności mieszkańców i różnych form współpracy. Zdaniem uczestników spotkań ważna jest również realizacja programów edukacyjnych, aktywizujących, organizacja kursów, szkoleń, inicjatyw, wspieranie powstawania nowych usług, w tym komunikacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych oraz socjalnych, budowa małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, działania na rzecz efektywności energetycznej i ochrony środowiska i klimatu, poprawiające wdrażanie rozwiązań cyfrowych. Podczas spotkań przeprowadzono ocenę różnych zagadnień rozwoju obszaru (w tym infrastruktury drogowej), po analizie</p>		

<p>wniosków</p> <p>z konsultacji zdecydowano jednak, że inwestycje tego typu nie będą ujęte w LSR ze względu na zbyt mały budżet. Zidentyfikowano najważniejsze zasoby i potencjał w sferze publicznej, gospodarczej i społecznej. Przeprowadzono również analizę potencjalnych szans i zagrożeń dla rozwoju obszaru. Na fiskach projektowych zgłoszono pomysły w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej takie jak: usługi w zakresie obróbki mechanicznej metali, handel – artykuły dla energetyki, drewno, warsztat naprawczy dla samochodów ciężarowych, baza noclegowo- rekreacyjna, edukacyjno kulturalna i sportowa, organizacja zajęć dydaktycznych, kulinarnych, kulturalnych, turystyka weekendowa, zakładanie ogrodów, usługi stolarskie, stworzenie pracowni ceramicznej i miejsca działań twórczych, montaż wentylacji mechanicznej oraz montaż pomp ciepła, usługi dekarские i ogólnobudowlane usługi tartaczne, renowacja i naprawa mebli budowlanych branża odzieżowa, usługi florystyczne, budowa i wyposażenie świetlic wiejskich. Pomysły na projekty zostały również wykorzystane do wyznaczenia wskaźników LSR. Zidentyfikowane przez mieszkańców problemy i potrzeby były podstawą do wyznaczenia celów i przedsięwzięć strategii w kolejnym etapie.</p>		
Etap – określenie celów i wskaźników, opracowanie planu działania		
1. Warsztaty obywatelskie	W 2022 roku (II i III kwartał) odbywały się we wszystkich gminach dla ogółu społeczności lokalnej	Liczba spotkań: 12 (10.05.2022, 12.05.2022, 17.05.2022, 18.05.2022, 19.05.2022, 24.05.2022, 25.05.2022, 31.05.2022, 06.06.2022, 07.06.2022, 08.06.2022, 09.06.2022. Liczba uczestników ogółem - 142
2. Wywiady indywidualne IDI	Z lokalnymi liderami aktywizacji społecznej	Liczba wywiadów: 8 (11,12,20.04, 10,12,24.05, 2.09.2022r.)
3. Otwarte spotkanie konsultacyjne	W 2022 roku z udziałem przedstawiciele rady, grup rolników, jst, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, członków stowarzyszenia	29.09.2022 r. /23 uczestników
4. Debaty	Społeczność lokalna	Liczba debat: 1 21.09.2022 Liczba uczestników: 20
<p>Efekty: Wybrano problemy kluczowe, wskazano ich przyczyny i skutki oraz sformułowano odpowiednio najważniejsze cele strategii. Analiza problemów i potrzeb oraz potencjału obszaru umożliwiła właściwą identyfikację celów kluczowych, adekwatny ich dobór oraz opracowanie matrycy logicznej przedsięwzięć, celów i wskaźników. Wyniki danych z warsztatów obywatelskich oraz wywiadów i grup fokusowych wykorzystano jako źródło danych do debaty, na którą zostali zaproszeni mieszkańcy wszystkich gmin powiatu płońskiego (obszaru objętego LSR). Lokalni liderzy wskazali podczas wywiadów na potrzebę jak najszybszego uruchomienia przedsięwzięć związanych z rozwojem przedsiębiorczości oraz inwestycjami z zakresu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Powyższe propozycje zostały uwzględnione w LSR. Do prowadzenia debaty wykorzystano techniki takie jak: burza mózgów, warsztaty, dyskusja, głosowanie. Podczas debaty zatwierdzono kierunki rozwoju dla całego obszaru, wytyczono cele, przedsięwzięcia i wskaźniki, zdecydowano o podziale budżetu z uwzględnieniem etapów osiągnięcia poszczególnych celów.</p>		
Etap – Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalenia kryteriów wyboru		
1. Warsztaty w małych grupach fokusowych	W 2022 roku z udziałem przedstawicieli rady, samorządów lokalnych	10.03.2022 - 11 uczestników, przedstawicieli samorządów, 23.05.2022 - 7 uczestników, przedstawicieli Rady

2.Wywiady indywidualne	Z lokalnymi liderami aktywizacji społecznej	Liczba wywiadów: 8 (11,12,20.04, 10,12,24.05, 2.09.2022 r.)
3.Otwarte spotkanie konsultacyjne	Mieszkańcy obszaru z uwzględnieniem przedstawicieli poszczególnych sektorów	Data spotkania; 29.09.2022r. Liczba uczestników: 20
4.Debata	Społeczność lokalna	Liczba debat: 1 (21.09.2022) Liczba uczestników: 20
<p>Efekty: Podczas spotkań fokusowych dyskutowano nt. kryteriów wyboru projektów analizując m.in. wyniki ewaluacji LSR. Poszczególne grupy wskazały, na kryteria oceny, które w ich opinii pozwolą na „uczciwą konkurencję” oraz zapewnienie funduszy mieszkańcom obszaru, wyeliminowanie tych osób, które są zameldowane czasowo. Dla każdego z przedsięwzięć zaproponowano zestaw kryteriów. Przedstawiciele Rady wskazali na kryteria, które dotychczas sprawiały im największą trudność, tzw. miękkie kryteria. Na tej podstawie zespół tworzący strategię przedstawił spójną propozycję lokalnych kryteriów wyboru, które zostały przedyskutowane podczas debaty i otwartego spotkania konsultacyjnego. Uzgodniono wówczas ich ostateczną wagę biorąc pod uwagę (na wniosek uczestników spotkań) preferencje dla grup w niekorzystnej sytuacji–ze względu na dostęp do rynku pracy. Ustalono także przebieg procedury ich aktualizacji. Mieszkańcy zdecydowali o skali punktowej i w takim kształcie kryteria zostały przekazane do projektu dokumentu. Ustalono również budżet dla poszczególnych przedsięwzięć i celów.</p>		
Etap – Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji		
1.Otwarte spotkanie konsultacyjne	Mieszkańcy obszaru z uwzględnieniem przedstawicieli poszczególnych sektorów,	Data spotkania: 29.09.2022 Liczba uczestników: 20
2.Grupy fokusowe	Przedstawiciele samorządów lokalnych i Rady	10.03.2022 - 11 uczestników, przedstawiciele samorządów, 23.05.2022 – 7 uczestników, przedstawiciele Rady
3.Wywiady indywidualne	Członkowie stowarzyszenia (różne sektory)	Liczba wywiadów: 8 (11,12,20.04, 10,12,24.05, 2.09.2022r.)
4. Debata	Społeczność lokalna	Liczba debat: 1 , 21.09.2022 Liczba uczestników: 20
<p>Efekty: Konsultacje umożliwiły wypracowanie przedmiotu monitoringu i ewaluacji, celów, metod oraz zakresu i niezbędnych procedur. Przyjęte założenia i metodologia ułatwią efektywne planowanie, odpowiednią alokację środków, okresową ocenę i aktualizację zapisów strategii, zgodnie ze zmieniającymi się warunkami społeczno-gospodarczymi i zdiagnozowanymi potrzebami mieszkańców. Ważnym punktem konsultacji był element partycypacji społecznej w procesie ewaluacji. Podczas wywiadów, spotkań grup fokusowych i debaty zaproponowano, aby w ramach LSR ewaluacja była prowadzona jak do tej pory, zarówno, jako ewaluacja wewnętrzna, on-going jak i zewnętrzna. Na wniosek uczestników konsultacji zdecydowano, że działania związane z monitoringiem i ewaluacją będą prowadzone systematycznie. Uwzględniono również wprowadzenie ewaluacji mid-term biorąc pod uwagę rekomendacje z ewaluacji zewnętrznej.</p>		
Etap - Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR		
1. Wywiady indywidualne (IDI)	Z przedstawicielami organizacji, grup docelowych	Liczba wywiadów: 8 Daty wywiadów: 11,12,20.04, 10,12,24.05, 2.09.2022 r.
2. Spotkanie konsultacyjne/grupy fokusowe	Seniorzy	Data: 26.04.2022 Liczba uczestników: 17 osób

	KGW	Data: 25.10.2022 Liczba uczestników: 16 osób
	Młodzież	Data: 13 i 14.09.2022 Liczba uczestników: 40 osób
	Przedstawiciele samorządów lokalnych	Data: 08.12.2022 Liczba uczestników: 14
3.Debata	Społeczność lokalna	Liczba debat: 1 21.09.2022 Liczba uczestników: 20

Efekty: Uzyskano opinie nt. różnych form komunikacji, które LGD wykorzystywała dotychczas oraz preferowanych źródeł. Wybrano optymalne sposoby komunikowania się z mieszkańcami, w celu adekwatnego dostosowania dalszych działań i prac nad LSR. Zróżnicowano formy komunikacji pod względem potrzeb i możliwości adresatów, grup docelowych. Podczas wywiadów przedstawiciele poszczególnych grup wskazali na potrzebę zmian oraz dobór narzędzi komunikacyjnych odpowiednio do poszczególnych grup interesariuszy takich jak: przedsiębiorcy, rolnicy, bezrobotni, podmioty publiczne, NGO, grupy w niekorzystnej sytuacji. Końcowe spotkanie konsultacyjne pozwoliło na wskazanie najbardziej efektywnych kanałów.

Ponadto na spotkaniu konsultacyjnym z Gospodarzami i Przedstawicielami Gmin z naszego obszaru działania, Starostwa Powiatowego w Płońsku oraz członkami Rady Stowarzyszenia. w dniu 29 marca 2023 r. przedyskutowano i zatwierdzono wypracowane wcześniej propozycje celów, budżetu i harmonogramu działania. Materiał ten został udostępniony mieszkańcom do konsultacji w biurze LGD przed ostatecznym zatwierdzeniem LSR na Walnym Zgromadzeniu Członków w dniu 31.05.2023 r.

W trakcie prac nad LSR, konsultowano z mieszkańcami wypracowane wnioski i założenia dotyczące kształtu przyszłych celów LSR. Przedstawiano je na spotkaniach z mieszkańcami zaś w trakcie konsultacji poddawano dalszym uzupełnieniom lub modyfikacjom. Praca nad elementami strategii przebiegała zgodnie z zasadami filozofii Kaizen oraz koła Deminga (przodka filozofii zarządzania jakością). Po każdej metodzie konsultacji społecznych zespół pracujący nad strategią dokonywał analizy proponowanych zmian, przyjęcia lub odrzucenia uwag i na tej podstawie dokonywał modyfikacji projektu strategii. Większość propozycji i uwag została wdrożona w strategii.

Pod koniec prac nad LSR, ze względu na finalizację prac nad dokumentem (konsultacje społeczne całej strategii), dokonywano bieżącej analizy najważniejszych elementów (np. kryteriów wyboru operacji oraz ustalenia wag poszczególnych kryteriów, podział środków finansowych na przedsięwzięcia) i na bieżąco nanoszono poprawki (uwzględniając tym samym propozycje mieszkańców) lub przedstawiano przyczyny niewprowadzenia zmian (uzasadniano, dlaczego dana zmiana nie powinna być wprowadzona).

Tab. 5. Podsumowanie konsultacji w poszczególnych gminach

Ogółem liczba zgłoszonych uwag: 109		Ogółem liczba propozycji/pomysłów/potrzeb: 107	
Liczba przyjętych uwag	Liczba odrzuconych uwag	Liczba przyjętych rekomendacji	Liczba odrzuconych rekomendacji
99	10	102	5

Odrzucone uwagi lub rekomendacje dotyczyły m.in. problemów komunikacyjnych i publicznej służby zdrowia, funkcji opiekuńczo-wychowawczych w rodzinach, infrastruktury drogowej, budowy zbiornika retencyjnego, nieodpowiadającego na potrzeby inwestorów oraz mieszkańców Miejscowego Planu Zagospodarowania

Przestrzennego, ponieważ zadania te wykraczały poza zakres interwencji Leader lub należały do kompetencji gminy.

Partycypacja w procesie realizacji LSR

W procesie realizacji LSR przewidziano następujące formy partycypacji:

- ✓ udział społeczności lokalnej w procesie wyboru projektów (poprzez zapewnienie reprezentacji poszczególnych sektorów),
- ✓ rola społeczności w definiowaniu i realizacji projektów,
- ✓ zaangażowanie społeczności w monitorowanie i ocenę realizacji strategii,
- ✓ udział społeczności w procesie aktualizacji strategii,
- ✓ udział społeczności w opracowaniu i zmianie lokalnych kryteriów wyboru.

Zagadnienia te zostały szczegółowo opisane we właściwych rozdziałach LSR.

Partycypacja i metody animacji społeczności lokalnej

Z diagnozy problemów mieszkańców wynika, że poziom aktywności mieszkańców i współpracy jest niski, co powoduje narastający proces izolacji społecznej a tym samym zwiększającej się marginalizacji i wykluczenia społecznego. Izolacja nie pozwala na wzajemne poznawanie się i angażowanie się w sprawy innych, zauważanie problemów, którym trzeba wspólnie zaradzić. W efekcie – zmniejsza się polityczne znaczenie ludzi ubogich i wykluczanych, osób i grup w niekorzystnej sytuacji. Z badań wynika, że ludzie marginalizowani niechętni są aktywności publicznej, formom partycypacji obywatelskiej. Animacja w tym przypadku rozpatrywana będzie jako „budzenie obywateli w mieszkańcach” – uwrażliwiająca na dobro wspólne poprzez ich włączanie do różnego rodzaju inicjatyw lokalnych oraz wspieranie tego typu przedsięwzięć, podejmowanych przez organizacje społeczne.

Proces animacji będzie przebiegał z uwzględnieniem roli i angażowania lokalnych liderów którzy mobilizują, inspirują, zachęcają ludzi do działania. Leader jest praktykiem, dostrzega potencjały lokalnych środowisk, inicjuje powstawanie różnych grup społecznych, łączy je, stara się je aktywizować. Wspiera osoby indywidualne, społeczników, inicjatorów lokalnych, którzy później przejmują od niego część zadań. Zostanie włączona współpraca zróżnicowanych środowisk, grup i podmiotów społecznych, takich jak lokalne samorządy, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia itd., nastawionych na procesy zmiany społecznej.

LGD-PM będzie poszukiwała innowacyjnych rozwiązań w wymiarze społecznym i gospodarczym, takich, które wpływają na poziom aktywizacji społecznej, kształtują nowe postawy i zachowania. Stowarzyszenie będzie podejmowało działania związane z animacją społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych poprzez prezentowanie dobrych praktyk w tym zakresie oraz wprowadzenia dodatkowych punktów w kryteriach oceny i wyboru projektów za rozwiązania innowacyjne.

Najważniejsze elementy procesu animowania społeczności lokalnej

1. Identyfikacja możliwości i barier
2. Sprawne komunikowanie/kanały komunikacji/wymiana informacji
3. Zespół ds. animacji lokalnej/budowanie sieci współpracy pomiędzy gminami i sektorami
4. Angażowanie mieszkańców w proces wdrażania i aktualizacji strategii/ bonusy dla zaangażowanych
5. Wzmocnienie współpracy pomiędzy sektorami, wspólne inicjatywy, pogłębianie partnerstwa wewnętrznego i na obszarze LGD-PM
6. Identyfikowanie i wykorzystanie najlepszych praktyk w zakresie animacji
7. Aktywne włączenie partnerów z rynku pracy, pomocy społecznej, MOWES w zakresie włączania grup w niekorzystnej sytuacji do realizowanych inicjatyw.

LGD-PM podejmie działania animacyjne z mieszkańcami wsi, którzy stanowią grupę w niekorzystnej sytuacji, nawiąże z nimi współpracę, zachęci do otwierania działalności gospodarczej poprzez udział w konkursach, do aktywności poprzez realizację projektów grantowych. Pomoże w przygotowaniu dokumentacji aplikacyjnej, a tym samym włączy tych mieszkańców w proces wdrażania LSR, równoległe zachęci liderów lokalnej społeczności do współpracy z tymi grupami, zapewniając wsparcie na kilku płaszczyznach (m.in. lepszy dostęp do pracy, środki na samozatrudnienie, tworzenie rynków zbytu, poszerzenia kwalifikacji, nabycie doświadczenia, a także nawiązanie i utrzymywanie kontaktów ze społecznością lokalną. LSR uwzględni konkretne działania w ramach przedsięwzięć na rzecz grup, osób w niekorzystnej sytuacji. LGD przewiduje w LSR efektywny oraz adekwatny do potrzeb tej grupy przekaz, w formie i treści, metodę animacji, a także sposób informowania lokalnej społeczności o działaniach na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji zgodnie z metodami i narzędziami wskazanymi w Planie komunikacji. LGD będzie sprawdzać, czy przekazy oraz informacje zwrotne zostały odebrane i zrozumiane poprzez bezpośrednie kontakty z odbiorcami, np. spotkania w biurach, rozmowy telefoniczne, udział w spotkaniach wiejskich, ankiety CAWI itp. LSR przewiduje możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów przez członków LGD lub podmioty inne niż LGD w ramach LSR (także w partnerstwie), lub zgłaszania pomysłów/inicjatyw realizacji projektów wykraczających poza LSR. Uwzględnione są różnorodne formy, w zależności od potrzeb, nabory fiszek z pomysłami, formularzy kontaktowych na stronie internetowej, otwartych spotkań konsultacyjnych nowych pomysłów. Będziemy informować o wyniku dokonanej przez LGD weryfikacji zgłoszonej propozycji, wraz z uzasadnieniem tego wyniku. W ramach popularyzacji idei partnerstwa będziemy animować podmioty z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami (nie tylko z LGD) poprzez kojarzenie partnerów, szkolenia, spotkania aktywizacyjne, itp. LGD powinna wspierać realizację projektów partnerskich poprzez premiowanie projektów realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR. Ukryte bezrobocie, niskie wykształcenie, odpływ ludzi młodych, starzenie się społeczności stanowi ogromny problem, ale zarazem wyzwanie. Obszar ten nie zatrzymuje młodych, dobrze wykształconych, którzy z trudem mogliby znaleźć interesującą pracę, dlatego w procesie animowania społeczności lokalnej uwzględniamy włączenie ludzi młodych do współpracy z LGD oraz seniorów poprzez wspólne inicjatywy i projekty. Proces animowania społeczności lokalnej uwzględnia włączenie ludzi młodych do współpracy z LGD i jej aktywizację poprzez realizację operacji na rzecz lokalnego środowiska młodzieżowego; animujących, integrujących, edukacyjnych. Działania zaplanowane do realizacji w ramach LSR uwzględniają analizę obecnej oferty, jaka jest dostępna dla ludzi młodych na obszarze LSR i są do niej komplementarne. Zakłada również aktywizację seniorów poprzez realizację operacji animujących, integrujących, dedykowanych seniorom, z zakresu włączenia społecznego, cyfrowego i innych. Działania zaplanowane do realizacji w ramach LSR uwzględniają analizę obecnej oferty, jaka jest dostępna dla seniorów na obszarze LSR i są do niej komplementarne. Na szczególną uwagę zasługują rolnicy z małych gospodarstw. Jest to obszar typowo rolniczy, o tradycyjnym sposobie prowadzenia gospodarstw rolnych, z rozwijającą się przedsiębiorczością, przeważają gospodarstwa poniżej 13 ha. Dla tej grupy przewidujemy konkursy na tworzenie lub rozwój gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych.

Relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR będą oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, poprzez częste korzystanie z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji, stosowania przyjaznych dla odbiorcy i adekwatnych form komunikacji, wykorzystanie zachęt do zgłaszania nowych pomysłów/inicjatyw dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, różnorodne formy komunikacji. Kolegialny sposób podejmowania decyzji będzie możliwy poprzez pracę w zespołach zadaniowych i wypracowywanie wspólnych rozwiązań, wprowadzenie zasady, iż Walne Zebranie Członków jest zwoływane także na wniosek dość wąskiej grupy członków LGD np. 20% liczby członków, ograniczenie zakresu czynności, co do których zarząd podejmuje decyzje bez konsultacji/uzgodnienia z pozostałymi członkami LGD, otwartość na inicjatywy członków LGD (możliwość zgłaszania propozycji/inicjatyw przez członków LGD dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, wprowadzimy zachęty do ich zgłaszania). Istotne jest przestrzeganie zasady informowania o wyniku weryfikacji propozycji/inicjatywy zgłoszonej przez członka LGD z uzasadnieniem tego wyniku.

W swoich działaniach na wszystkich etapach wdrażania LSR będzie przestrzegała postanowień zawartych w KARCIE PRAW PODSTAWOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ, wynikających z *Artykułu 21 Niedyskryminacja*

1. Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

2. W zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla ich postanowień szczególnych zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową, *Artykułu 23 Równość kobiet i mężczyzn* Należy zapewnić równość kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach, w tym w zakresie zatrudnienia, pracy i wynagrodzenia. Skuteczną metodą w tym zakresie jest edukacja i animacja społeczności w sferze wartości i przestrzegania praw człowieka, a także ich promocja, popularyzacja i reagowanie na przypadki dyskryminacji.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

IV.1. Potencjał LSR

4.1. Działalność sektora społecznego

Społeczność lokalną na obszarze LGD cechuje aktywność przejawiająca się w działalności sektora pozarządowego. Główne kierunki funkcjonowania organizacji społecznych skupiają się wokół występujących na obszarze problemów społecznych oraz grup społecznych. Pod względem zarejestrowanych organizacji społecznych na pierwszy plan wysuwają się inicjatywy na rzecz rozwoju gospodarczego obszaru, rozwoju inicjatyw społecznych oraz ochrony środowiska. Ważne miejsce pod względem zadań LGD zajmują organizacje działające na rzecz promocji lokalnych tradycji i kultury oraz rozwoju turystyki i promocji obszaru.

Ponadto przejawem aktywności społecznej jest udział lokalnej społeczności w nieformalnych organizacjach społecznych. Są to stowarzyszenia, Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne i inne organizacje, których działalność jest nastawiona między innymi na kultywowanie regionalnych tradycji, rozwój kultury, oświaty, rekreacji, sportu. Obszar zamieszkują twórcy ludowi (malarze, rzeźbiarze, artyści plastycy, śpiewacy). Na obszarze funkcjonują zespoły folklorystyczne, zespoły grające i śpiewające oraz kółka zainteresowań. Zadania z zakresu kultury realizują domy kultury, kościoły parafialne, OSP, biblioteki i świetlice wiejskie oraz koła gospodyń wiejskich. Na obszarze LGD PM są zarejestrowane 54 koła gospodyń wiejskich.

Na obszarze LGD działają 3 ośrodki kultury. W 2021 roku na każde 10 tysięcy mieszkańców obszaru przypadało średnio 31 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych.

Tab.6. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	43	46	48	44	46	48	50
Baboszewo	21	21	21	20	21	21	22
Czerwińsk nad Wisłą	19	19	22	20	20	18	17
Dzierżążnia	34	32	33	33	36	36	37
Joniec	38	42	46	49	45	49	52
Naruszewo	28	28	28	28	29	29	31

Nowe Miasto	19	19	19	21	21	21	22
Płońsk	19	22	22	22	23	25	30
Sochocin	29	32	32	31	31	33	33
Raciąż (gmina miejska)	24	29	36	36	36	36	42
Raciąż (gmina wiejska)	24	25	25	24	24	27	28
Załużki	26	28	30	32	34	34	34
Staroźreby	20	20	20	21	21	22	22
Średnia dla gmin LGD	25,1	26,41	27,81	28,1	28,4	29,3	30,8

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023 r.)

4.2. Problemy społeczne

Do głównych problemów społecznych dotyczących obszar LGD-PM zaliczyć należy wysoki wskaźnik bezrobocia, proces starzenia się mieszkańców wsi, emigracja osób młodych oraz niska aktywność społeczna. Na bezrobociu wpływa głównie niewystarczający względem rynku pracy rozwój przedsiębiorczości. Na obszarze LGD-PM dominują mikroprzedsiębiorstwa prowadzone, jako jednoosobowe działalności gospodarcze i małe przedsiębiorstwa, brakuje średnich przedsiębiorstw produkcyjnych, co wpływa na brak tworzenia się nowych licznych miejsc pracy i brak znaczących wpływów do budżetu. Podczas konsultacji na brak dużych firm oraz małą liczbę przedsiębiorców wskazali mieszkańcy miasta i gminy Czerwińsk nad Wisłą, miasta i gminy Nowe Miasto, miasta i gminy Sochocin, gminy Dzierżążnia, Joniec, Staroźreby, a 3 gminy zwróciły uwagę na niewystarczającą ilość miejsc pracy (gmina Raciąż, miasto Raciąż, gmina Naruszewo). Na wysoki poziom bezrobocia wpływa także niedostosowanie wykształcenia do potrzeb rynku pracy, niski poziom postaw przedsiębiorczości oraz brak wystarczającego wsparcia lokalnego dla przedsiębiorców. Skutkuje to trudnościami z zatrudnieniem, jego utrzymaniem lub zmianą. Odpowiedzią na ten problem będą mogły być środki dostępne w ramach FEM (CS 4g), poprzez które można m.in. tworzyć lokalne punkty wsparcia kształcenia osób dorosłych, w tym osób o niskich kwalifikacjach, osób niepełnosprawnych. Systematyczny wzrost liczby osób bezrobotnych powoduje zwiększenie zapotrzebowania na świadczenia społeczne, co utrudnia efektywność programów gminnych. Znaczne środki na świadczenia socjalne przeznaczane są z programów rządowych, ogranicza to grupę mieszkańców zainteresowanych uczestnictwem w projektach społecznych, które mogą być dofinansowane ze środków EFS+ w perspektywie 2023-2027.

W 2020 r. na całym obszarze LGD mieszkało 1540 rodzin korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, to aż o 1223 rodzin mniej, niż w roku 2015. W 2020 roku zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej wyniósł średnio 5% mieszkańców każdej gminy. Na obszarze LGD od wielu lat utrzymują się trendy związane ze spadkiem liczby ludności. Przyczyną tego zjawiska jest ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. Średnie saldo migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym wynosi średnio -5 osób w każdej gminie. Dodatkowo saldo migracji obserwujemy jedynie w gminach Joniec, Nowe Miasto oraz Płońsk. Liczba mieszkańców, którzy wyemigrowali do miast spadła względem roku 2019, jednak wzrosła względem roku 2016. Drugim kluczowym problemem jest starzenie się społeczeństwa związane ze wzrastającą długością życia. Wskaźnik obciążenia demograficznego wynosi dla obszaru 17%, to więcej niż w województwie mazowieckim, a wartość ta z roku na rok rośnie. Stosunkowo najwięcej osób po 65 roku życia zamieszkuje gminę Joniec, gdzie niemal co piąty mieszkaniec jest seniorem. Zjawisko to potęgowane jest przez odpływ ludzi młodych do większych ośrodków miejskich oraz poza granice kraju. Można wywnioskować, iż atrakcyjność obszaru na tle kraju jest dla jego mieszkańców na średnim poziomie z nadziejami na jej podniesienie przy odpowiednim wykorzystaniu miejscowego potencjału i

lokalnych zasobów. Powiększająca się grupa seniorów wymaga jednak szczególnego pochylenia się nad potrzebami tej grupy. Członkowie społeczności lokalnych wskazali w rozmowach na potrzebę organizacji szkoleń dla seniorów na temat radzenia sobie z oszustwami, wyłudzeniami itp., cyklicznych warsztatów terapeutycznych, psychologicznych, artystycznych, zdrowotnych, kulinarnych, organizacji spotkań integracyjnych, wizyt studyjnych lub wyjazdów mających na celu podnoszenie sprawności fizycznej seniorów, ale także wymianę doświadczeń. W przypadku osób z niepełnosprawnościami istnieje potrzeba organizacji pomocy w codziennych czynnościach, na przykład: załatwianiu spraw w urzędach, robieniu zakupów, sprzątanii. Choć na terenie LGD funkcjonują 54 Koła Gospodyń Wiejskich problemem w większości gmin jest również niski poziom współpracy i aktywności społeczności lokalnej, izolowanie się, brak zaufania, brak lokalnych liderów. W gminie Baboszewo, Dzierżążnia, Raciąż, Joniec, Naruszewo podczas konsultacji wskazano na brak wykwalifikowanej kadry, z uwagi na odpływ młodych ludzi do Warszawy, bądź też wysoki odsetek osób o niskich kwalifikacjach zawodowych.

Na liście gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 znajdują się 4 gminy w powiecie płońskim: Czerwińsk nad Wisłą, Dzierżążnia, Naruszewo, Raciąż.

Tab.7. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (w procentach)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
MAZOWIECKIE	6	5,5	4,8	4,4	3,9	3,5
Baboszewo	9	8,3	6,8	6	5,9	5,1
Czerwińsk nad Wisłą	13,2	11,7	9,5	6,8	6,8	4,4
Dzierżążnia	8,4	8,4	7,6	6,4	5,3	3,9
Joniec	11	10	7,2	7,4	6,3	5,1
Naruszewo	17,2	15,7	14,5	13,1	11,5	9
Nowe Miasto	8,2	7,6	6,2	6,1	5,8	4,4
Płońsk	4,5	3,7	3,3	2,9	2,9	2,5
Sochocin	9,4	8,7	7,3	6	5	4,6
Raciąż (gmina miejska)	14,5	12,8	11,9	11,1	10,2	8,8
Raciąż (gmina wiejska)	14,3	13,7	11,5	10,8	9,2	6,1
Załuski	10,4	8,7	6,8	5,8	4,9	3,6
Staroźreby	11,6	9,6	7,7	7,1	4,9	5
Średnia dla gmin LGD	11,0	9,9	8,4	7,5	6,6	5,2

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

4.3. Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne

Kuchnia mazowiecka jest bardzo zróżnicowana, są tu wyraźne wpływy innych regionów, takich jak Kurpie czy Kujawy. Pomimo rozbiorów Polski (Ziemia Płocka wchodziła w skład guberni płockiej) zachowała się typowa kuchnia polska. Za czasów Królestwa Kongresowego dbano o zachowanie polskości, również w kulinariach. Dzięki temu przetrwały dania typowo polskie, takie jak czarnina, gotowane kasze, pieczone kaczkę (faszerowane

nadzieniem z podrobów, pietruszki i bułki), zupa grzybowa, żur lub barszcz, kapuśniak. Popularne są też potrawy wywodzące się z kuchni chłopskiej: pagaje, przecieraki, kiszka ziemniaczana, kwas chlebowy, buraczany, kasze, pierogi, kluski oraz wykorzystujące ogrodowe warzywa, olej lniany. Lokalni wytwórcy powracają do dawnych wyrobów stąd obszar LGD-PM szczyli się „Słoninką skołatowską – przysmak myśliwego” wpisaną na Listę Produktów Tradycyjnych w 2010 r. Żurek „Babci Łodzi” z Gawłowa otrzymał „Perłę” w 2013 r. w konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo - Smaki Regionów”, a „Skołatowska szynka dziedzica” marynowana i wędzona zgodnie ze starą recepturą otrzymała Perłę 2015. W 2009 r. Skołatowska słoninka otrzymała również III nagrodę w konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo”. Laureatem w tym konkursie w 2013 roku zostało także Stowarzyszenie Kobiet „Karolina” z Karolinowa za Drożdżowe rogaliki z truskawkami.

Pieczyno z lokalnych piekarni też hołduje dawnym recepturom. „Chleb dworski” wypiekany z dodatkiem ziemniaków metodą tradycyjną w małej piekarni w Czerwińsku w 2010 roku otrzymał III nagrodę w konkursie kulinarnym „Nasze Kulinarne Dziedzictwo- Smaki Regionów”, z kolei w XII edycji tego konkursu został nagrodzony „chleb żytni” również z Czerwińska. Laur Marszałka w konkursie kulinarnym „O Laur Marszałka woj. mazowieckiego” otrzymały produkty takie jak: polędwiczka suszona z Rzów w 2009 r., szarlotka z Rybitw w 2011 r., twaróg Staropolski krajanka półtłusta ze Skarżyna w 2014 r., kindziuk po skołatowsku w 2018 r., ser dojrzewający z Wierzbówka w 2020 r. Natomiast wyróżnienia w tym konkursie otrzymały w 2014 r.: lody malinowe i truskawkowe z Kroczeva oraz polędwica wędzona z Nowej Dzierżni, w 2018 r. boczek faszerowany ze Skołatowa, a w 2021 r. harcerz - ser owczy dojrzewający ze Śródborza.

Izba Pamiątkowa Guzikarstwa w Sochocinie to wyróżnik obszaru LGD-PM na skalę europejską. W XIX w. jedynie w Sochocinie i jego okolicach wyrabiano guziki z muszli małży rzecznych. (Perłowe guziki wyrabiano tylko w amerykańskim stanie Iowa w latach 80. XIX). Początkowo muszle małży poławiano we Wkrze, później surowiec importowano, nawet z dalekich mórz. Zapotrzebowanie wzrastało wraz z rozwojem fabryk konfekcji w Warszawie i Łodzi i innych ośrodkach. W okresie rozkwitu było to niezwykle intratne zajęcie. Sochocin i pobliskie miejscowości żyły z guzików. Produkcja trwała do lat 50. XX wieku. Później wytwarzano tu guziki z plastiku. Z inicjatywy mieszkańców Sochocina historia produkcji guzików i miejscowości odżywa i ma szansę stać się wizytówką regionu. Od roku 2019 LGD-PM nadaje certyfikaty Marka Przyjazne Mazowsze, których celem jest wyróżnienie produktów i przetworów żywnościowych wysokiej jakości, produkowanych na terenie LGD-Przyjazne Mazowsze i odległym od tego obszaru do 50 km takich jak warzywa, owoce, soki tłoczone, miód, dynie, chleb, wędliny, sery, oleje i inne, ale także rękodzieła i rzemiosła, usług oraz inicjatyw promujących obszar LGD-PM. Certyfikat może uzyskać usługa, wyrób artystyczny, produkt żywnościowy, oferta turystyczna lub inne działanie zasługujące dzięki swojej unikalności na wyróżnienie, spełniające warunki określone w regulaminie. Każdy wytwórca, którego produkty pomyślnie przejdą proces certyfikacji otrzymuje prawo do posługiwania się znakiem Marka Przyjazne Mazowsze oraz może korzystać z różnych form wsparcia swojej działalności m.in. doradztwa marketingowego. Ponadto uzyskuje możliwość udziału w kampanii promocyjnej Marka Przyjazne Mazowsze. Certyfikat ważny jest przez dwa lata, po tym czasie można wystąpić o ponowne jego nadanie. Produkty lokalne, tradycyjne pochodzące z obszaru LGD-PM wytwarzane są przez małe, rodzinne firmy produkcyjne często metodami tradycyjnymi (np. Skołatowska słoninka – przysmak myśliwego wpisana na listę produktów tradycyjnych) lub przez miejscowe Koła Gospodyń Wiejskich (na terenie LGD-PM jest ich 54). Produkty te promowane i sprzedawane są na różnych jarmarkach, festynach. W latach 2019- 2022 przyznano 36 certyfikatów, w tym 13 w kategorii produkt kulinarny m.in. za sery Górala, sery i jogurty owcze, kluski przecieraki, kaczkę faszerowaną, roladki sienkiewiczowskie, konfitury, kiszkę ziemniaczaną, chleb gospodarza Roberta, miody naturalne Północnego Mazowsza, wołowinę Highland Cattle, nalewkę cytrynową Dar Ciecierzanek.

Przeprowadzona diagnoza pozwala na zidentyfikowanie trzech zasadniczych grup potrzeb rozwojowych mieszkańców obszaru objętego LSR. Pierwszy z celów zapisanych w Strategii odnosi się do **Rozwijania aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców**. Prawie połowa (48,2%) respondentów ankiety przeprowadzonej w 2023 roku wskazało, że integracja mieszkańców (więzi społeczne) to mocna strona obszaru LGD. Co drugi z respondentów (50,7%) uznał, że silną stroną poszczególnych gmin jest aktywność organizacji pozarządowych. Jeśli dodamy do tego liczbę organizacji pozarządowych znacznie poniżej średniej wojewódzkiej to nie ulega wątpliwości, że działania na rzecz rozwoju kapitału społecznego są niezbędne. Obok typowych działań aktywizujących i integrujących konieczne jest również wspieranie współpracy lokalnej, współpracy w ramach krótkich łańcuchów dostaw oraz dalsze promowanie produktów lokalnych. Sposobem na wzmocnienie potencjału innowacyjności będzie opracowanie koncepcji inteligentnych wsi.

4.4. Zagospodarowanie przestrzenne

Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze swym działaniem obejmuje 12 gmin, w tym 8 wiejskich (Baboszewo, Dzierżania, Joniec, Naruszewo, Płońsk, Raciąż, Staroźreby, Żałuski) 3 miejsko-wiejskie (Czerwińsk nad Wisłą, Nowe Miasto, Sochocin) oraz 1 gminę miejską (miasto Raciąż). Leży w powiecie płońskim (11 gmin) oraz w powiecie plockim (1 gmina), granicząc z ośmioma innymi powiatami. Charakteryzuje się typowo nizinnym krajobrazem. Łączna powierzchnia gmin obszaru LGD-PM wynosi 1505,85 km², co stanowi 4,23% powierzchni województwa. Jest on położony około 60 km od aglomeracji warszawskiej. W pobliżu LGD znajduje się także stolica powiatu płońskiego. Obszar ma charakter rolniczy, na którym przeważają uprawy kukurydzy, ziemniaka i buraka cukrowego oraz owoców miękkich. Obszar LGD leży w północno-zachodniej części województwa i pod względem geograficznym stanowi spójną całość. Obszar LGD nie obejmuje gminy miejskiej Płońsk, która ze względu na przekroczenie 20 tys. mieszkańców, nie mogła zostać objęta Lokalną Strategią Rozwoju. Wszystkie miejscowości obszaru LGD-PM mają mniej niż 5 tys. mieszkańców.

4.5. Stan infrastruktury

Teren gmin należących do LGD przecinają cztery drogi krajowe: droga nr 50 (Wyszogród-Ciechanów), droga nr 10 (Drobin-Warszawa), droga nr 7 (Gdańsk-Warszawa) oraz droga nr 60 (Drobin-Glinojeck). Przez teren LGD poprowadzona jest także linia kolejowa Linia kolejowa nr 27 Nasielsk – Toruń Wschodni – jednotorowa, pierwszorzędna, niezelektryfikowana linia kolejowa zaliczona do linii o znaczeniu państwowym, łącząca Nasielsk z Toruniem przez Płońsk, Raciąż, Sierpc i Lipno. Duży atut stanowią także ścieżki rowerowe poprowadzone przez teren gmin należących do LGD. Na każdym ze szlaków wskazano miejsca odpoczynku oraz konsumpcji. Szlaki łączą się i krzyżują w wielu miejscach, co pozwala dowolnie planować trasę wycieczki. Szlaki rowerowe zostały wytyczone i oznakowane przez Stowarzyszenie Rowerowego Klubu Sportowo-Turystycznego Limes w Płońsku. Do głównych szlaków należą: szlak czerwony (100 km), szlak żółty (30 km), szlak niebieski (85 km). Szczególnego znaczenia nabiera szlak „Zielona 7” wyznaczony przez małe ruchliwe drogi asfaltowe, łączący Warszawę z Trójmiastem. Trasa powstała z myślą o zarówno średnio zaawansowanych rowerzystach jak i profesjonalistach. Część pierwszego etapu i drugiego wiedzie drogami na obszarze LGD. Pomimo walorów przestrzennych na obszarze LGD brakuje jednak niezbędnej infrastruktury w postaci pomostów, punktów widokowych, wież obserwacyjnych czy parkingów. Zadaniem uczestników spotkań konsultacyjnych istotnym problemem obszaru jest niewystarczająca infrastruktura turystyczna zarówno publiczna, jak i prywatna. Istniejące wytyczone szlaki rowerowe są niewystarczająco wypromowane, istnieje potrzeba stworzenia też dodatkowych tras tematycznych, które podniosłyby atrakcyjność lokalnej oferty. Pomimo bardzo wielu zabytków architektury sakralnej, wskazano na potrzeby ratowania niszczących zabytków (kościółów i dworców), które stanowią dodatkową atrakcję. Zwrócono uwagę na niewystarczającą infrastrukturę turystyczną w postaci miejsc noclegowych. Wyróżnikiem obszaru są dynamicznie rozwijające się gospodarstwa agroturystyczne oraz obiekty turystyki wiejskiej, jednak ich liczba jest bardzo niska. Konieczne jest także tworzenie aktualnych i atrakcyjnych w formie i treści przewodników, form aktywizujących realizowanych na większą skalę – gier miejskich, gier terenowych z wykorzystaniem storytellingu. Ponadto zwrócono uwagę na niestarczającą liczbę punktów gastronomicznych. Infrastruktura

służyłaby nie tylko napływającym turystom, ale także członkom społeczności lokalnych, dla których nie ma wystarczającej liczby miejsc wypoczynku dla całych rodzin oraz obiektów, które mogłyby tworzyć centra aktywizacji, miejsca spotkań dla mieszkańców. Na badanym obszarze brakuje także przedszkoli, na co wskazują mieszkańcy gmin Raciąż i Naruszewo. Potrzebna jest także budowa dodatkowych ośrodków kultury. W gminie Nowe Miasto rozpoznano potrzebę domu dla kobiet i dzieci – ofiar przemocy domowej. Członkowie lokalnych społeczności zauważają brak miejsc do spędzania wolnego czasu, które nie wymagałyby podróży do większych ośrodków, takich jak Płońsk, czy Warszawa. Młodzież zamieszkująca tereny LGD opisując infrastrukturę swoich gmin wymieniła brak światłowódów, brak zajęć pozalekcyjnych, brak miejsc integracji takich jak skatepark, siłownia, pizzeria, brak studia tatuażu, pubów, wskazała na zaniedbane budynki oraz brak zabudowanych przystanków. Mieszkańcy wskazują także na potrzebę poprawy infrastruktury drogowej, budowę zbiorników retencyjnych, poprawę bezpieczeństwa poprzez rewitalizację oświetlenia oraz budowę chodników. Seniorzy podczas konsultacji wśród słabych stron infrastruktury wymienili: brak komunikacji miejskiej, miejsc do spotkań. Ponadto zgłosili potrzebę tworzenia klubów dla seniorów i innych form aktywizujących i wykorzystujących potencjał ludzi starszych, tworzenia różnych rodzajów usług i poprawienia jakości już istniejących, finansowania przez samorząd lokalny kosztów transportu.

4.6. Dziedzictwo kulturowe

Na terenie LGD można spotkać zabytkowe zespoły folwarczne świadczące o rolniczym charakterze tego regionu. Jeszcze przed II wojną światową było ich tu bardzo wiele; pozostałości można podziwiać m.in. w Sosenkowie. Oprócz tego znajdują się tu liczne dworki i zespoły pałacowe oraz parki, pozostałości po dawnych posiadłościach ziemskich. Na tym terenie znajdują się liczne zabytki kultury żydowskiej występujące w całym badanym regionie, a zwłaszcza w Płońsku i w Sochocinie. W 1886 r. w Płońsku przyszedł na świat Dawid Ben Gurion – założyciel i pierwszy premier państwa Izrael. Między innymi na dziedzictwie kultury żydowskiej opierany jest rozwój turystyki w mieście oraz na terenie gminy Płońsk.

Istotnym elementem dla postrzegania regionu jest sołectwo Złotopolice w gminie Załuski zawdzięczające swoją popularność serialowi „Złotopolscy”, który reżyserowany był w oparciu o miejscowe realia. Okoliczne wsie wykorzystują ten walor m.in. poprzez rozbudowę infrastruktury turystycznej oraz promocję regionu, gdyż marka Złotopolice jest dobrze rozpoznawalna w kraju właśnie za sprawą tego serialu.

Obszar LGD-PM to także liczne zabytki i obiekty dziedzictwa kulturowego. Prawdziwą perłą historyczną powiatu jest Bazylika Zwiastowania NMP w Czerwińsku nad Wisłą z 1155 roku, którą odwiedzali polscy królowie, m.in. król Jagiełło, wyruszający stąd na bitwę pod Grunwaldem, a król Jan Kazimierz po zwycięstwie pod Beresteczkiem złożył tu zdobyte chorągwie, jako wota dziękczynne. Położenie Bazyliki i Klasztoru Salezjanów nad samą Wisłą jest dodatkową atrakcją tego miejsca. Na terenie powiatu znajduje się dwory dawnego ziemiaństwa. Te wkomponowane w wiejski krajobraz ślady polskiej kultury, otoczone starymi parkami z unikalnym drzewostanem, są charakterystycznym elementem życia szlachty na Północnym Mazowszu. Większość „z tych skarbów dziedzictwa narodowego” pochodzi z XIX wieku. Jednym z ciekawszych jest dworek Weyherów w jednej z dzielnic Płońska – Poświętnem. W latach 1865–1866 mieszkał tu Henryk Sienkiewicz, który był gubernierem w rodzinie Weyherów. Gospodarz obiektu, Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, organizuje tu liczne wystawy i spotkania. Na bazie tego dworku powstał także Turystyczny Szlak Sienkiewiczowski, który prowadzi przez miejsca związane z postacią polskiego noblisty.

Wśród wielu zabytków kultu religijnego, jak np. kościoły w: Kroczewie z XV wieku (gmina Załuski), Dziektarzewie z XIV (gmina Baboszewo), Krajkowie z XVI wieku (gmina Raciąż), Nowej Górze z XVIII w (gmina Staroźreby), urokliwe, zabytkowe kościółki drewniane w Królewie, Sarbiewie, Kucicach. Na uwagę zasługują uroczyska kapliczki, dwuramienne krzyże choleryczne, przydrożne figurki, przy których do dziś w maju zbiera się społeczność wsi, śpiewając pieśni religijne.

Równie ważne są miejsca pamięci narodowej, mogiły powstańców styczniowych 1863 r. (Dziektarzewo) i miejsca bitew z 1920 r. (Arcelin).

Turyści zainteresowani archeologią znajdą m.in. w gminie Raciąż wiele ciekawych informacji i pamiątek z epok: kamienia, brązu i żelaza. Między innymi są to pozostałości po cmentarzyskach: w Drozdowie – kultury przeworskiej (II w. p.n.e.), w Kossobudach – kultury łużyckiej (I w. p.n.e.), w Draminku – kultury pomorskiej (I w. p.n.e.), w Bogucinie – kultury wielbarskiej (III–IV w. n.e.).

Z tego obszaru wywodzi się wielu wybitnych ludzi świata nauki i kultury. Należą do nich: uważany za ojca polskiej spektroskopii lekarz i astronom dr Jan Walery Jędrzejewicz; lekarz, antropolog i wielki społecznik dr Leon Rutkowski; filozof Feliks Jan Nepomucen Majorkiewicz; twórca higieny szkolnej dr Stanisław Kopczyński; socjolog prof. Stefan Czarnowski; poeta i filozof ks. Maciej Kazimierz Sarbiewski, pisarz gen. Ludwik Szyrmer; malarz Franciszek Szwoch, malarz - pejzażysta Władysław Bończa-Rutkowski, tancerka i aktorka Loda Halama; dyrygentka Danuta Kołodziejska. Nieoceniony jest wkład, jaki wnieśli swoją pracą i życiem w rozwój polskiej kultury i nauki, wzbogacając tym samym nasz region.

4.7. Potencjał dla rozwoju turystyki

Przez obszar LGD-PM biegnie kilka rzek. Najbardziej urokliwe są zakola Wkry, m.in. na terenie gminy Joniec, Sochocin i rzeki Sona w Nowym Mieście. Doceniają to miłośnicy kajakarstwa, na których czekają wypożyczalnie sprzętu w Jońcu i Nowym Mieście. Należy także wspomnieć o królowej polskich rzek – Wiśle, która jest naturalną granicą południową powiatu. Miłośnicy przyrody znajdą tu piękne, stare lasy z licznymi pomnikami przyrody, głównie z zabytkowym drzewostanem. O osobliwościach przyrodniczych obszaru świadczy istnienie na jego terenie dwóch rezerwatów przyrody: „Noskowo” i „Dziektarzewo” oraz Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego Pólka – Raciąż. Są tu 4 Obszary Chronionego Krajobrazu: Krysko-Joniecki, Naruszewski, Nadwkrzański, Nadwiślański. Sieć Natura 2000, w której występują obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz specjalne obszary ochrony siedlisk(SOO) – Dolina Środkowej Wisły i Kampinoska Dolina Wisły oraz Aleja Pachnicowa w Szpondowie. Na obszarze LGD-PM jest ok. 110 pomników przyrody (dominują drzewa). W Nowym Mieście, na rzece Sona, został utworzony sztuczny zalew – kąpielisko. **Obszar chronionego Krajobrazu oraz obszar Natura 2000 występuje na obszarze 10 gmin (ponad 80% obszaru LSR): Baboszewo, Czerwińsk nad Wisłą, Joniec, Naruszewo, Nowe Miasto, Płońsk, Gmina Raciąż, Miasto Raciąż, Sochocin, Załuski.**

Na obszarze LGD-PM wytyczono ponad 200 km szlaków rowerowych. Szlaki zostały wytyczone drogami o małym natężeniu ruchu, dobrej nawierzchni – tylko czasami gruntowej. Na każdym ze szlaków wskazano miejsca odpoczynku oraz konsumpcji. Szlaki łączą się i krzyżują w wielu miejscach, co pozwala dowolnie planować trasę wycieczki. Szlaki rowerowe zostały wytyczone i oznakowane przez Stowarzyszenie Rowerowego Klubu Sportowo-Turystycznego Limes w Płońsku (szczegóły szlaku rowerowego opisano w paragrafie 4.5. Stan infrastruktury). Mieszkańcy podczas spotkań konsultacyjnych wskazali na szereg walorów przestrzennych oraz infrastrukturalnych, które występują na obszarze LGD-PM. Podkreślono wartość ukształtowania terenu, który powinien sprzyjać rozwojowi aktywności sportowej oraz turystyki opartej na różnych dyscyplinach sportu: jazda rowerem, nordic-walking, kajakarstwo itp. Nie mniej jednak mieszkańcy wskazali na słabe wykorzystanie tych walorów wynikające z braku niezbędnej infrastruktury w postaci pomostów, punktów widokowych, wież obserwacyjnych czy parkingów. Zdaniem uczestników spotkań istotnym problemem obszaru jest niewystarczająca infrastruktura turystyczna zarówno publiczna, jak i prywatna. Postawiono tezę, że gdyby powstały inwestycje infrastrukturalne na pewno przedsiębiorcy zagospodarowałyby przestrzeń wokół tych obiektów, tworząc tym samym nowe miejsca pracy. Dlatego też bardzo ważny jest dialog i współpraca między samorządami a przedsiębiorcami.

Istniejące wytyczone szlaki rowerowe są w opinii mieszkańców niewystarczająco wypromowane, istnieje potrzeba stworzenia też dodatkowych tras tematycznych, które podniosłyby atrakcyjność lokalnej oferty.

Pomimo bardzo wielu zabytków architektury sakralnej, wskazano na potrzeby ratowania niszczących zabytków (kościółów i dworców), które stanowią dodatkową atrakcję.

Zwrócono uwagę na niewystarczającą infrastrukturę turystyczną w postaci miejsc noclegowych. Wyróżnikiem obszaru są dynamicznie rozwijające się gospodarstwa agroturystyczne oraz obiekty turystyki wiejskiej, jednak ich liczba jest bardzo niska. Mieszkańcy podczas spotkań wyjaśnili, że wynika to z niskiego zainteresowania turystów. Wyższe wartości dla Sochocina wynikają z wybudowania tam hotelu. Pomimo dynamicznego wzrostu, obszar LGD-PM nadal posiada braki w zakresie infrastruktury turystycznej. Priorytetowym zadaniem powinien być rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych na terenie stowarzyszenia, wsparciem mogą być środki PS WPR 2023-2027 oraz środki dostępne dla LGD w ramach FEM 2021-2027 Priorytet V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu CS 4vi (EFRR- kultura i turystyka).

Ponadto zwrócono uwagę na niestarczającą liczbę punktów gastronomicznych. W opinii mieszkańców istnieje potrzeba tworzenia gastronomii opartej na tradycyjnych przepisach kulinarnych oraz wykorzystującej bogactwo lokalnych produktów rolnych o wysokiej jakości. Społeczność lokalna wskazała, że pomimo obecności na obszarze szeregu produktów lokalnych, nadal na obszarze LGD nie zaistniała stabilna marka produktu lokalnego. Zaproponowano, aby marką produktu lokalnego objęto nie tylko produkty tradycyjne, ale również usługi np. turystyczne bazujące na lokalnych zasobach i tradycji. (pozarolnicze funkcje).

Potrzeby rozwojowe

Drugim obszarem wymagającym rozwoju, wyłaniającym się w ramach partycypacyjnej diagnozy jest infrastruktura niekomercyjna. Na obszarze objętym LSR funkcjonuje 71 świetlic wiejskich (a 4 są w trakcie budowy). Duża liczba nie oddaje jednak problemów z jakimi borykają się mieszkańcy pojedynczych sołectw. Wiele z nich wymaga remontu, a większość wyposażenia w sprzęt niezbędny do prawidłowego funkcjonowania. Bołączką jest brak lub słaba jakość infrastruktury rekreacyjnej, a także kulturalnej. Oferta sportowo rekreacyjna, rozrywkowa czy kulturalna została przez mieszkańców oceniona słabo głównie ze względu na ograniczenia infrastruktury (jako słabość oceniło te sfery od 16,9% do 24,7% ankietowanych). Jeszcze więcej, bo 32,5% badanych źle wypowiada się o ofercie turystycznej. Wszystko to wskazuje, że **Poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej** powinna być jednym z celów wdrażania Strategii.

4.8. Sytuacja ekonomiczna i charakterystyka gospodarki

Dochody budżetów gmin wchodzących w skład LGD są dobrym wskaźnikiem poziomu ekonomicznego obszaru. Dane z poniższej tabeli pokazują, że obszar jest stosunkowo spójny pod względem zasobów gminnych. Średnia dla wszystkich gmin obszaru jest nieznacznie niższa od średniej dla całego województwa mazowieckiego. Największym budżetem, w przeliczeniu na jednego mieszkańca, dysponuje gmina Żałuski, a najmniejszym gmina wiejska Raciąż. Istotnym jest, że od 2015 roku większość gmin podwoiła swoje dochody budżetowe, a każdy kolejny rok jest lepszy od poprzedniego.

Tab.8. Dochody budżetów gmin i miast na jednego mieszkańca (w złotych)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	3 559,19	4 195,49	4 538,48	4 983,56	5 580,28	6 129,30	6 724,56
Baboszewo	3 797,45	4 464,77	4 376,06	4 591,92	5 142,87	5 570,44	6 530,11
Czerwińsk nad Wisłą	3 069,03	3 686,93	3 976,21	4 506,06	4 949,06	5 558,43	6 437,72
Dzierżążnia	3 014,07	4 103,30	4 281,95	4 226,08	5 081,80	5 375,16	6 296,22

Joniec	2 730,29	3 574,50	3 806,85	4 156,59	4 587,49	5 626,90	6 637,11
Naruszewo	3 256,52	3 994,64	4 818,92	4 752,35	4 948,40	5 402,94	6 505,79
Nowe Miasto	3 003,09	3 697,92	3 942,86	4 733,41	5 441,29	6 918,85	6 902,10
Płońsk	3 197,74	3 681,39	4 081,18	4 456,47	4 943,30	5 219,25	6 673,10
Sochocin	2 967,49	3 727,75	3 991,16	4 178,45	4 610,57	5 186,54	5 929,79
Raciąż (gmina miejska)	3 870,20	4 793,73	5 094,67	5 973,89	6 780,41	5 928,10	6 403,29
Raciąż (gmina wiejska)	3 852,97	3 841,55	4 002,34	4 407,62	4 684,68	5 419,00	5 955,87
Załuski	3 525,97	4 128,82	4 441,82	6 097,77	5 353,93	6 318,90	7 203,02
Staroźreby	3 503,18	3 948,89	4 338,69	5 358,10	4 686,01	5 684,35	6 129,77
Średnia dla gmin LGD	3 315,67	3 970,35	4 262,73	4 786,56	5 100,82	5 684,07	6 466,99

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

Tab.9. Wskaźnik G - podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjęty do obliczania subwencji wyrównawczej na 2020 r.

Nazwa gminy	Rok 2020
Baboszewo	1 006,20
Czerwińsk nad Wisłą	816,44
Dzierżążnia	1 068,39
Joniec	1 604,08
Naruszewo	1 170,45
Nowe Miasto	1 180,46
Płońsk	1 584,00
Sochocin	1 184,69
Raciąż (gmina miejska)	1 547,66
Raciąż (gmina wiejska)	1 314,13
Załuski	1 761,13
Staroźreby	1 080,73
Średnia dla gmin LGD	1 276,53

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

Jednym z podstawowych uwarunkowań rozwoju biznesu lokalnego jest odległość od potencjalnych rynków zbytu. Obszar LGD-PM położony jest ok. 60 km od aglomeracji warszawskiej oraz miasta Płock. Na terenie obszaru LGD-PM największy potencjał skupiony jest w gminie Płońsk, Raciąż, Załuski i Baboszewo. Zlokalizowanych jest tutaj najwięcej przedsiębiorstw, zarówno osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą oraz spółek prawa handlowego. W każdej z gmin objętych LSR widać stały rozwój sektora gospodarczego – każdego roku przybywa podmiotów gospodarczych prowadzonych przez osoby fizyczne. W 2020 roku na terenie wszystkich gmin należących do LGD funkcjonowało 4718 podmiotów gospodarki narodowej, o 600 podmiotów więcej, niż w roku 2015. Jeśli chodzi o podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności to wskaźnik ten wynosi dla obszaru średnio 704 przedsiębiorstwa. Pomocnym w charakteryzowaniu dynamiki gospodarczej terenu może być także wskaźnik porównujący liczbę podmiotów z liczbą osób w wieku produkcyjnym. Średnio w każdej z gmin 97 na każde 10 tysięcy mieszkańców w wieku produkcyjnym posiada nowo zarejestrowany podmiot. Najlepiej w tym

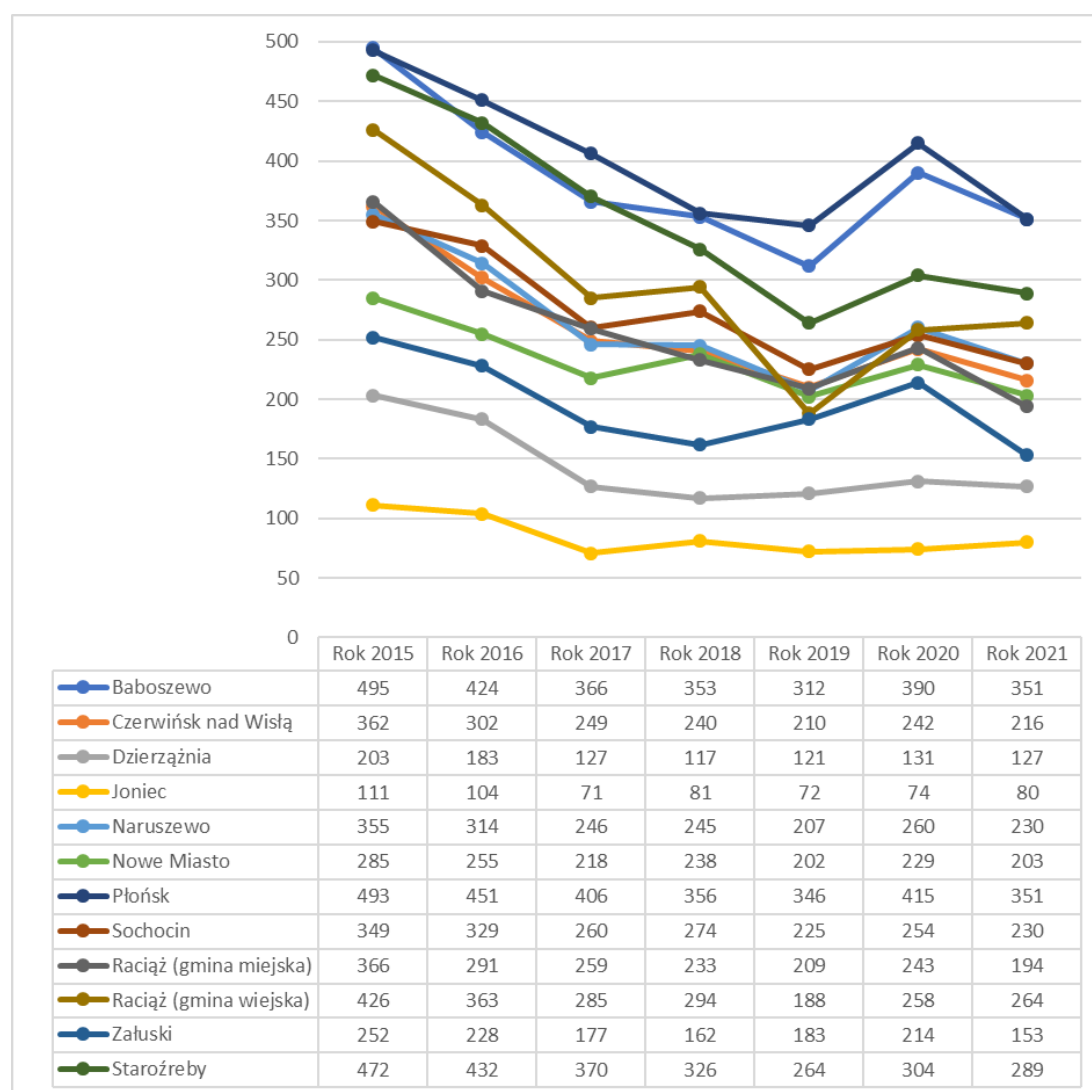
zestawieniu wypada gmina Płońsk, najgorzej natomiast Naruszewo. W związku z tym, że gminy należące do LGD w znacznej większości należą do powiatu płońskiego, zasadnym jest odwołanie się także do danych dotyczących całego powiatu. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców powiatu płońskiego 5 450 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 2 784 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi -2 666. W całym powiecie płońskim 47,2% aktywnych zawodowo mieszkańców pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 16,5% w przemyśle i budownictwie, a 12,3% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 1,5% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

Na terenie objętym LSR dominują obszary rolnicze. Według danych z GUS ze spisu rolnego w 2020 roku 8 015 gospodarstw deklarowało dochody z działalności rolniczej (najwięcej w gminie wiejskiej Raciąż oraz Czerwińsk nad Wisłą). Znaczna część gospodarstw ma dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej. Na obszarze naliczono ich 966 (prym wiodą tutaj gminy Załuski i Płońsk). Mimo, że wielkość gospodarstw jest niewielka to i tak przewyższa średnią dla województwa mazowieckiego (8,9 ha), a także średnią dla Polski (11,3 ha). Dla obszaru LGD jest to wartość 12,8 ha. Największe gospodarstwa pod względem areалу znajdują się w gminie Raciąż.

4.9. Charakterystyka rynku pracy

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w 2021 roku wynosiła 2 688 osób, z czego 1 509 stanowiły kobiety, a 1 179. Z roku na rok stopa bezrobocia spada jednak w każdej z gmin należących do LGD. Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Płońsku spośród 570 bezrobotnych posiadających prawo do zasiłku w grudniu 2021 r.: 319 osób to kobiety, tj. 56,0% ogółu pobierających zasiłek, a 356 bezrobotnych to osoby zamieszkałe na wsi, tj. 62,5% ogółu pobierających zasiłek. W powiecie płońskim nadal utrzymuje się wysoki poziom bezrobotnych zamieszkałych na wsi (ponad 60% ogółu bezrobotnych). W strukturze bezrobocia od lat utrzymuje się także wysoki poziom bezrobocia długookresowego, dość niski jest poziom wykształcenia bezrobotnych oraz dużą grupę bezrobotnych stanowią osoby zamieszkałe na wsi. Ponad połowa zarejestrowanych bezrobotnych to osoby w wieku od 25 do 44 lat. Najmniej 14,1% ogółu bezrobotnych to osoby powyżej 55 roku życia. Trudności ze znalezieniem pracy mają przede wszystkim osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych lub nie posiadających ich w ogóle. Na koniec grudnia 2021 r. największą grupę stanowili bezrobotni z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej 33,1% ogółu bezrobotnych i zasadniczym zawodowym 26,4%, a najmniejszą grupę z wykształceniem wyższym 9,4% ogółu bezrobotnych. Istotny problem na rynku pracy stanowi bezrobocie długookresowe, tj. trwające powyżej 12 miesięcy. Na koniec grudnia 2021 r. osoby pozostające bez pracy ponad rok liczyły 1774 osoby, tj. 54% ogółu bezrobotnych i liczba ta wzrosła o 2,7%. Biorąc pod uwagę staż pracy, najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowiły na koniec grudnia 2021 r. osoby ze stażem pracy od 1 do 5 lat (28,2% ogółu bezrobotnych). We wszystkich grupach odnotowano spadek liczby bezrobotnych w stosunku do roku poprzedniego.

Bezrobocie rejestrowane

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

Tab.10. Sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze LGD-PM (stan danych na 31.12.2020 r.)

Bezrobotni na obszarze LSR	3014
Ludność w wieku produkcyjnym:	45965
Środowiskowa pomoc społeczna na obszarze LSR	3696
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na obszarze LSR	27848
Migracje na obszarze LSR - zameldowania (662) - wymeldowania (685)	- 23
Przedsiębiorczość na obszarze : Podmioty wg klas wielkości (Wymiary: Klasy wielkości) 0-9 (4537)	4701

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp 30.03.2023)

Potrzeby rozwojowe

Ostatnią ze zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych jest **Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności**. Dynamiczny rozwój przedsiębiorczości pociąga za sobą zmianę w kierunku większej liczby oferowanych usług. Wzrasta liczba podmiotów gospodarki narodowej, a także wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru Regon na 10 tys. mieszkańców. Niemniej jest to liczba znacznie niższa niż wartość wskaźnika dla całego województwa mazowieckiego. Z drugiej strony mieszkańcy w badaniach ankietowych wskazywali na utrudniony dostęp do nawet najbardziej podstawowych usług, z których mieszkańcy miasta mogą korzystać na co dzień. Co czwarty głos oddany w ankiecie wskazywał na potrzebę działań edukacyjnych w zakresie kompetencji cyfrowych mieszkańców wsi (nauka zasad bezpiecznego korzystania z Internetu, praktyczna obsługa bankowości elektronicznej, zakupy online) (25,8% 2023). LGD zakłada, że właśnie w tym obszarze poszukiwać należy innowacyjnych rozwiązań. Podobna liczba respondentów (24,5%) wskazywała na potrzebę rozwijania usług opiekuńczych dla osób samotnych, w podeszłym wieku. Różnego rodzaju usługi, w tym opiekuńcze w miejscu zamieszkania i sąsiedzkie usługi opiekuńcze. Nie ulega również wątpliwości, że brak pełnego wykorzystania atrakcyjnych turystycznie obszarów wymaga uaktywnienia LGD w tym zakresie.

IV.2. Kluczowe grupy docelowe

W związku z postępującym starzeniem się społeczeństwa, a także niskim przyrostem naturalnym, osoby starsze zaczynają stanowić dużą grupę społeczną o specyficznych potrzebach. W ankietach przeprowadzonych na terenie gmin do grup najbardziej wykluczonych z życia społecznego mieszkańcy zaliczyli niepełnosprawnych i osoby w podeszłym wieku (34% odpowiedzi) oraz nieaktywnych seniorów (32%). Członkowie społeczności wskazali także, że działaniami wymagającymi największego wsparcia w ramach aktywności Lokalnej Grupy Działania są usługi opiekuńcze dla osób samotnych, w podeszłym wieku (24%). O liczebności tej grupy świadczyć mogą także struktury wiekowe w Domach Pomocy Społecznej na terenie powiatu płońskiego. W Karolinowie mieszkańcy między 61 a 90 rokiem życia stanowią 80% wszystkich mieszkańców ośrodka. Według danych z raportu o stanie powiatu płońskiego wielu seniorów zdecydowało się zamieszkać w DPS nie tylko ze względu na swoją trudną sytuację materialną, zły stan zdrowia, ale również ze względu na złe warunki socjalno-ekonomiczne osób prawnie zobowiązanych do opieki nad nimi. Największa część seniorów zamieszkujących gminy jest jednak samodzielna i wymaga poprawy lub stworzenia odpowiedniej infrastruktury. Mowa tu o dostępności obiektów, jak i dostępności materiałów znajdujących się w Internecie. W trakcie badań częściej, niż co dziesiąty mieszkaniec wskazał na konieczność tworzenia i funkcjonowania Klubów Seniora, Dziennych Domów Seniora oraz uniwersytetów III wieku. Istotne jest także dla mieszkańców wsparcie LGD w organizacji działań edukacyjnych w zakresie kompetencji cyfrowych mieszkańców wsi (w tym nauka zasad bezpiecznego korzystania z Internetu, praktyczna obsługa bankowości elektronicznej czy zakupów online). Warto zadbać także o dostępność strony internetowej LGD, tak aby była zrozumiała dla osób z niepełnosprawnościami wzroku. Wsparcie w obszarze zidentyfikowanych problemów społeczności obszaru LGD zapewniać będą środki pomocowe w ramach FEM 2021-2027 (CS 4h).

Drugą grupą, której potrzeby są identyfikowane przez mieszkańców, jest grupa ludzi młodych. Jak wynika z przeprowadzonych ankiet to właśnie młodzież do 17 roku życia (22% głosów) oraz młodzież od 18 do 25 roku życia (17% głosów) są grupami wykluczonymi z życia społecznego na badanym obszarze. Niemal jedna trzecia osób biorących udział w badaniach wskazała, że w ramach aktywności Lokalnej Grupy Działania powinny powstawać kluby młodzieżowe, świetlice środowiskowe i młodzieżowe, organizujące zajęcia m.in.

socjoterapeutyczne. Co czwarty mieszkaniec zauważył, że konieczne jest wsparcie w organizacji inicjatyw doskonalących kompetencje zawodowe młodzieży według potrzeb lokalnych pracodawców. W powiecie płońskim trudności ze znalezieniem pracy mają przede wszystkim osoby młode o niskich kwalifikacjach zawodowych lub nie posiadających ich w ogóle. Na koniec grudnia 2021 r. największą grupę stanowili bezrobotni z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej 33,1% ogółu bezrobotnych i zasadniczym zawodowym 26,4%, a najmniejszą grupę z wykształceniem wyższym 9,4% ogółu bezrobotnych. Na poziom bezrobocia ludzi młodych i wykształconych w powiecie płońskim wpływają także obszary, w których brak jest możliwości zaspokojenia potrzeb kadrowych, a są to stanowiska niewymagające wykształcenia wyższego takie jak: pracownik fizyczny, pakowacz, pomocniczy robotnik polowy oraz pracownik produkcji. Na komfort życia ludzi młodych wpływają także inne czynniki. Według rankingu dostępu do szerokopasmowego Internetu wszystkich gmin w Polsce, gminy należące do LGD wypadają bardzo niekorzystnie. Gminy Załuski, Naruszewo oraz Czerwińsk nad Wisłą znajdują się niemal na samym końcu klasyfikacji, co oznacza, że cyfryzacja na tych terenach jest na bardzo złym poziomie względem całego kraju. Wyjątek stanowi gmina Raciąż, która znajduje się w pierwszym tysiącu gmin w rankingu. Poziom dostępu do Internetu znacząco wpływa na ścieżki rozwoju ludzi młodych. Brak dostępu do stałego połączenia internetowego nie pozwała na udział w kursach lub szkoleniach online, które mogłyby podnieść kwalifikacje na rynku pracy.

Kluczową grupą docelową dla działań LGD są także członkowie organizacji pozarządowych. Ze względu na szczególną rolę takich jednostek w budowaniu polityki społecznej, działania Lokalnej Grupy Działania powinny dążyć do wspierania i aktywizowania mniejszych organizacji pozarządowych. Z przeprowadzonych na obszarze LSR badań wynika, że ponad połowa mieszkańców uznaje aktywność organizacji pozarządowych jako atut. Dodatkowo 84% badanych deklaruje swoje zaangażowanie w życie społeczności lokalnej, a co dziesiąty uważa, że w działaniach podejmowanych przez LGD powinno znaleźć się miejsce na szkolenie organizacji pozarządowych oraz wzmacnianie ich potencjału.

Grupą docelową dla działań podejmowanych w LSR są również przedsiębiorcy. Wzrastające wskaźniki przedsiębiorczości wskazują na potrzebę wspierania pozytywnych trendów w tym zakresie. W 2020 roku na terenie wszystkich gmin należących do LGD funkcjonowało 4718 podmiotów gospodarki narodowej, o 600 podmiotów więcej, niż w roku 2015. Sami mieszkańcy również zauważają w tej sferze potencjał, ponad połowa pozytywnie ocenia przedsiębiorczość mieszkańców. Co czwarty członek społeczności lokalnej wskazał, że największego wsparcia wymagają działania związane z podejmowaniem i rozwojem działalności gospodarczej na wsi, a 15% badanych zauważyło potrzebę promocji przedsiębiorczości i usług wsparcia dla mikro i małych przedsiębiorców.

Szczególne wsparcie wymagają także rodziny młode, w szczególności kobiety mierzące się z powrotem na rynek pracy po urodzeniu dziecka. Jak wynika z badań, niemal jedna czwarta mieszkańców uważa, że grupą najbardziej wykluczoną z życia społecznego na badanym obszarze są rodzice małych dzieci do lat 4. Potwierdzają to także dane dotyczące wyłonienia działań wymagających największego wsparcia w ramach aktywności Lokalnej Grupy Działania, do których 28% ankietowanych zaliczyło usługi opiekuńcze dla dzieci do lat 3, kluby malucha i żłobki.

Na podstawie przeprowadzonych konsultacji ze zdiagnozowanych grup docelowych na obszarze LGD objętym LSR wybrano: grupy osób w niekorzystnej sytuacji (takie jak: osoby poszukujące zatrudnienia, rolnicy z małych gospodarstw, niepełnosprawni) oraz osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (kobiety powracające na rynek pracy do 4 lat po urodzeniu dziecka, osoby młode do 25 roku życia, seniorzy - osoby powyżej 60 lat). W ramach prowadzonych działań wsparcia zasadne będzie kierowanie pomocy do osób w niekorzystnej sytuacji oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, dostępnej w ramach FEM 2021-2027 (EFS+), która oddziaływać będzie na zidentyfikowane problemy społeczne.

IV.3. Możliwości wsparcia inicjatyw lokalnych i ponadlokalnych

Dzięki doświadczeniu, zasobom kadrowym i administracyjnym LGD może pozytywnie wpływać na rozwój regionu objętego LSR. Posiadanie biura, doświadczonych i wykwalifikowanych pracowników nie jest normą wśród organizacji pozarządowych. Pozwala to na systematyczną analizę potrzeb oraz konfrontowanie ich z możliwościami dostępnych instrumentów pomocowych. LGD-PM w latach 2010 – 2022 zrealizowała kilkanaście zadań przy współudziale Sekretariatu Regionalnego KSOW Województwa Mazowieckiego, którego jest partnerem. Współpraca ta obejmowała m.in. działania takie jak: współorganizacja stoisk promocyjno-informacyjnych, różnego rodzaju warsztaty, konferencje, szkolenia, wydanie kilku publikacji, wizyty studyjne krajowe, zagraniczne i inne.

Oprócz mazowieckiego KSOW LGD-PM realizowała zadania/projekty we współudziale z lokalnymi grupami działania z Mazowsza, Mazowieckim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej, MODR Warszawa Oddział Poświętne, projekty współfinansowane przez Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (FIO), Samorząd Województwa Mazowieckiego, Powiat Płoński.

Wśród przedsięwzięć zaplanowanych w Strategii znalazły się koncepcje inteligentnych wsi, gdzie już na etapie opracowania niezbędna będzie współpraca z lokalnymi środowiskami i liderami. LGD-PM będzie również promować partnerstwa w realizacji projektów konkursowych i grantowych.

Bazując na swoim doświadczeniu w pozyskiwaniu funduszy innych niż PROW (działanie nr 19) LGD zamierza pozyskiwać środki z Funduszu Inicjatyw Lokalnych, KSOW oraz źródeł samorządowych. Tematyka tych projektów dopasowana zostanie do możliwości określanych przez grantodawców, z założeniem, że projekty te wpisują się będą w założenia Strategii.

Dodatkowym źródłem pozyskiwania funduszy na realizację celów określonych w Strategii będą Fundusze Europejskie dla Mazowsza (FEM). Zgodnie z deklaracją złożoną do Samorządu Województwa LGD będzie aplikować o takie zakresy działań jak:

- Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych (na przykładzie LOWE – Lokalnych Ośrodków Wsparcia Edukacji) np. poprzez tworzenie lokalnych punktów wsparcia kształcenia osób dorosłych, w tym służących aktywizacji osób starszych, osób o niskich kwalifikacjach, osób z niepełnosprawnościami (o przybliżonej wartości 300 tys. EURO).
- Aktywizacja społeczna i zawodowa w ramach podmiotów integracji społecznej (CIS, KIS, WTZ, ZAZ), obejmująca w szczególności: tworzenie nowych i rozszerzanie działalności istniejących Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej, Warsztatów Terapii Zajęciowej i Zakładów Aktywizacji Zawodowej (o przybliżonej wartości 300 tys. EURO).
- Rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej na rzecz osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, obejmujące w szczególności: usługi opiekuńcze i asystenckie skierowane do osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, dostosowanie/wyposażenie mieszkań do potrzeb osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz możliwość wypożyczenia niezbędnego sprzętu rehabilitacyjnego/pielęgnacyjnego, tworzenie i rozwój placówek wsparcia dziennego m.in. klubów seniora, uniwersytetów trzeciego wieku, otwartych uniwersytetów, tworzenie rad seniorów oraz innych form oraz usług społecznych wspierających samodzielność i aktywność osób starszych (o przybliżonej wartości 300 tys. EURO).
- Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych), obejmujący w szczególności: działania na rzecz obszarów o wysokich walorach historycznych, kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych, stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej. Wsparciem zostaną objęte projekty zorientowane na ofertę regionalną i subregionalną – tzn. turystyczną i kulturalną bazującą na walorach Mazowsza lub regionów

etnograficznych, kulturowych, historycznych i przyrodniczych położonych w jego granicach. Nacisk zostanie położony na wprowadzanie innowacji w ramach przemysłu turystycznego i jego produktów (o przybliżonej wartości 600 tys. EURO).

Na obecnym etapie przygotowania Strategii nie są jeszcze znane szczegóły procesu wnioskowania i realizacji projektów w ramach FEM, ale LGD zamierza zrealizować swoje deklaracje co do zakresu podejmowanych działań.

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

Lokalna Strategia Rozwoju przygotowana przez Lokalną Grupę Działania Przyjazne Mazowsze jest spójna, komplementarna i synergiczna z wieloma dokumentami strategicznymi i planistycznymi dotyczącymi terenu całej Polski, województwa mazowieckiego oraz poszczególnych gmin należących do LGD. Strategia zintegrowana jest pod względem programowym, ale również sektorowym, w związku z planowaną współpracą między sektorem publicznym, społecznym i gospodarczym. Planowane dążenia spójne są także z samym obszarem LGD, ponieważ wykorzystują jego zasoby. Tworzenie Lokalnej Strategii Rozwoju opierało się na istniejących dokumentach planistycznych dotyczących obszaru LGD Przyjazne Mazowsze, do których należy zaliczyć poniższe dokumenty:

1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
2. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027,
3. Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027,
4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego,
5. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+,
6. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030,
7. Strategie rozwoju oraz raporty o stanie gmin poszczególnych jednostek i powiatu płońskiego:
  - a) Raport o Stanie Powiatu Płońskiego za rok 2021,
  - b) Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Baboszewo na lata 2004-2013,
  - c) Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Czerwińsk nad Wisłą na lata 2016 – 2020,
  - d) Strategia Rozwoju Gminy Dzierżążnia na lata 2014-2020,
  - e) Strategia Rozwoju Gminy Joniec na lata 2016 – 2026,
  - f) Strategia Rozwoju Gminy Naruszewo,
  - g) Strategia Rozwoju Gminy Nowe Miasto na lata 2015-2024,
  - h) Strategia Rozwoju Gminy Miasta Płońska na lata 2005-2015,
  - i) Strategia Rozwoju Gminy Sochocin na lata 2016-2020,
  - j) Strategia Rozwoju Gminy Miasta Raciąż na lata 2016-2026,
  - k) Strategia Rozwoju Gminy Raciąż na lata 2016-2026,
  - l) Strategia Rozwoju Gminy Załuski 2014-2020,
  - m) Raport o stanie Gminy Staroźreby za rok 2019.

Planowane działania w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju skupione są na osiągnięciu trzech celów ogólnych tj:

- C.1. Rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców;
- C.2. Poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej);
- C.3. Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności.

Wymienione dokumenty były fundamentem do wyboru powyższych celów i sformułowania obszaru pracy LGD. Wnioski z raportów i analiza perspektyw wskazały kierunek i sposób działań, które w spójny, uzupełniający się i harmonijny sposób umożliwią osiągnięcie celów strategii.

Jednym z trzech głównych obszarów działań LGD są działania na rzecz aktywności i świadomości obywatelskiej mieszkańców. Przedsięwzięcia związane z realizacją tego celu są zbieżne z planami stworzonymi na wielu szczeblach.

1. Inicjowanie działań wokół przedsięwzięcia „Marka lokalna”, wspierania tym samym marki całego regionu poprzez wykreowanie unikatowych produktów lokalnych to kierunek, który został opisany także w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. W ramach kierunku działań „Mazowsze bogate kulturowo” przewidziano ochronę, pielęgnowanie i promowanie spuścizny kulturowej, wspieranie przedsiębiorczości i współpracy w obszarze kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki, a także wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego. Natomiast w rozdziale „Turystyka” pojawiła się wzmianka o potencjale przyrodniczym i kulturowym województwa mazowieckiego, która umożliwi tworzenie oraz rozwój regionalnych i lokalnych marek i produktów turystycznych.

2. W tym samym dokumencie wskazano także na promowanie partnerstw i sieci. To kierunek spójny z przedsięwzięciem Lokalnej Strategii Rozwoju: „Współpraca lokalna/ponadlokalna”. Takie działania sprzyjają tworzeniu się partycypacyjnego modelu rządzenia, ożywiają lokalne i regionalne inicjatywy. Stwarzają dobre warunki do współpracy mieszkańców i przedsiębiorców.

3. Cel zawarty w przedsięwzięciu „Świadomy i aktywny obywatel” jest komplementarny z założeniami rozwojowymi Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030. W rozdziale „Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym” mowa o wspieraniu działań podmiotów publicznych, ruchów obywatelskich oraz organizacji pozarządowych w celu włączania mieszkańców w proces planowania i realizowania działań rozwojowych dla obszaru.

4. W tym obszarze tematycznym znalazło się także miejsce na sformułowanie przedsięwzięcie wspierające rynek rolniczy: „Rozwój współpracy w ramach krótkich łańcuchów dostaw”. Działanie to jest w całości spójne z projektami opisanymi w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 w ramach rozdziału „Nowe modele organizacji produkcji i rynków, krótkie łańcuchy rynkowe i uczciwa konkurencja”.

Powyższe przedsięwzięcia są spójne i komplementarne z dokumentami szczebla krajowego i wojewódzkiego, ale są także spójne z celami wyznaczonymi przez poszczególne gminy należące do LGD. Działania związane z promowaniem marki lokalnej oraz wygenerowaniem produktu lokalnego są spójne z dążeniami gminy Dzierżanin. W Strategii Rozwoju Gminy wskazano, że takie działania pomogłyby w budowaniu atrakcyjnego wizerunku gminy oraz wzmocniłyby tożsamość jego mieszkańców. Działaniem komplementarnym do proponowanej przez LGD współpracy lokalnej i ponadlokalnej jest planowane w Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Czerwińsk nad Wisłą przedsięwzięcia „Zbudowanie partnerstwa i integracja społeczno-gospodarcza mieszkańców wokół zanikłych tradycji flisackich”. Gmina Joniec, podobnie jak LGD, stawia także na zwiększoną aktywność obywatelską mieszkańców poprzez budowanie i upowszechnianie społeczeństwa informacyjnego.

Drugim priorytetem zawartym w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Przyjazne Mazowsze jest poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. Działania na tych trzech obszarach opierają się trzech zróżnicowanych i wspólnych z innymi dokumentami poziomach.

1. Kompleksowe działania w ramach przedsięwzięcia „Infrastruktura rekreacyjna i kulturalna” są komplementarne z niemal każdym dokumentem planistycznym dotyczącym województwa mazowieckiego w związku z możliwością zapewnienia zaplecza wypoczynkowego dla mieszkańców stolicy. O takich działaniach mowa jest między innymi w rozdziale „Rewitalizacja obszarów innych niż miejskie” w Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027. Działania te opierające się na renowacji, rewitalizacji i modernizacji mają na celu stworzenie zabudowy realizującej potrzeby kulturowe i rekreacyjne.

2. W ramach przedsięwzięcia „Skarby Przyjaznego Mazowsza” realizowane będą projekty mające na celu ochronę i rewitalizację dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. To również kierunek działań obecny w wielu strategiach planistycznych, między innymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. Temat ten poruszany jest w rozdziałach „Ochrona Środowiska i zasobów przyrody” oraz „Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego”.

3. W ramach omawianego celu znalazło się także przedsięwzięcie o tytule „Infrastruktura turystyczna”. Chodzi tu przede wszystkim o rozbudowę bazy noclegowej i infrastruktury rekreacyjnej. Spójne cele odnajdziemy w rozdziale „Turystyka” w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Zwrócono tam uwagę na istotność poszerzenia bazy noclegowej gmin będących w niedalekiej odległości od metropolii warszawskiej.

Jak wspomniano powyżej, jednym z celów LGD jest poprawa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Zadanie to jest spójne z wymienionym przez gminę Czerwińsk nad Wisłą przedsięwzięciami „Stworzenie rekreacyjnego szlaku rowerowego”, czy „Stworzenie ścieżki edukacyjnej na terenie tzw. klasztoru”. W Strategii Rozwoju Gminy Joniec również znalazły się cele związane z poprawą atrakcyjności oferty kulturalnej i rekreacyjnej. Jeśli chodzi o infrastrukturę turystyczną, działania te są komplementarne z proponowanym przez gminę Sochocin zagospodarowaniem terenów doliny rzeki Wkry (m.in. budowa zbiornika retencyjnego na rzece Wkrze w Sohocinie i Gutarzewie) oraz budową parku linowego.

Trzecim celem zawartym w Lokalnej Strategii Rozwoju jest „Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności”.

1. Zawarte w przedsięwzięciu „Usługi rozwijające cyfryzację lub ekologię lub innowacje” trzy kierunki rozwoju znajdują swoje odzwierciedlenie w większości planów na najbliższą dekadę. Spójność tych propozycji działań polega na oparciu się ścieżkę innowacji, promowaną także przez liczne projekty unijne. Działania na rzecz ekologii oraz innowacji to często podstawowy warunek ubiegania się o fundusze europejskie. Kierunek ten jest komplementarny z priorytetami funduszy europejskich.

2. Przedsięwzięcie „Usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne” opiera się na aktywizacji pozarolniczej gospodarstw. Promowane jest tu przekształcenie w ośrodek turystyczny lub zagrodę edukacyjną. Oba te kierunki proponowane są także w Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027. O szczególnym wsparciu agroturystyki jako miejsca wypoczynku, ale także podmiotu kreującego nawyki wśród swoich gości, wspomniano w rozdziale „Zrównoważone gospodarowanie i ochrona zasobów środowiska” w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybołówstwa 2030.

3. Ostatnim filarem celu związanego ze wsparciem dostępności do usług dla lokalnej społeczności jest przedsięwzięcie: „Srebrna gospodarka”. Przestrzeń dla inicjatyw dążących do wsparcia seniorów znalazła się także w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ w ramach tworzenia warunków do rozwoju srebrnej gospodarki. Działania wspierające rozwój tego nowego kierunku przewidywane są także w Programie Funduszy Europejskich. Projekty te mają uwzględnić poprawę bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, w tym dostosowanie przestrzeni publicznych, architektury, transportu i produktów do wymagań wszystkich obywateli, w szczególności seniorów w ramach wykorzystywania projektowania uniwersalnego.

Opisane powyżej działania są spójne z kierunkiem, w jakim zmierzają gminy należące do LGD. W Strategii Rozwoju Gminy Nowe Miasto na lata 2015-2024 do celi operacyjnych należą ograniczenie zjawisk wykluczenia cyfrowego, zwiększenie potencjału ekologicznego Zalewu Nowomiejskiego, czy poprawa jakości życia osób wymagających opieki. Seniorzy to grupa, o której potrzebach mówi się coraz częściej. Gmina Sochocin w swoich celach operacyjnych zawarła poszukiwanie nowych form spędzania wolnego czasu dla osób starszych oraz aktywizację osób starszych do działań w organizacjach pozarządowych i społecznościach lokalnych. Gmina Joniec także

w swoich priorytetach na najbliższe lata zawarła poprawę dostępności oferty spędzania wolnego czasu dla seniorów.

LEADER to innowacyjne podejście oparte na zaangażowaniu społeczności w zrównoważony rozwój obszarów wiejskich poprzez lokalne inicjatywy rozwojowe. Skrót „LEADER” pochodzi z języka francuskiego i oznacza "Powiązania między działaniami na rzecz rozwoju gospodarki wiejskiej". LEADER ma na celu pobudzenie i wspieranie rozwoju obszarów wiejskich, opartego na współpracy z lokalnymi społecznościami, zamiast polegać na sztywnym zestawie finansowych środków. Stosowanie tego podejścia przy konstruowaniu, a później realizacji Strategii pozwala na osiągnięcie szerszego wpływu na rozwój społeczny niż tylko ten widziany z perspektywy wskaźników produktu i rezultatu.

Przede wszystkim wartość dodana ujawnia się na płaszczyźnie komunikacji. Członkowie LGD pochodzą z różnych środowisk, sektorów, grup interesu, są starsi i młodszy, a łączy ich przynależność i współpraca w ramach wdrażania LSR. Komunikowanie w ramach Stowarzyszenia to nie jedyny kanał komunikacji. LGD w ramach planu komunikacji ukierunkowuje swój przekaz do wszystkich mieszkańców obszaru i jednocześnie pozyskuje informacje i opinie o sytuacji w poszczególnych gminach. Szczególnym wymiarem komunikacji jako wartości dodanej jest współpraca samorządowców w ramach związku szerszego niż pojedynczy powiat. Spotkania samorządowców w kontekście spraw związanych z LGD wykracza również poza uwarunkowania polityczne i przynosi nową dodatkową jakość.

Do wymiaru komunikacji przynależy również zadanie sieciowania interesariuszy. Działania Stowarzyszenia to nie tylko informacja od LGD i do LGD. Partnerstwo stanowi platformę wymiany informacji i sieciowania interesów członków i beneficjentów. Dobrym przykładem jest promocja produktów uznanych w ramach marki lokalnej wśród wszystkich mieszkańców, a także polecanie nawzajem usług beneficjentów funduszy pozyskanych w ramach LGD.

Wartością dodaną stanowi również wsparcie osób o szczególnych potrzebach. Zdefiniowanie takiej kategorii osób i wspieranie ich postępuje niezależnie od innych źródeł wsparcia. Stanowi to dodatkowy rodzaj pomocy osób w niekorzystanej sytuacji, co w konsekwencji prowadzi do uzupełnienia oferty i rozwiązywania problemów społecznych.

Jako wartość dodaną podejścia LEADER zastosowanego w Strategii jest z pewnością zróżnicowanie ośrodków podejmowania decyzji na obszarach wiejskich. Tradycyjnym źródłem władzy są samorządowcy. W przypadku podejmowania decyzji o wyborze poszczególnych operacji w LGD władza publiczna nie dysponuje większością, a żadna z grup interesu nie może dominować w Radzie LGD. Podejście to wnosi nową jakość do funkcjonowania społeczności wiejskich. Wartością dodaną jest również oddolność inicjatyw skupiona przede wszystkim na organizacjach pozarządowych, które mają w LGD wysoką pozycję. Fundusze kierowane wyłącznie do NGO znacząco podnoszą prestiż tych organizacji i pozwalają na realizację autorskich pomysłów.

Komplementarność w konstruowaniu Strategii i późniejszej jej realizacji demonstruje się również w wyborze planowanych narzędzi wdrażania. Zaplanowane zróżnicowane metody i narzędzia, LGD zamierza wykorzystać wszystkie dostępne rozwiązania. Jak wskazano w Załączniku nr 1, zastosowane będą klasyczne konkursy na operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD, projekty grantowe, operacje własne i projekty partnerskie (lub w partnerstwie). Uzasadnienie jakie stoi za tą decyzją odnosi się do dopasowania różnych metod do realizacji poszczególnych celów i przedsięwzięć, ale również do możliwości różnego rodzaju beneficjentów. Szczególnie dobrze jest to widoczne w przypadku projektów grantowych. Z perspektywy LGD wymagają one większego zaangażowania i ilości pracy personelu biura, ale z drugiej pozwalają uczestniczyć w funduszach dostępnych w LGD organizacjom pozarządowym oraz grupom nieformalnym. Rozdrobnienie operacji w ramach grantów powoduje, że bariera finansowa niepozwalająca startować w dużych konkursach zmniejsza się. Organizacje i grupy nieformalne mogą dodatkowo liczyć na bezpośrednie wsparcie i pomoc pracowników LGD na każdym etapie wnioskowania, wdrażania, rozliczania i kontroli zrealizowanych operacji.

Elementem procesu zapewnienia komplementarności jest również plan wykorzystania dodatkowych, innych niż EFRROW funduszy do uzupełnienia realizacji określonych w LSR celów. Zakłada się przede wszystkim wykorzystanie środków z FEM oraz udział w konkursach organizowanych przez Urząd Marszałkowski i samorządy

powiatowe. LGD zamierza również, wzorem lat poprzednich wnioskować o środki w Funduszu Inicjatyw Obywatelskich.

Zastosowanie podejścia synergicznego oraz wykorzystanie wszystkich dostępnych zasobów prowadzi dodatkowo do wzrostu potencjału członków lokalnych społeczności. Wdrożenie Strategii i wykorzystanie zasobów finansowych dostępnych w ramach budżetu LGD przełoży się bezpośrednio na osiągnięcie zaplanowanych wskaźników, ale również na wzrost doświadczenia wnioskodawców i beneficjentów. Stanowi to pośredni, ale ważny element budowania kapitału społecznego obszaru wdrażania LSR.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

6.1. Specyfikacja i opis celów oraz przypisanych im przedsięwzięć

Na podstawie partycypacyjnie przeprowadzonej diagnozy zdefiniowano trzy zasadnicze problemy z jakimi borykają się mieszkańcy obszaru LGD -Przyjazne Mazowsze. Na tej podstawie wypracowano trzy cele do których przypisano przedsięwzięcia.

Cel pierwszy C.1. **Rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców** jest odpowiedzią na potrzebę budowania kapitału społecznego obszaru oddziaływania LSR. Istnienie takiej potrzeby udokumentowano w rozdziale 4 (paragrafy 4.1. 4.2. i 4.3.). Realizacja tego celu wpisuje się w zakres wsparcia PS WPR: *7. kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.; 8. włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji oraz 3.rozwoj współpracy poprzez tworzenie lub rozwijanie krótkich łańcuchów żywnościowych.* Realizacja tego celu odbywać się będzie poprzez 4 przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie *P.1.1 Marka lokalna*. Tematyka tego przedsięwzięcia powiązana będzie z tworzeniem marki regionu poprzez wykreowanie unikatowego produktu lokalnego przy zaangażowaniu społeczności lokalnej, w tym KGW, lokalnych stowarzyszeń i JST. Przedsięwzięcie planowane jest w formie operacji własnej, co zakłada ogłoszenie konkursu i wybór wnioskodawcy spośród organizacji pozarządowych. Jeśli nikt nie zgłosi się w ramach konkursu LGD będzie mogła zrealizować projekt jako operacja własna.

Przedsięwzięcie *P.1.2 Współpraca lokalna/ponadlokalna*. Będą to operacje realizowane w partnerstwie realizowane przez co najmniej dwa podmioty z obszaru objętego LSR i projekty partnerskie realizowane przez co najmniej dwa podmioty, w tym co najmniej jeden podmiot spoza obszaru objętego LSR. Samo przedsięwzięcie ukierunkowane będzie na prowadzenie warsztatów, szkoleń i wyjazdów studyjnych promujących współpracę w zakresie wymiany dobrych praktyk. Beneficjentami konkursu mogą być organizacje pozarządowe oraz JST.

Przedsięwzięcie *P.1.3 Świadomy i aktywny obywatel*. Przykładowe operacje tego projektu grantowego obejmą: podnoszenie poziomu wiedzy i kompetencji w zakresie funkcjonowania organizacji pozarządowych (szkolenia, kursy, warsztaty, wizyty studyjne), podejmowanie działań aktywizujących do działań społecznych, zachęcanie mieszkańców do aktywności społeczno-zawodowej i wspólnych działań na rzecz społeczności lokalnych, np. promocja zdrowego stylu życia i zdrowej żywności, stworzenie portalu społecznościowego dla mieszkańców, wsparcie reintegracji osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem, np. oferta spędzania czasu wolnego dla seniorów, rozwój i poszerzenie oferty zajęć, kursów, warsztatów, imprez kulturalnych etc. organizowanych przez ośrodki kultury, świetlice, instytucje rynku pracy i podobne instytucje - z uwzględnieniem potrzeb mieszkańców. Wnioskodawcami będą mogły być organizacje pozarządowe.

Przedsięwzięcie *P.I.4 Rozwój współpracy w ramach krótkich łańcuchów dostaw*. Operacje realizowane w partnerstwie realizowane przez co najmniej pięciu rolników z obszaru objętego LSR, każdy z nich spełnia wymagania określone w przepisach w sprawie prowadzenia działalności: w ramach dostaw bezpośrednich lub przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do sprzedaży bezpośredniej, lub w ramach rolniczego handlu detalicznego lub w ramach działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej, lub wykonuje działalność gospodarczą, do której stosuje się Prawo przedsiębiorców, w zakresie co najmniej jednego z rodzajów działalności określonych w dziale 10 i 11 Polskiej Klasyfikacji Działalności. Projekty wybierane będą w drodze konkursu, na podstawie kryteriów wyboru. Potencjalni beneficjenci to przedsiębiorcy i rolnicy.

Cel drugi obejmuje potrzeby związane z dostępem do infrastruktury niekomercyjnej związanej z turystyką, rekreacją i kulturą. Wynika to z diagnozy przeprowadzonej w trakcie przygotowania do opracowania Strategii zaprezentowanej w Rozdziale 4 (paragrafy 4.4.; 4.5.,4.6. oraz 4.7.) Cel nosi nazwę *Poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej* i wpisuje się w zakres wsparcia PS WPR: *6. poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz 9. ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi*. Cel realizowany będzie za pomocą 3 przedsięwzięć:

Przedsięwzięcie *P.II.1 Infrastruktura rekreacyjna i kulturalna*. Przykłady projektów to rozbudowa infrastruktury kulturalnej i rekreacyjnej, w tym rozbudowa i tworzenie ścieżek pieszych, rowerowych, sportowych, edukacyjnych, konnych, budowa parkingów leśnych i punktów widokowych, siłowni zewnętrznych, budowa lub przebudowa świetlic, obiektów kulturalnych, zagospodarowanie parków i wód (rzek, stawów, jezior). Projekty będą wybierane w drodze konkursu, na podstawie kryteriów wyboru. Beneficjent: jednostki JST lub NGO. Beneficjent będzie zobowiązany do stworzenia w ramach projektu regulaminu korzystania z wybudowanej, zmodernizowanej infrastruktury.

Przedsięwzięcie *P.II.2 Skarby Przyjaznego Mazowsza*. Zakres tego przedsięwzięcia dotyczy ochrony i rewitalizacji dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego. Projekty wybierane będą w drodze konkursu, na podstawie kryteriów wyboru, a beneficjentami mogą być Parafie, NGO lub JST.

Przedsięwzięcie *P.II.3 Infrastruktura turystyczna*. Działania przewidziane w tym obszarze to rozbudowa infrastruktury turystycznej, np. baza noclegowa, rekreacyjna. W konkursie będą mogli startować przedsiębiorcy i rolnicy.

Trzeci cel dotyczy **Poprawy dostępności do usług dla lokalnej społeczności**. Opracowanie tego celu miało swoje podstawy w opiniach ze spotkań konsultacyjnych oraz analizy SWOT. Również dane statystyczne potwierdzają, że rozwój przedsiębiorczości nie nadąża za potrzebami mieszkańców związanymi z dostępnością usług na obszarach wiejskich. Szczegółowa analiza tego problemu została zamieszczona w Rozdziale 4 (paragrafy: 4.8. i 4.9.). Działania zaplanowane w tym celu wpisują się w zakres 4. poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz operacji w zakresach wymienionych punktach 1-3; 2. rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania: a. gospodarstw agroturystycznych, b. zagród edukacyjnych, c. gospodarstw opiekuńczych oraz 1. rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez: a. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej.

Przedsięwzięcie *P.III.1 Usługi rozwijające cyfryzację lub ekologię lub innowacje*. W ramach tego przedsięwzięcia planuje się tworzenie i rozwój przedsiębiorstw lokalnych (w zakresie usług), rozwój branży handlowej, rozwój usług wykorzystujących rozwiązania cyfrowe, innowacyjne, rozwijających ekologię, np. usługi stolarskie, zakładanie ogrodów, montaż pomp ciepła, OZE, usługi ogólnobudowlane, warsztaty naprawcze, usługi florystyczne, usługi w zakresie obróbki mechanicznej metali i inne. Projekty wybierane będą w drodze konkursu na podstawie kryteriów wyboru. Beneficjentami mogą być podmioty prowadzące działalność gospodarczą lub

osoby fizyczne rozpoczynające działalność. Wsparcie w kwocie do 150 tys. zł na rozwijanie działalności, a na utworzenie firmy wsparcie do 100 tys. zł. (maksymalnie 500 tys. w okresie realizacji LSR).

Przedsięwzięcie *P.III.2 Usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne*. Przykłady projektów: rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych polegającej na tworzeniu gospodarstwa agroturystycznego, zagrody edukacyjnej lub rozwój usług turystycznych. Projekty wybierane będą w drodze konkursu na podstawie kryteriów wyboru. Beneficjentem może być rolnik lub domownik będący właścicielem lub współwłaścicielem małego gospodarstwa, w którym prowadzona jest działalność rolnicza lub przedsiębiorca prowadzący działalność turystyczną.

Przedsięwzięcie *P.III.3 Srebrna gospodarka - domy seniora, gospodarstwa opiekuńcze, usługi rehabilitacyjne, domy opieki dziennej i inne*. Przedmiotem operacji mogą być działania wymienione w tytule przedsięwzięcia. Projekty wybierane będą w drodze konkursu na podstawie kryteriów wyboru. Beneficjentem może zostać rolnik lub domownik będący właścicielem lub współwłaścicielem małego gospodarstwa, w którym prowadzona jest działalność rolnicza lub przedsiębiorca prowadzący działalność w tym zakresie lub JST.

6.2. Cele z podziałem na źródła finansowania

Z uwagi na to, że Strategia LGD Przyjazne Mazowsze jest monofunduszowa to wszystkie wymienione cele i przedsięwzięcia finansowane będą z funduszy **EFROW**. Dodatkowe działania planowane do realizacji z EFS+ (w ramach FEM) oraz inne zaplanowane projekty zostały przedstawione w Rozdziale 4 (podrozdział 3).

6.3. Wskaźniki przypisane do celów i przedsięwzięć

Proces wyłaniania celów i przedsięwzięć wiązał się również z określeniem wskaźników obydwu poziomów. Wskaźniki rezultatu zostały przyporządkowane do celów zgodnie z Katalogiem obowiązkowych wskaźników rezultatu PS WPR (do wyboru) z załącznika nr I do rozporządzenia 2021/2115. Odpowiadają one zakresowi poszczególnych celów i pozwolą precyzyjnie zweryfikować postępy realizacji Strategii. Do każdego z przedsięwzięć przypisano z kolei wskaźniki produktu. Są one jednoznaczne i weryfikowalne, a procedura ich określenia została przeprowadzona zgodnie z metodologią SMART. W poniższych tabelach przedstawiono zarówno wskaźniki rezultatu przyporządkowane do celów jak i wskaźniki produktu przypisane do przedsięwzięć.

Tab.11. Cele i wskaźniki

Cel I		Rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców		
Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych		Jednostka miary	Wartość do osiągnięcia do 2029 rok	Budżet w euro/ źródła finansowania
R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.		liczba osób	120	155 000
R.10PR Lepsza organizacja łańcucha dostaw: odsetek gospodarstw uczestniczących w grupach producentów, organizacjach producentów, lokalnych rynkach, krótkich cyklach łańcucha dostaw i systemach jakości objętych wsparciem WPR.		Liczba gospodarstw	2	
R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. J.m.: liczba osób		Liczba osób	35	
Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Wartość wskaźnika produktu	
P.I.1 Marka lokalna	Liczba centrów marki lokalnej	sztuka	1	
P.I.2 Współpraca lokalna/ ponadlokalna	Liczba przedsięwzięć o charakterze edukacyjno-aktywizującym i promocyjnym w ramach współpracy	sztuka	2	
P.I.3 Świadomy i aktywny obywatel	Liczba przedsięwzięć aktywizujących	sztuka	12	

P.I.4 Rozwój współpracy w ramach krótkich łańcuchów dostaw	Liczba utworzonych sieci krótkich łańcuchów dostaw	sztuka	1
---	--	--------	---

Cel II	P.II.1 Poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej)		
Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Wartość do osiągnięcia na 2029 rok	Budżet w euro/ źródła finansowania
R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	liczba osób	14050	1 250 000
Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Wartość wskaźnika produktu
P.II.1 Infrastruktura rekreacyjna i kulturalna	Liczba nowych zmodernizowanych obiektów rekreacyjnych i kulturalnych	sztuka	12
P.II.2 Skarby Przyjaznego Mazowsza	Liczba odtworzonych zabytków	sztuka	12
P.II.3 Infrastruktura turystyczna	Liczba nowych / zmodernizowanych obiektów turystycznych	sztuka	2

Cel III	Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności		
Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Wartość do osiągnięcia do 2029 rok	Budżet w euro/ źródła finansowania
R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.	Liczba przedsiębiorstw	4	845 000

R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.		Liczba utworzonych miejsc pracy	14	
Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Wartość wskaźnika produktu	
P.III.1 Usługi rozwijające cyfryzację lub ekologię lub innowacje	Liczba rozwijających się firm z elementami cyfryzacji lub ekologii lub innowacji	sztuka	10	
	Liczba utworzonych firm rozwijających cyfryzację lub ekologię lub innowacje	sztuka	14	
P.III.2 Usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne	Liczba rozwijających się firm świadczących usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne	sztuka	2	
	Liczba utworzonych firm świadczących usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne	sztuka	2	
P.III.3 Srebrna gospodarka - domy seniora, gospodarstwa opiekuńcze, usługi rehabilitacyjne, domy opieki dziennej i inne	Liczba wspartych przedsięwzięć w zakresie srebrnej gospodarki	sztuka	2	

Cele i przedsięwzięcia dedykowane osobom ze zdefiniowanych grup w niekorzystnej sytuacji oraz osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym

1. Osoby poszukujące zatrudnienia (beneficjent), kobiety powracające na rynek pracy do 4 lat po urodzeniu dziecka (beneficjent)

- Cel I Rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców

P.I.5 Rozwój współpracy w ramach krótkich łańcuchów dostaw

- Cel II Poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej

P.II.3 Infrastruktura turystyczna

- Cel III Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności

P.III.1 Usługi rozwijające cyfryzację lub ekologię lub innowacje

P.III.3 Srebrna gospodarka - domy seniora, gospodarstwa opiekuńcze, usługi rehabilitacyjne, domy opieki dziennej i inne

2. Rolnicy z małych gospodarstw (beneficjent)

- Cel III Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności

P.III.2 Usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne

3. Niepełnosprawni (grupa docelowa)

- Cel I Rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców

P.I.3 Świadomy i aktywny obywatel

- Cel III Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności

P.III.3 Srebrna gospodarka - domy seniora, gospodarstwa opiekuńcze, usługi rehabilitacyjne, domy opieki dziennej i inne

Cele i przedsięwzięcia dedykowane ludziom młodym: Cel I – P.I.3 (grupa docelowa), P.I.5 (beneficjent), Cel II - P.II.3 (beneficjent), Cel III- P.III.1 (beneficjent).

Cele i przedsięwzięcia dedykowane seniorom: Cel I – P.I.3 i Cel III – P.III.3 (grupa docelowa)

Kryteria będą preferowały projekty innowacyjne a także angażujące ludzi młodych, seniorów oraz grupy w niekorzystnej sytuacji opisane w rozdziale III czy to poprzez ogłaszane dla nich konkursy lub dodatkowe punkty za operacje adresowane do tych grup.

Głównym źródłem finansowania celów LSR będą środki z Interwencji LEADER PS WPR 2023-2027.

Ponadto LGD-PM jako organizacja planuje aplikować w konkursach w ramach FEM WM w takich zakresach jak dziedzictwo kulturowe, odnawialne źródła energii, aktywizacja zawodowa osób nieaktywnych, wykluczonych, rozwój ekonomii społecznej. W przypadku pozyskania dofinansowania uzyskane produkty i rezultaty tych projektów będą stanowiły wartość dodaną w stosunku do zaplanowanych produktów i rezultatów w ramach LSR.

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

LGD-PM opracowała procedurę wyboru i oceny operacji, w tym procedurę wniesienia protestu, procedurę wyboru i zmiany kryteriów oceny, procedurę udzielania grantów. Wyżej wymienione dokumenty zostaną umieszczone na stronie internetowej LGD niezwłocznie po podpisaniu umowy na realizację LSR. Ponadto będą one udostępnione, jako element dokumentacji aplikacyjnej dla każdego konkursu realizowanego przez LGD-PM.

Wszystkie procedury powstały w wyniku konsultacji (R. III Partycypacyjny charakter LSR), prac grupy opracowującej LSR, a następnie zostaną zatwierdzone uchwałą przez Walne Zebranie Członków LGD. Procedury określają sposób postępowania przy wyborze projektów, regulują ścieżkę odwoławczą oraz definiują kryteria wyboru operacji oraz karty oceny. Procedury mają na celu wybranie operacji, które w największym stopniu wpłyną na osiągnięcie zakładanych celów i wskaźników LSR.

Procedura wyboru i oceny operacji obrazuje cały proces rozpoczynający się przygotowaniem do ogłoszenia naboru a kończący się na podjęciu uchwał z listami projektów wybranych do realizacji, odrzuconych formalnie (np. niezgodność z LSR) czy operacji ujętych na liście rezerwowej (operacji pozytywnie ocenionych merytorycznie, dla których nie wystarczyło alokacji na dany konkurs). W procedurze umieszczono główne dokumenty, tj. deklarację bezstronności członka Rady Stowarzyszenia, karty oceny dla każdego przedsięwzięcia oraz wzór rejestru wniosków złożonych w ramach konkursu). Wskazano elementy dotyczące oceny wniosków, w tym opisano szczegółowo sposób upublicznienia protokołów z prac Rady Stowarzyszenia. Ponadto wraz z protokołami upubliczniony zostanie rejestr interesów członków organu decyzyjnego (tzw. Rejestr wyłączeń) zawierający m.in. przyczynę wyłączenia. W procedurze wyboru i oceny operacji opisano szczegółowo etap ogłaszania konkursu, w którym ujęto tryb ogłaszania konkursów, terminy upublicznienia informacji, okres trwania samego naboru oraz miejsce składania dokumentów. Ponadto w przypadku realizacji operacji własnych, dla LGD jako Beneficjenta, stosowane będą te same kryteria, jakie stosowane są w trybie konkursowym dla danego przedsięwzięcia. Wskazano również pouczenie w zakresie wnoszenia protestu oraz informacje, w jaki sposób, do kogo i w jakim terminie należy składać protest oraz jakie elementy formalne powinno zawierać.

W procedurze wyboru i zmiany kryteriów oceny, wskazano szczegółowo, kto i w jaki sposób może wystąpić z wnioskiem o zmianę kryteriów, konsultowanie ich zmiany ze społecznością oraz ustalono poszczególne kroki prowadzące do ewentualnej zmiany (włącznie z określeniem organu władnego do wprowadzenia zmian). Zmiana kryteriów wyboru, po podpisaniu umowy ramowej będzie wymagała akceptacji Samorządu Województwa.

Przygotowano również **procedurę wyboru projektów grantowych**, w której opisano szczegółowo proces wyboru grantów, sposób ich rozliczania, monitoring i kontrolę

Umieszczone w załącznikach procedury oraz regulamin Rady Stowarzyszenia są zgodne z przepisami RLKS, nie dyskryminują żadnego Wnioskodawcy, są przejrzyste, eliminują konflikt interesów (dzięki rejestracji wyłączeń i wzorze deklaracji bezstronności), zapewniają parytet sektorowy w Radzie Stowarzyszenia, regulują sytuacje wniosków o takiej samej liczbie punktów z oceny merytorycznej), zapewniają stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie naboru (zmiana kryteriów dokonana nawet w trakcie naboru obowiązywać będzie dopiero od kolejnego naboru) oraz określają tryb wnoszenia protestów. Ważnym elementem będzie prowadzony rejestr interesów członków organu decyzyjnego (wzór rejestru jest załącznikiem do procedury, która określa m.in. sposób postępowania w przypadku nie spełnienia warunków deklaracji bezstronności).

W procedurze wyboru i oceny projektów **szczegółowo wskazano, w jaki sposób będzie odbywała się ocena** – z uwagi na ocenę projektu przez każdego członka Rady Stowarzyszenia, do oceny będzie brana pod uwagę liczba punktów przyznanych przez większość członków Rady. W przypadku wysokiej rozbieżności ocen, Przewodniczący Rady Stowarzyszenia będzie zobligowany do uzyskania dodatkowych wyjaśnień od członków Rady, przedyskutowania oceny i ewentualnej jej korekty. Procedury dot. grantów, są transparentne i zawierają sposób rozliczania grantów, ich monitoring oraz kontrolę. Procedury wyboru operacji własnych będą oceniane na takich samych zasadach, jak inne projekty, składane w ramach danego konkursu i przedsięwzięcia – nie będzie żadnych preferencji dla LGD startującego w konkursie. Ponadto, jeśli projekt innego Wnioskodawcy uzyska wyższą ocenę, wówczas to on będzie realizowany zamiast projektu LGD.

Wszystkie kryteria ustalono w zgodności z wymogami PS WPR 2023-2027 oraz właściwych ustaw i rozporządzeń. Do każdego kryterium określono przejrzystą metodologię wyliczania zaś w uzasadnionych przypadkach wprowadzono definicję lub wyjaśnienia (w opisie kryteriów lub odwołaniami do LSR, np. innowacyjność). Opracowano również procedurę zmian kryteriów wskazującą na osoby upoważnione do wystąpienia z takim wnioskiem oraz szczegółowe kroki związane z ewentualną zmianą kryteriów. Podkreślić również należy, iż decydujący głos dot. formy samych kryteriów oraz ich punktacji i wagi punktacji dla każdego przedsięwzięcia należał do społeczności lokalnej. Ta zasada będzie dalej stosowana. W ramach konsultacji kryteriów oceny społeczność lokalna przy wsparciu pracowników biura, dokonała faktycznego wyboru kryteriów i ich wagi, a Walne Zgromadzenie Członków LGD jedynie je zatwierdziło w formie uchwały. Kryteria będą preferowały projekty innowacyjne a także angażujące ludzi młodych, seniorów oraz grupy w niekorzystnej sytuacji opisane w rozdziale III czy to poprzez ogłaszane dla nich konkursy lub dodatkowe punkty za operacje adresowane do tych grup.

LGD-PM już na etapie przygotowań do budowy LSR podjęła szereg działań, których celem było poszukiwanie rozwiązań innowacyjnych, które można by było zaimplementować do procesu tworzenia LSR oraz jej późniejszej realizacji. Podjęcie zagadnienia innowacyjności już na początkowym etapie wynikało ze świadomości faktu, że procesy innowacyjne zachodzące w skali lokalnej mają złożony charakter. Każdy obszar jest inny pod względem społecznym, gospodarczym, kulturowym i środowiskowym. Bazując na założeniu, że innowacyjność jest cechą zarówno, jednostek, podmiotów indywidualnych jak i całych gospodarek (nawet w ujęciu lokalnym) podjęto próbę nie tylko zdefiniowania innowacji na potrzeby realizacji poszczególnych przedsięwzięć na obszarze LGD-PM (w wymiarze operacyjnym), ale również przyjęto założenia do procesu budowania samego dokumentu (w wymiarze teoretycznym). Podstawą do określenia definicji innowacyjności było opracowanie ekspertów dot. postrzegania innowacyjności w funduszach unijnych perspektywy finansowej 2014 – 2020 (RPO, POIR, POPC, POWER, POIS) definicji innowacyjności w PROW 2014-2020 oraz PS WPR 2023 – 2027.

Innowacyjność w perspektywie tworzenia LSR

Innowacyjność to zdolność do tworzenia szeroko rozumianych innowacji. Wiąże się z aktywnym angażowaniem w procesy innowacyjne oraz podejmowaniem działań w tym kierunku. Warunkowana jest przez posiadane zasoby

oraz umiejętności uczestnictwa w procesach tworzenia, wdrażania i absorpcji. Dlatego też LGD-PM jako podmiot innowacyjny, podejmuje działania, których charakter jest uwarunkowany przez:

- łączenie nowych i zaskakujących grup interesów,
- międzynarodową współpracę umożliwiającą wymianę najlepszych praktyk.

Innowacyjność w rozwoju lokalnym jest często oparta na nieoczekiwanych spotkaniach ludzi i lokalnych podmiotów wywodzących się z różnych środowisk. Na poszczególnych etapach tworzenia LSR wykorzystano zarówno innowacyjne podejście do poszczególnych zagadnień, jak i innowacyjne metody pozyskiwania informacji. Podejście innowacyjne dotyczyło w szczególności:

- etapu konsultacji społecznych (metody partycypacji społeczności lokalnej w budowaniu LSR –opis w rozdziale III).
- etapu konstruowania celów LSR (na podstawie konsultacji społecznych)
- etapu konstruowania kryteriów wyboru projektów (zaproponowany katalog kryteriów wyboru został dostosowany do poszczególnych celów z założeniem wzmocnienia zakładanych do osiągnięcia rezultatów na poziomie efektywności działań oraz ich oddziaływania i wartości dodanej).
- tworzenia założeń do realizacji operacji/projektów partnerskich (współpraca, w tym współpraca międzynarodowa czynnikiem wspierającym innowacyjność. Z nowej perspektywy łatwiej zobaczyć nowe możliwości. Identyfikacja i transfer najlepszych praktyk są kluczową częścią współpracy).

LGD-PM będzie poszukiwała innowacyjnych rozwiązań w wymiarze społecznym i gospodarczym, takich, które wpływają na poziom aktywizacji społecznej, kształtują nowe postawy i zachowania. Stowarzyszenie będzie podejmowało działania związane z animacją społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych poprzez prezentowanie dobrych praktyk w tym zakresie oraz wprowadzenia dodatkowych punktów w kryteriach oceny i wyboru projektów za rozwiązania innowacyjne. Dzięki animowaniu do wdrażania innowacji na obszarze powstaną innowacyjne firmy lub podmioty świadczące innowacyjne usługi co wpłynie na poprawę ich konkurencyjności oraz zwiększenie dochodów mieszkańców.

Definicje innowacyjności LSR LGD-PM

Punktem wyjścia dla definicji innowacyjności w LSR LGD-PM jest definicja zawarta w podręczniku Oslo Manual – *„Innowacja (innovation) to wdrożenie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi) lub procesu, nowej metody marketingowej lub nowej metody organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem. Przyjęto, że minimalnym wymogiem zaistnienia innowacji jest, aby produkt, proces, metoda marketingowa lub metoda organizacyjna były nowe (lub znacząco udoskonalone) dla firmy. Zalicza się tu produkty, procesy i metody, które dana firma opracowała jako pierwsza, oraz te, które zostały przyswojone od innych firm lub podmiotów”.*

Jednocześnie uwzględniamy stopień oryginalności zmian w innowacyjności:

- Kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.
- Imitujące - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji, dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
- Pozorne – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

Biorąc za punkt wyjścia, fakt, że LSR jest wynikiem oddolnego i wielosektorowego rozważania nad kierunkami rozwoju obszaru LGD, również rozważania nad innowacyjnością oparto na podziale na trzy obszary: gospodarczy, społeczny i publiczny. Na tej bazie zbudowano zarówno definicje indywidualne dostosowane do potrzeb indywidualnych LGD jak również określono kryteria wyboru projektów dotyczące innowacyjności.

Tab.12. Definicje innowacyjności

<p>Innowacyjność w sferze gospodarczej</p>	<p>Definicja: Innowacja – wprowadzenie wyrobu lub usługi, które są nowe lub znacząco udoskonalone w zakresie swoich cech lub zastosowań. Rodzaje innowacyjności: Innowacja produktowa (product innovation) – wprowadzenie na rynek przez dane przedsiębiorstwo nowego towaru lub usługi lub znaczące ulepszenie oferowanych uprzednio towarów i usług w odniesieniu do ich charakterystyk lub przeznaczenia Innowacja procesowa (process innovation) wprowadzenie do praktyki w przedsiębiorstwie nowych lub znacząco ulepszonych metod produkcji lub dostawy. Do tej kategorii zalicza się znaczące zmiany w zakresie technologii, urządzeń oraz/lub oprogramowania. Innowacja marketingowa (marketing innovation) – zastosowanie nowej metody marketingowej obejmującej znaczące zmiany w wyglądzie produktu, jego opakowaniu, pozycjonowaniu, promocji, polityce cenowej lub modelu biznesowym, wynikającej z nowej strategii marketingowej przedsiębiorstwa; Innowacja organizacyjna – zastosowanie w przedsiębiorstwie nowej metody organizacji jego działalności biznesowej, nowej organizacji miejsc pracy lub nowej organizacji relacji zewnętrznych.</p> <p>Oprócz samej innowacyjności zdefiniowano „nowość rezultatów projektu”.</p> <p>Definicja: Nowość weryfikowana jest pod kątem skali i okresu występowania. W przypadku innowacyjności produktowej nowość rezultatów projektu oznacza, że produkt lub usługa charakteryzuje się nowością w kontekście posiadanych przez niego nowych cech, funkcjonalności, w porównaniu do rozwiązań o podobnej funkcji podstawowej. W ramach kryterium badana jest nowość produktu w skali powiatu, w skali gminy oraz w skali miejscowości. W przypadku innowacji procesowej nowość rezultatów projektu oznacza, że technologia wykorzystana w procesie stanowi nowość oraz mamy do czynienia ze znaczącą zmianą w zakresie technologii, urządzeń oraz/lub oprogramowania). W ramach kryterium badana jest nowość produktu w skali powiatu, w skali gminy oraz w skali miejscowości.</p> <p>Definicja: Nowy produkt/usługa/proces oznacza produkt (usługę lub proces), który nie był dotychczas oferowany/stosowany przez Wnioskodawcę. Znacząco udoskonalony produkt/usługę /proces oznacza produkt (usługę lub proces), który był już oferowany/ stosowany, ale podlega istotnym zmianom.</p>
<p>Innowacyjność - sfera publiczna</p>	<p>Definicja: Innowacja w wymiarze publicznym oznacza tworzenie i wdrażanie nowego sposobu formułowania i realizacji polityk publicznych oraz programów z nimi związanych, usług publicznych, a także dotychczas nieznanymi procesów. Innowacje w sferze publicznej obejmują nowe postawy i zachowania ludzi jako rezultat powiązań pomiędzy uczestnikami procesów innowacyjnych w zarządzaniu publicznym”.</p> <p>W przypadku sektora publicznego można wyróżnić cztery główne typy działań innowacyjnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ instytucjonalne (tworzenie nowych instytucji lub wzorów działania), ▪ organizacyjne (nowe instrumenty zarządzania), ▪ procesowe (doskonalenie jakości usług), ▪ społeczne (zaspokajanie potrzeb na usługi publiczne wysokiej jakości). <p>Innowacje instytucjonalne obejmują tworzenie nowych wzorów zachowań w projektach realizowanych przez sektor publiczny. Innowacje organizacyjne obejmują nowe instrumenty zarządzania. Innowacje procesowe w sektorze społecznym obejmują doskonalenie jakości świadczonych usług. Innowacje społeczne w sektorze publicznym oznaczają zaspokojenie potrzeb na usługi publiczne wysokiej jakości.</p>

Innowacje w sferze społecznej oznaczają najczęściej zmiany procesowe, w których kreowaniu, wdrażaniu i upowszechnianiu uczestniczą różne grupy społeczne i zawodowe, a nawet znaczna część społeczeństwa. Uczestnictwo społeczeństwa (grup społecznych) może mieć charakter profesjonalny, gdy realizują go specjaliści: naukowcy, badacze, inżynierowie itp., lub quasi profesjonalny, gdy współuczestnikami procesu innowacji społecznej są społecznicy, kreujący zmiany i upowszechniający ich efekty. Innowacje społeczne wiążą się z działaniami i ich rezultatami we wszystkich obszarach aktywności człowieka i wszystkich sferach procesu gospodarowania, zapewniając poprawę jakości życia w domu i rodzinie, w miejscu pracy i innych obszarach funkcjonowania człowieka i całego społeczeństwa.

Definicja: Innowacyjnością w sferze społecznej są wszelkie działania, które oparte są na oryginalnym wykorzystaniu posiadanych zasobów (ludzkich, materialnych, finansowych, informacyjnych), jak też zaangażowaniu partnerów reprezentujących różne sektory gospodarki w celu rozwiązywania istotnych dla danej społeczności problemów. W LGD-PM za innowacje społeczne mogą być uznane innowacje realizowane w następujących obszarach:

- włączenia społeczne i zapobieganie wykluczeniom społecznym,
- rozwój ekonomii społecznej,
- rozwój inkubatorów rolnych oraz inkubatorów przedsiębiorczości,
- ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym,
- budowanie sieci współpracy,
- wspieranie aktywnego starzenia się.

Kryteria oceny innowacyjności

Zostały przedstawione w procedurach oceny projektów.

Rozdział VIII. Plan działania

Opracowany Plan działania został ściśle powiązany z logiką przyjętych celów i wskaźników w LSR. Poszczególne cele będą realizowane etapowo (w ramach kilku naborów z każdego przedsięwzięcia, tam gdzie jest to uzasadnione). Rozpoczęcie naborów wniosków zaplanowano na rok 2025 r. Realizację projektów grantowych przewidziano na lata 2027-2028, zgodnie z ustaleniami z lokalnymi NGO, w których grupą docelową będą przede wszystkim seniorzy, ludzie młodzi lub niepełnosprawni. Na szczególną uwagę zasługują rolnicy z małych gospodarstw. Jest to obszar typowo rolniczy, o tradycyjnym sposobie prowadzenia gospodarstw rolnych, z rozwijającą się przedsiębiorczością, przeważają gospodarstwa poniżej 13 ha. Dla tej grupy przewidujemy konkursy na tworzenie lub rozwój gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych. Bazując na doświadczeniach PROW 2014-2020 i potrzebach mieszkańców LGD-PM przyjęła za priorytet wdrożenie przedsięwzięć inwestycyjnych. LGD uznaje za racjonalne sukcesywne osiągnięcie wskaźników, których wielkość i ramy czasowe określa szczegółowo Plan Działania będący załącznikiem nr 2 do LSR. Realizacja LSR zgodnie z Planem umożliwi także udzielanie efektywnej pomocy wnioskodawcom, aby jakość składanych wniosków była dobra. Rok 2029 przeznaczylimy na podsumowanie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju i ewentualne nabory ze środków, które do nas wrócą z wcześniej realizowanych naborów, co zostanie uwzględnione w harmonogramie, jeżeli taka sytuacja będzie miała miejsce.

Rozdział IX. Plan finansowy LSR

Plan finansowy LSR przedstawiony w załączniku nr 4 do LSR jest spójny z celami LSR i został tak skonstruowany by umożliwić jak najpełniejszą ich realizację, a tym samym rozwiązanie problemów i potrzeb mieszkańców. Wysokość

środków na poszczególne cele wynika z analizy potrzeb i potencjału obszaru objętego LSR. Najwięcej środków przeznaczono na usługi rozwijające cyfryzację lub ekologię lub innowacje (P.III.1) adresowane do przedsiębiorców i rolników. Zadbano również o fundusze na rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców poprzez projekty partnerskie i grantowe. Uwzględniono również środki na poprawę dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej z uwzględnieniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Plan finansowy odzwierciedla również potrzeby seniorów i ludzi młodych oraz osób z grup w niekorzystnej sytuacji, dla nich zaplanowano nabory wniosków w projektach grantowych i infrastrukturalnych. Na szczególną uwagę zasługują rolnicy z małych gospodarstw. Jest to obszar typowo rolniczy, o tradycyjnym sposobie prowadzenia gospodarstw rolnych, z rozwijającą się przedsiębiorczością, przeważają gospodarstwa poniżej 13 ha. Dla tej grupy przewidujemy konkursy na tworzenie lub rozwój gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych lub gospodarstw opiekuńczych. Powiązanie budżetu LSR z celami i przedsięwzięciami przedstawiono w załączniku nr 1 do LSR.

Głównym źródłem finansowania celów LSR będą środki z Interwencji LEADER PS WPR 2023-2027.

Ponadto LGD-PM jako organizacja planuje aplikować w konkursach w ramach FEM WM w takich zakresach jak dziedzictwo kulturowe, odnawialne źródła energii, aktywizacja zawodowa osób nieaktywnych, wykluczonych, rozwój ekonomii społecznej. W przypadku pozyskania dofinansowania uzyskane produkty i rezultaty tych projektów będą stanowiły wartość dodaną w stosunku do zaplanowanych produktów i rezultatów w ramach LSR.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

W celu stałego podnoszenia jakości oraz efektywności realizowanych przez LGD-PM działań określono zakres oraz procedury realizacji procesu monitoringu i ewaluacji LSR. Przyjęte założenia i metodologia będą stanowiły rzeczywiste narzędzie zarządzania, ułatwiające efektywne planowanie, alokację środków, okresową ocenę i aktualizację zapisów strategii, zgodnie ze zmieniającymi się warunkami społeczno-gospodarczymi i zdiagnozowanymi potrzebami. Gromadzone dane, ich analiza i interpretacja pozwolą ocenić stopień realizacji LSR oraz wprowadzać ewentualne zmiany i korekty.

Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu zawierają m.in.:

- Elementy podlegające monitoringowi oraz ewaluacji (w zakresie funkcjonowania LGD oraz realizacji LSR),
- Zaplanowano sposób pozyskiwania danych, czas pomiaru i okres pomiaru dla procesu monitoringu,
- Uwzględniono proces ewaluacji wewnętrznej oraz ewaluacji zewnętrznej,
- Opisano kryteria ewaluacji,
- Zaplanowano sposób pozyskiwania danych, czas pomiaru i okres pomiaru dla procesu ewaluacji,
- Opisano wykorzystanie wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych.

Elementy podlegające monitoringowi oraz ewaluacji

Monitoring oraz badania ewaluacyjne będą prowadzone dla dwóch kluczowych obszarów: w zakresie funkcjonowania LGD oraz w zakresie wdrażania LSR. Poniżej przedstawiono **szczegółowe zestawienie elementów podlegających monitoringowi oraz ewaluacji**:

Tab.13. Elementy podlegające monitoringowi oraz ewaluacji

Obszar	Elementy podlegające monitoringowi	Elementy podlegające ewaluacji
Funkcjonowanie LGD	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój ilościowy oraz struktura partnerstwa • realizacja działań promocyjnych • realizacja działań aktywizujących • doradztwo świadczone przez 	<ul style="list-style-type: none"> • podział zadań w partnerstwie, • sposób przepływu informacji, zarządzanie informacją, • ocena pracowników, • efektywność promocji i aktywizacji lokalnej

	<p>pracowników biura</p> <ul style="list-style-type: none"> • popularność strony WWW LGD • przebieg konkursów • praca członków organu decyzyjnego 	<p>społeczności,</p> <ul style="list-style-type: none"> • efektywność współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej między LGD, itp. • podział zadań i odpowiedzialności kadry LGD, • zasady komunikacji kadry, • sposób podejmowania decyzji (merytorycznych, organizacyjnych, finansowych), • zasady współpracy z partnerami i instytucjami współpracującymi przy realizacji LSR.
Wdrażanie LSR	<ul style="list-style-type: none"> • stopień osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu dla realizowanych przedsięwzięć • postęp realizowanych projektów • postęp realizacji założonego harmonogramu wdrażania LSR • poziom wydatkowania środków na poszczególne operacje • poziom wydatkowania środków na działania własne • poziom wykorzystania budżetu LSR • postęp przebiegu poszczególnych konkursów 	<ul style="list-style-type: none"> • celowość i trafność założeń realizowanych w ramach LSR, • wpływ realizowanych przedsięwzięć na poziom realizacji celów LSR, • kryteria wyboru projektów ocena ich obiektywności, przejrzystości mierzalności, adekwatność do założonych celów LSR, • wpływ przyjętego harmonogramu na postęp osiągnięcia zakładanych wskaźników produktu i rezultatu , • adekwatność podziału środków do zdiagnozowanych potrzeb.

Monitoring - sposób pozyskiwania danych, czas i okres pomiaru

Element monitorowy	Podmiot odpowiedzialny	Źródło danych/sposób pozyskiwania danych	Czas i okres pomiaru	Analiza i ocena danych
Obszar - Funkcjonowanie LGD				
partnerstwo	Zarząd LGD	deklaracje członkowskie	na bieżąco/ raportowa nie raz do roku	zmiany rozwoju ilościowego oraz struktury partnerstwa
działania promocyjne	Pracownicy Biura LGD	rejestr zrealizowanych działań promocyjnych	na bieżąco/ raportowa nie kwartalne	postęp realizacji działań promocyjnych względem założonego harmonogramu
działania aktywizujące	Pracownicy Biura LGD	rejestr zrealizowanych działań	na bieżąco/ raportowa nie	postęp realizacji działań aktywizujących względem zaplanowanych działań

			kwartalne	
doradztwo świadczone przez pracowników biura	Pracownicy Biura LGD	rejestr odbytych spotkań	na bieżąco/ raportowa nie kwartalne	aktywność doradcza pracowników Biura
strona WWW LGD	Pracownicy Biura LGD	licznik odwiedzin strony internetowej, dane od administratora strony internetowej,	na bieżąco	poziom zainteresowania stroną internetową LGD, atrakcyjność poszczególnych materiałów
przebieg konkursów	Pracownicy Biura LGD	dane zebrane z przeprowadzonych konkursów	na bieżąco	zgodność terminów ogłaszanych konkursów z przyjętym harmonogramem
organ decyzyjny	Pracownicy Biura LGD	listy obecności członków organu decyzyjnego	na bieżąco	praca członków organu decyzyjnego (uczestnictwo, w posiedzeniach, przestrzeganie regulaminu)
Obszar – Wdrażanie LSR				
wskaźniki produktu i rezultatu dla realizowanych przedsięwzięć	Pracownicy Biura LGD	dane z projektów	na bieżąco	stopień osiągnięcia zakładanych wskaźników, dynamika zmian
realizowane projekty	Pracownicy Biura LGD	informacje pozyskiwane od beneficjentów (np. CATI)	przynajmniej 2x w okresie realizacji projektu	postęp realizacji projektów, identyfikacja możliwych zagrożeń w realizacji
harmonogram wdrażania LSR	Pracownicy Biura	dane własne LGD	na bieżąco/ raportowa nie półroczne	postęp realizacji założonego harmonogramu wdrażania LSR
budżet LSR w układzie celów	Zarząd LGD	dane własne LGD	na bieżąco/ raportowa nie kwartalne	postęp wydatkowania środków na poszczególne cele
budżet na działania własne	Zarząd LGD	dane własne LGD	na bieżąco/ raportowa nie kwartalne	poziom wydatkowania środków na działania własne
budżet LGD	Zarząd LGD	dane finansowo-księgowe LGD	na bieżąco/ raportowa nie kwartalne	poziom wykorzystania budżetu LGD
przebieg	Pracownicy	dane własne LGD	na bieżąco	postęp ilościowy konkursów/liczba

poszczególnych konkursów	Biura LGD			składanych wniosków
--------------------------	-----------	--	--	---------------------

Proces monitoringu będzie obejmować:

- a) monitorowanie pracy Biura LGD oraz Zarządu – postęp realizowanych zadań, terminowość,
- b) monitorowanie realizacji LSR - **od strony efektów:**
  - analizę **stopnia osiągnięcia wskaźników** wykonania celów strategii,
  - monitorowanie **tego, co się dzieje w terenie:** problemy, pomysły, reakcje wnioskodawców i beneficjentów,
- c) **monitorowanie wydatkowania środków** na poszczególne operacje i działania własne LGD – czy pieniądze przekuwają się w efekty.

Na podstawie harmonogramu wdrażania LSR zostanie stworzony szczegółowy harmonogram monitorowania, który będzie uwzględniał zarówno zadania ciągłe jak i cykliczne:

- analiza dokumentacji projektowej na potrzeby monitoringu;
- przygotowywanie narzędzi badawczych (kwestionariuszy, ankiet, itp.);
- przeprowadzanie obserwacji uczestniczącej np. w przypadku szkoleń, warsztatów;
- przeprowadzanie wywiadów z beneficjentami i osobami zaangażowanymi w realizację LSR czy projektu;
- przeprowadzanie ankiet na potrzeby monitoringu;
- gromadzenie i analiza zebranych danych;
- katalogowanie i archiwizowanie dokumentów związanych z bieżącym monitoringiem;
- sporządzanie raportów okresowych.

Dane gromadzone w trakcie procesu wdrażania LSR (dane monitoringu) będą poddawane bieżącej analizie i ocenie i będą stanowiły wkład do prowadzonej **ewaluacji wewnętrznej** (ewaluacja własna), która przybierze formę ewaluacji on-going. Ewaluacja ta będzie prowadzona przez Zespół ds. monitorowania i ewaluacji składający się z przedstawicieli Zarządu LGD oraz członków stowarzyszenia. Zespół będzie się spotykał co najmniej raz w roku w celu dokonania m.in.: oceny realizacji przedsięwzięć, oceny realizacji celów, oceny przeprowadzonych konkursów, oceny otoczenia (szans i zagrożeń), przeglądu procedur, przeglądu wskaźników, oceny realizacji planu rzeczowo-finansowego LGD, oceny postrzegania LGD w środowisku, przeglądu kryteriów wyboru operacji.

Przy realizacji ewaluacji wewnętrznej Zespół może wykorzystać wsparcie eksperckie ewaluatora zewnętrznego oraz wyniki zleconych przez Zarząd ekspertyz zewnętrznych. Efektem prac Zespołu będą przedkładane członkom LGD (podczas Walnego Zebrania) roczne raporty z wdrożenia LSR. Raport może zawierać wnioski dotyczące m.in. zmian w LSR oraz jej aktualizacji.

Ewaluacja zewnętrzna zostanie przeprowadzona w połowie okresu realizacji LSR (ewaluacja okresowa) oraz pod koniec realizacji LSR przez niezależny podmiot zewnętrzny. Jej zasadniczym celem będzie wzmocnienie skuteczności i efektywności realizowanej strategii oraz działalności LGD w kontekście zaplanowanych celów. Badanie ewaluacyjne mid-term dostarcza cennych wniosków, dzięki którym można się dowiedzieć, jakie jest prawdopodobieństwo osiągnięcia wskaźników Programu, mając na uwadze dotychczas podjęte działania. Dzięki przeprowadzonym analizom można zidentyfikować obszary wymagające usprawnień i podjąć aktywność w celu ich wdrożenia. Badanie to pozwala zwiększyć skuteczność i efektywność interwencji, uwzględniając zmieniający się kontekst społeczny oraz instytucjonalny.

Tab.14. Kryteria ewaluacji

Trafność	Kryterium to obejmie ocenę LSR w odniesieniu do stopnia w jakim jej cele i założenia strategii są adekwatne do potrzeb grup beneficjentów oraz potencjału rozwoju obszaru LGD. Kryterium to zostanie również zastosowane do oceny adekwatności wskaźników do przyjętych celów.
Efektywność	Na podstawie tego kryterium ocena będzie się odnosiła do sposobu, w jaki zasoby (wkład) zostały przetworzone na wyniki, rezultaty oraz korzyści. Analizie zostanie poddana wydajność ekonomiczna LSR. Kryterium to wskaże również czy pojawiające się w realizacji LSR problemy oraz słabe strony jej realizacji mogą przyczynić się do zmniejszenia efektów.
Skuteczność	W ramach kryterium zostanie oceniony stopień w jakim działania w ramach LSR oraz funkcjonowania LGD przyczyniły się do osiągnięcia zakładanych celów (porównanie wyników, rezultatów i/lub wpływu rzeczywistego z oczekiwanym).
Użyteczność	Wnioski z oceny opartej na tym kryterium będą odnosiły się do zagadnienia poziomu zaspokojenia potrzeb grup docelowych na skutek działań podjętych w ramach LSR oraz działalności LGD.
Trwałość	W wyniku zastosowania tego kryterium będzie możliwa ocena czy pozytywne efekty wdrażania LSR mogą trwać po zakończeniu realizacji LSR, czy możliwy jest wpływ LGD na procesy rozwoju obszaru LGD-PM w perspektywie długookresowej.
Sprawność organizacyjna¹	Kryterium to pozwoli na ocenę działalności LGD –PM w zakresie jakości funkcjonowania jako organizacji (ocena funkcjonowania Biura, organów LGD, wewnętrznych procedur). Umożliwi uzyskanie kompleksowej oceny pod kątem mocnych stron w organizacji jak i potrzeb jej usprawnienia. Umożliwi opisanie różnych obszarów działalności LGD takich jak: wizja organizacji jako całości, zasoby wewnętrzne i zarządzanie nimi, zarządzanie ludźmi, zarządzanie finansami czy też relacje z otoczeniem zewnętrznym.

Z ewaluacji zewnętrznej zostanie sporządzony raport, zgodnie ze „Standardami ewaluacji”².

Tab.15. Ewaluacja - sposób pozyskiwania danych, czas i okres pomiaru

Element monitorowy	Podmiot odpowiedzialny	Źródło danych/sposób pozyskiwania danych	Czas i okres pomiaru	Analiza i ocena danych
Obszar - Funkcjonowanie LGD				
LGD jako organizacja	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji	Kwestionariusz samooceny	Ocena roczna	ocena jakości funkcjonowania LGD jako organizacji (ocena Biura, organów LGD, wewnętrznych procedur).
Pracownicy Biura	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji	Ankieta wśród beneficjentów, wywiady z wnioskodawcami, opinie	Ocena roczna	Ocena poprawności działalności prowadzonej przez Stowarzyszenie, określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR.

¹ Kryterium dodatkowe wprowadzone na potrzeby ewaluacji LSR-PM

² http://www.ewaluacja.org.pl/download/Standardy_ewaluacji_PTE.pdf

		członków LGD		
Działania doradcze i szkoleniowe	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji	Ankieta wypełniana przez uczestnika spotkania	Miesiąc po odbytym spotkaniu	Ocena jakości prowadzonych spotkań doradczych, szkoleniowych.
Promocja i aktywizacja lokalnej społeczności	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji /Ewaluator zewnętrzny	Badania CAWI wśród mieszkańców, prowadzone bezpośrednio, za pośrednictwem strony internetowej Stowarzyszenia	2 x w okresie realizacji LSR, I ocena po 3 latach wdrażania LSR	Ocena efektywności i wpływu prowadzonych działań informacyjnych na poziom realizacji LSR, ocena efektywności działań aktywizacyjnych
Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa LGD	Ewaluator zewnętrzny	Wywiady IDI z Zarządem, Członkami LGD	2 x w okresie realizacji LSR, I ocena po 3 latach wdrażania LSR	Ocena efektywności współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej LGD oraz jej wpływu na realizację celów LSR.
Obszar – Wdrażanie LSR				
Stopień realizacji wskaźników	Ewaluator zewnętrzny	CAWI, sprawozdania Beneficjentów, dokumentacja własna LGD	2 x w okresie realizacji LSR, I ocena po 3 latach wdrażania LSR	Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR.
Stopień realizacji celów LSR	Ewaluator zewnętrzny	CAWI z mieszkańcami, dokumentacja LGD, IDI z przedstawicielami różnych sektorów	2 x w okresie realizacji LSR, I ocena po 3 latach wdrażania LSR	Ocena wpływu realizowanych przedsięwzięć na poziom realizacji celów LSR
Kryteria wyboru projektów	Ewaluator zewnętrzny	Analiza ekspercka, FGI z członkami organu decyzyjnego, CAWI wśród wnioskodawców	2 x w okresie realizacji LSR, I ocena po 3 latach wdrażania LSR	Ocena kryteriów wyboru projektów ocena ich obiektywności, przejrzystości mierzalności. Adekwatność do założonych celów LSR.
Harmonogram	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji	IDI z członkami LGD i organu decyzyjnego, CAWI z wnioskodawcami	ocena roczna, po każdym roku wdrażania	Ocena wpływu przyjętego harmonogramu na postęp osiągnięcia zakładanych wskaźników produktu u rezultatu
Budżet	Zespół ds.	IDI z członkami	2 x w okresie	Ocena adekwatności podziału

	monitoringu i ewaluacji	LGD, CAWI z wnioskodawcami i beneficjentami	realizacji LSR, I ocena po 3 latach wdrażania LSR	środków do zdiagnozowanych potrzeb
--	-------------------------	---	---	------------------------------------

Wykorzystanie wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych

Zgromadzona w procesie monitoringu i ewaluacji wiedza umożliwi identyfikację mocnych oraz słabych stron procesu wdrażania strategii, wskazanie dobrych praktyk w tym zakresie, a także sformułowanie zaleceń dotyczących sposobu realizacji przedsięwzięć w kolejnych latach. Przeprowadzone badania umożliwią zbadanie poziomu realizacji LSR oraz zbadanie jakości funkcjonowania partnerstwa oraz działalności LGD w wymiarze merytorycznym oraz administracyjnym, co przełoży się na sformułowanie zaleceń, pozwalających usprawnić warsztat planistyczny oraz zarządczy LGD-PM.

Raporty z monitoringu Roczne raporty z ewaluacji wewnętrznej oraz raporty z ewaluacji zewnętrznej są przekazywane Zarządowi LGD. Wyniki przeprowadzonych badań będą prezentowane podczas Walnych Zebrań Członków LGD oraz upubliczniane na stronie WWW LGD-PM. Szczegółowej analizie będą poddawane rekomendacje z ewaluacji, pod kątem możliwości ich wykorzystania i wdrożenia. Wnioski płynące z przeprowadzonych badań będą stanowić podstawę do zmian i aktualizacji LSR. W proces wdrażania rekomendacji będą zaangażowani partnerzy LGD oraz społeczność lokalna poprzez udział w konsultacjach, co zapewni utrzymanie partycypacyjnego modelu wdrażania LSR.

Literatura:

1. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 zatwierdzony przez komisję Europejską w dniu 31.08.2022 r.;
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej;
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;
4. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005.
5. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.);
6. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261);

7. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2022 r. poz. 2422 z późn. zm.);
8. Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, Warszawa 2020
9. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030: Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, Warszawa 2019
10. Badanie aktywności ekonomicznej ludności, GUS, Warszawa 2003

Opracowania własne:

- Mariusz Wachowicz, OMIKRON *Ewaluacja zewnętrzna realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020*, Warszawa 2022
- Jarosław Zawadzki *Powiat płoński. Przewodnik Subiektywny Tradycja Mazowska*, Warszawa 2012 r.
- *Ziemia Płońska – Informator turystyczny po obszarze działania Lokalnej Grupy Działania - Przyjazne Mazowsze*, październik 2014
- *Dziedzictwo stołu - wędrówki kulinarne po obszarze mazowieckich lokalnych grup działania*, grudzień 2013 r.
- *Zintegrowana oferta turystyczna obszaru LGD - Przyjazne Mazowsze*, 2014 r.
- *Analiza potencjału lokalnych produktów turystycznych na obszarze LGD- Przyjazne Mazowsze*, 2014 r.
- *Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru LGD - Przyjazne Mazowsze*, luty 2023 r.

Załączniki:

1. Cele i wskaźniki

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.I (Rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
25 000,00	P.I.1 Marka lokalna	NGO	operacja własna
50 000,00	P.I.2 Współpraca lokalna/ponadlokalna	NGO, JST	konkurs - operacje partnerskie, projekty partnerskie
30 000,00	P.I.3 Świadomy i aktywny obywatel	NGO	projekt grantowy
50 000,00	P.I.4 Rozwój współpracy w ramach krótkich łańcuchów dostaw	Przedsiębiorcy, rolnicy	konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.II (Poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp..)
800 000,00	P.II.1 Infrastruktura rekreacyjna i kulturalna	JST, NGO	konkurs
400 000,00	P.II.2 Skarby Przyjaznego Mazowsza	Parafie, NGO, JST	konkurs
50 000,00	P.II.3 Infrastruktura turystyczna	Przedsiębiorcy, rolnicy	konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.III (Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp..)
695 000,00	P.III.1 Usługi rozwijające cyfryzację lub ekologię lub innowacje	Przedsiębiorcy, rolnicy	konkurs
100 000,00	P.III.2 Usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne	Przedsiębiorcy, rolnicy	konkurs
50 000,00	P.III.3 Srebrna gospodarka - domy seniora, gospodarstwa opiekuńcze, usługi rehabilitacyjne, domy opieki dziennej i inne	Przedsiębiorcy, rolnicy, JST	konkurs
2 250 000,00			

2. Plan działania wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		PROGRAM
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.I	Rozwijanie aktywności, współpracy i świadomości obywatelskiej mieszkańców													
P.I.1 Marka lokalna	Liczba centrów marki lokalnej							1	100					PS WPR
P.I.2 Współpraca lokalna/ ponadlokalna	Liczba przedsięwzięć o charakterze edukacyjno-aktywizującym i promocyjnym w ramach współpracy					2	100							
P.I.3 Świadomy i aktywny obywatel	Liczba przedsięwzięć aktywizujących									12	100			
P.I.4 Rozwój współpracy w ramach krótkich łańcuchów dostaw	Liczba utworzonych sieci krótkich łańcuchów dostaw							1	100					
			X		X		X		X		X		X	

<p>Wskaźnik rezultatu W.I.2</p>	<p>R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami. J.m.: liczba osób</p>				35									PS WPR	
<p>Wskaźnik rezultatu W.I.3</p>	<p>R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.</p>								120						
<p>Wskaźnik rezultatu W.I.4</p>	<p>R.10 Lepsza organizacja łańcucha dostaw: odsetek gospodarstw uczestniczących w grupach producentów, organizacjach producentów, lokalnych rynkach, krótkich cyklach łańcucha dostaw i systemach jakości objętych wsparciem WPR.</p>						2								
<p>C.II Poprawa dostępu do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej</p>															
<p>P.II.1 Infrastruktura rekreacyjna i kulturalna</p>	<p>Liczba nowych zmodernizowanych obiektów rekreacyjnych i kulturalnych</p>			6	50	12	100							PS WPR	

P.II.2 Skarby Przyjaznego Mazowsza	Liczba odtworzonych zabytków							12	100					
P.II.3 Infrastruktura turystyczna	Liczba nowych zmodernizowanych obiektów turystycznych							2	100					
Wskaźnik rezultatu W.II.1	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.			4500		9000								PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.II.2	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.							5000						
Wskaźnik rezultatu W.II.3	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.							50						
C.III	Poprawa dostępności do usług dla lokalnej społeczności													
P.III.1 Usługi rozwijające cyfryzację lub ekologię lub innowacje	Liczba rozwijających się firm z elementami cyfryzacji lub ekologii lub innowacji							10	100					PS WPR

	Liczba utworzonych firm rozwijających cyfryzacje lub ekologię lub innowacje							14	100				
P.III.2 Usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne	Liczba rozwijających się firm świadczących usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne									2	100		
	Liczba utworzonych firm świadczących usługi turystyczne, agroturystyczne i zagrody edukacyjne									2	100		
P.III.3 Srebrna gospodarka - domy seniora, gospodarstwa opiekuńcze, usługi rehabilitacyjne, domy opieki dziennej i inne	Liczba wspartych przedsięwzięć w zakresie srebrnej gospodarki									2	100		
Wskaźnik rezultatu W.III.1	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.							14					
	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.							4					PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.III.2	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.								2			
Wskaźnik rezultatu W.III.3	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.								0			

3. Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 250 000,00			2 250 000,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	512 500,00			512 500,00
Razem	2 762 500,00			2 762 500,00

4. Plan wykorzystania budżetu LSR

Fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 30.06.2026		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0	0	500 000	22	962 000,00	43	1 262 000	56	2 070 000	92	2 250 000	100	0,00	100
EFS+														
EFRR														
RAZEM	0	0	500 000	22	962 000	43	1 262 000	56	2 070 000	92	2 250 000	100	0,00	100

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA – PRZYJAZNE MAZOWSZE

Ul. H. Sienkiewicza 11, 09-100 Płońsk

tel. 23 661-31-61

e-mail.: biuro@lgdpm.pl

www.lgdpm.pl

